

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies tertius et quartus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

De S. Tyrso Et Sociis, Item De SS. Bonifacio Et Sociis, MM. Forte Thebæ
Apud Treviros. Commentarius Prævius.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72907](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72907)

A

D

DE S. TYRSO ET SOCIIS, ITEM DE SS. BONIFACIO ET SOCIIS, MM. FORTE THEBÆIS

APUD TREVIROS.

J. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Martyrum Trevirensium brevis historia, eorumque tum apud martyrologos,
tum apud veteres mentio.

SUB DIOCLE-
TIANO ET
MAXIMIANO.
Martyrum
Trevirensium,
quarum bre-
vis historia
tegitur,

Operæ pretium facturum me ratus sum, si brevem saltem Martyrum Trevirensium historiam statim a principio Commentarii texerem, priusquam de ceteris ad illam spectantibus agerem, quo lector rudi saltem illius esset cognitione imbutus, et ad ea, quæ in decursu tractabuntur, percipienda dijudicandaque instructior. Sic itaque habet: Si perculgata plurimorum scriptis de sanctis Martyribus Trevirensibus opinione standum est, Maximianus Herculeus, infensissimus, si quis alius, Christianorum hostis, deleta prope Agaunum magnam partem legione Thebæa, sparsas alibi ejus reliquias non minori sævitie persecutus est. SS. Victor et Ursus Soloduri in Helvetia, SS. Solutor, Adventor et Octavius Taurini, alii aliis, Gallia præsertim Cisalpina, locis pro fide occubuisse perhibentur. Sed neque Belgica tantæ Christianæ fortitudinis spectaculo caruit: S. Gereonem Colonia Agrippina, SS. Cassium et Florentium Bonna, S. Victorem Xanthus martyrio coronatos vidit. Trevisis quoque non modo in hospites Thebææ legionis Milites, sed et ejuſvis conditionis et ordinis cives sævitum triduo est, atrociam Maximiani jussa exsequente Rictio Varo. Et primo quidem die SS. Tyrso et Secundus, Thebæi duces, cum suis in Campo Martio, haud procul a S. Paulini in Trevirensi suburbio ecclesia; uti et S. Bonifacius, alter Thebæorum militum dux, cum suis haud procul monasterio, S. Mariæ ad Martyres nuncupato, vitam posuere: postero Palmatius civitatis consul, Maxentius, Constantius, Crescentius, Justinus, Leander, Alexander, Soter, senatorii ordinis viri, Hormisda, Papius, Constans, Jovianus: tertio denique promiscua ejuſvis ætatis et sexus multitudo. SS. Tyrso, Palmatii et Sociorum exuvias collegisse et sub finem sæculi quarti in ecclesiam, modo S. Paulino sacram, intulisse voluit S. Felicem Trevirensis episcopum; sed altam paulatim earum Trevirensibus oblivionem obrepſisse, ex quo Normanni anno 882 sacra profanæ omnia apud illos sus deque verterunt, dum tandem sub annum 1071 rursus in lucem fuere protraxerunt. Ita fere habet Trevirensium traditio.

Calendaria

9 Porro recentiores Trevirensis ecclesiæ Fasti Martyres hos, si S. Bonifacium et Socios demas, in tres classes diesque distinguunt ad hunc fere modum: 4 Octobris, Trevisis SS. Thyrsi ducis et Sociorum MM. Trevirensium; v, Trevisis Palmatii consulis et Sociorum MM. Trevirensium; vi, Trevisis, Commemoratio MM. innumerabilium Trevirensium. Dixi; Recentiores: varia quippe et antiqua illius ecclesiæ Calendaria part. 1 Prodrumi Historiæ Trevirensis a pag. 575 illustrissimus Honthemius Myriophitanus episcopus et Trevirensis suffraganeus exhibet; quorum primum sæculo x, alterum vero et tertium sæculo xi in usu fuit: at nulla in his horum Martyrum mentio. Quartum, sæculi xii, ad diem 4 Octobris habet: Tyrso: Palmatii, nulla facta mentione reliquorum. Quintum denique, sæculi xiii, omissio Tyrso, Palmatium ad diem 3 Octobris his verbis annuntiat: Palmatii cum Sociis suis: reliquos ad diem 6: MM. innumerabilium. Breviarium quoddam Ms. Rheni penes nos est, quod solius Palmatii ad diem 3 Octobris meminit: sæculo xiv id adscribo, quod illi ad diem 17 Decembris recentiori manu adjecta legam,

quæ sequuntur: Anno Domini mccccxxviii erant fulgura, choruscationes et tonitrua in magna quantitate illa die de sero. Cumulatius Trevirenses Martyres refert Breviarium Ms. aliud pagi, ut apparet, Fusbacensis in Treverensi diocesi et Luxemburgensi ducatu; quod ad diem 4 Octobris hæc habet: Tyrso ducis et Sociorum MM. Trevirensium; ad diem 5: Palmatii et Sociorum MM.; ad diem 6: MM. innumerabilium. Porro Trevirenses Martyres hoc ordine primus disposuit Balduinus Trevirensis archiepiscopus, teste Honthemio in Historia cultus Sanctorum Trevirensium pag. 569 tomi supra laudati, quem anno 34 sæculi xiv mortuum, in Annalibus Trevirensis scribit. Haecenus de Calendaris aut Breviariis: martyrologos audiamus.

5 Trevirenses Martyres antiquiora Martyrologia non norunt, non Romanum parvum, non Bedæ, non Adonis, non Usuardi purum, aliaque, quæ classica vocamus. Inter ea vero, quæ recentiori ætate sunt nata, Florarium nostrum Ms., cui ultima manus adjecta fuit anno 1486, ita habet: Item Tyrso ducis et martyris et Sociorum ejus ex numero Thebæorum Martyrum sub Maximiano imperatore passorum anno salutis cccxi. Usuardina anni 1490 Lubeco-Coloniensis editio Trevisis innumerabilis Martyres annuntiat ad diem 6 apud Solerium in Auctariis ad Usuardum, Tyrso vero et Bonifacii expresse meminit ad diem 4, adjunctaque priore loco recenset partim falsa, partim ad Tyrsum ejusque Socios non pertinentia: falsa sunt, quæ de S. Athanasio sezenno in puteo latitante narrat: neque enim S. Athanasii Trevisis exsilium fuisse adeo diuturnum, ex Theodoro; nec adeo incommodum, ex Constantini Junioris ad Alexandrinos litteris ostendit Papebrochius t. I Maji in Vita S. Athanasii cap. 10. Quæ autem de puteo apud S. Maximini monasterium Martyrum ossibus repleto narrat, ad S. Bonifacium potius ejusque Socios, quam ad S. Tyrsum, cujus in Pauliniana æde ossa quiescere, pertinere videntur. Grevenus ad diem 6 Octobris: Apud Trevisim sanctorum Tyrso ducis ex legione Thebæorum, Bonifacii et aliorum multorum a Rictiovaro urbis præfecto ob Christi fidem interemptorum. Dein ad diem 3 Palmatii ejusque Sociorum, ad diem vero 6 promiscuæ multitudinis, Trevisis pro Christo occisæ, mentionem facit. Grevenum Molanus imitatur: at apud Galesinium ad diem 5 Octobris hæc tantum ex antiquis Trevirensis ecclesiæ tabulis legere est: Trevisis SS. Martyrum Palmatii et Sociorum: qui Rictiovari præsidis superata immanitate, fortissimi Dei milites coronantur; quibus tamen verbis e Martyrum Trevirensium numero Tyrsum excludere voluisse Galesinium, non opinor.

4 Similiter Tyrsum præterit Martyrologium vulgare Romanum: ad diem tamen 3 Octobris Palmatium cum Sociis ita recenset: Trevisis SS. MM. Palmatii et Sociorum, qui in persecutione Diocletiani sub Rictiovaro præside martyrium subierunt; citatque Molanum et Sigebertum Baronius in Notis, qui non modo Palmatii, sed et Tyrso aliorumque meminerunt. Quid quod nec Martyres Trevirenses anonymos die tertio passos ad diem 6 Octobris Martyrologium laudatum prætereat? Ut adeo mirum videri possit, nusquam Tyrso ejusque Sociorum expressam saltem mentionem in illo fieri; maxime cum

tantum recentiora meminerunt,

A ad diem 12 Decembris Maerentius, Constantius, Crescentius et Justinus, quibus Leandrum, Alexandrum et Sotherem ex Sigeberto Baronius in Notis jungit, nominatim signati legantur, quorum tamen Martyrologium Romanum Gregorii XIII anno 1586 typis Plantiniani editum non meminit usquam, nisi generatim, cum ad diem 5 Octobris Palmatum cum Sociis verbis proxime citatis recenset. Quid autem causæ Baronius, supradictos S. Palmati Socios ad diem 12 Decembris distrahendi, habuisse videatur, infra dicitur. Saussayus hic Baronium sequitur, licet illos ad diem 5 Octobris nominatim singulos jam expressisset: ad diem vero 4 hoc S. Tyrso et Sociis elogium scripsit: Ipso die Treviris Passio SS. MM. Thyrsi ducis et Sociorum militum: qui S. Mauricii Thebæque legionis exempla præclara imitantes, tanta constantia idolorum sacrificia execrati, quanta fide et fortitudine sacratissimam Christi religionem professi, jubente Rictio Varo, piorum terribilo in Galliis carnifice, gladiis militum ethnicorum impetiti, trucidatique ad interneconem delati sunt. Horum corpora feris et avibus relicta sunt devoranda. Cæterum ex his innumeris heroibus tanta multitudo ad litus Moselle juxta Capitolium jugulata est, ut sanguinis rivuli defluentes aquas fluvii in suum colorem converterent, et, naturali claritate neglecta, peregrino magis, quam proprio colore ruberent. Porro, Deo Athletas suos glorificante, in honore sanctissimæ Virginis et ipsorum hoc idem Capitolium dedicatum est: et locus, in quo agonem peregerunt, ad eorum memoriam, LITTORIS AD MARTYRES, vocabulum accepit. Ita ille: at de martyrologis jam satis, ut plures in medium adducere, non sit necesse.

et monumenta
quædam anti-
qua, licet con-
fusa.

B Ceterum ex hactenus dictis colligere pronum est, Martyres Trevirenses, si universim considerentur, in tres classes posse distribui; ad quarum primam referantur Thebæi Milites una cum ducibus suis Tyrso, Bonifacio et Secundo; nam et hic subinde binis prioribus additus legitur: ad alteram senatores, optimatesque indigenæ una cum Palmatio consule: ad postremam reliqua populi Trevirensis multitudo. De prioribus tantum, rejecto in Appendicem Bonifacio et Sociis, hoc loco agemus; tum quod illi soli hoc die hodiernis Trevirensis ecclesiæ Fastis sint inserti; tum quod duas classes reliquas ad alios dies Fasti citati et Martyrologium Romanum referant; quamquam et de his subinde tractabitur, propterea quod singulorum Historiæ Actaque ita inter se sint connexa conjugataque, ut difficile sit unius res gestas expedire, quin eadem quoque opera, quæ ad ceteros attinent, pertractentur. De cetero antiquioribus Calenderiis, quæ quidem noverimus, et martyrologis jam recensitis antiquiora pariter monumenta subnectimus, quibus Trevirensium Martyrum Historia, prout circumferri solet, videtur utcumque firmari: cum autem antiquiora monumenta dico, ea velim lector intelligat, quæ sanctorum Martyrum in crypta Pauliniana inventionem sub annum 1071 facta vetustiora sunt. Itaque quæ illa sint, et quanti faciendâ, videamus.

ut Acta SS.
Fusciani et
Gentiani,

C 6 Vetustissima forte Martyrum Trevirensium mentio ea est, quæ in Actis SS. Fusciani et Victorici a Bougueto editis occurrit, quæque S. Paulini canonicis Trevirensibus primum subiecit stimulum ad perquirendas sanctorum Martyrum exuvias alta tum oblivione sepultas. Ecce illam: Factum est ergo non multo post tempore, ut Rictiovarus carnilex præfecturam, quam a Maximiano susceperat, potius ad persequendos Dei Famulos cruentus lamia tor irrueret, quam pietatis jura servaret. Ingressus itaque urbem super Mosellam conditam, quæ Treveros nuncupatur, tam ingenti crudelitate Christianos cædi præcepit, ut sanguinis rivulus in flumen Mosellæ defluentes undas laticis, unda sanguinis rubricaret, et lymphâ gurgitis inhumatis sanctorum Martyrum corporibus præberet tumulum, et ut redintegratos compagi corporum futuro eos reservaret in judicio. Notitiam quidem hæc aliquam Martyrum Trevirensium ingerunt, nec quam Octobris Tomus II.

singulis applices: quia tamen ad illorum Historiam utcumque faciunt, lubet Actorum ætatem indagare, ac de eorum hac in re pondere nonnihil dicere.

AUCTORE
J. B.

7 Quod vero eorum ætatem attinet, qui sanctorum Martyrum Inventionem posteris consignavit scriptor æqualis, luculente is tradit, Acta illa Paulinianos canonicos prius cognita habuisse, manibusque trivisse, quam sanctorum Martyrum exuvias detexerant; ut movere neminem Tillemontiana suspicio debeat, hanc ipsam scilicet Inventionem iis Actis conscribendis causam materiemque suppeditasse. Erant nempe, inquit ille cap. 2, in illa S. Paulini canonicorum congregatione fratres aliqui sanctæ religionis studio venerabiliter accensi: hi ergo dum inter alia pietatis opera sacræ Scripturæ (sic Sanctorum Vitas appellat) paginæ operam non minimam præberent, solebant etc. Et paulo post: Inter multimoda itaque loci hujus præconia Passio SS. Martyrum Gentiani et Victorici frequentius eis occurrebat: et rursus post alia nonnulla, quæ describere non est operæ pretium, ita pergit: In hac ergo positi mentis anxietate indictis sibi, aliquando biduanis, aliquando triduanis, jejuniorum disciplinis, a divina postulabant pietate, ut aliquid tam sancti depositi indicium eis monstrare dignaretur. Præ manibus igitur SS. Fusciani et Victorici Acta habebant Pauliniani canonici, cum adhuc, quo loco Martyrum Trevirensium ossa delitescerent, ignorabant. Neque enim existimo, Inventionis scriptorem impudenter adeo mentiri ausum vel coram iis, nec forte aliis a quibusdam ipsorummet S. Paulini canonicorum, qui detectis hæc reliquis parum fidei tribuebant, de quibus cap. 5 acerbe conqueritur.

in quorum

E

8 Æquior et verisimilior est altera Tillemontii de horum Actorum ætate conjectura. Est etiam, inquit, cur SS. Fusciani et Victorici Acta saltem haud serius, quam sæculo vi exarata dicantur: nempe quod horum ossa S. Honoratus, Ambianensium episcopus, qui sæculo vi floruit, transtulerit, nec tamen translationis hujus, rei sane satis memorabilis, usquam meminerit, qui litteris Sanctorum illorum Acta mandavit. Sane quisquis ille fuerit, locum, quo Martyres illi sepulti fuere, ignorasse se prodit, cum illos ad calcem Passionis eorum sub tegmine occulti tumuli conditos scribit; nec præterea quidquam. Miraculosam ditorum Martyrum reliquiarum inventionem S. Honorati tempore factam apud Henschenium t. III Maji p. 615 descriptam habes. Adjectio alterum Actorum vetustatis indicium. Tillemontius, posteaquam t. IV Monumentorum ecclesiasticorum nota 10 in S. Dionysium, suum de Actis SS. Fusciani et Victorici judicium exposuit, de Actis SS. Rufini et Valerii hæc inter cetera fere disserit Nota sequenti: scripta tamen sunt ante Flori tempora, qui eorum compendium ad 4 Junii exhibuit satis accuratum: imo Sanctos hosce (Rufinum et Valerium) Roma venisse, ait; quo quidem id agere voluisse videtur, ut eorum Acta cum Actis SS. Fusciani et Victorici ad concordiam revocaret. Utraque igitur Florum vidisse, necesse est. Quod si hic ad diem 14 Junii Actorum SS. Rufini et Valerii compendium exhibuit satis accuratum; similiter non minus accurate Florum in SS. Fusciano, Gentiano et Victorico id præstitisse, facile deprehendet, quisquis ea, quæ ille de his ad diem 11 Decembris scripsit, cum eorumdem Actis a Bougueto editis contulerit; ut, si imitari hic Tillemontium debeamus, SS. Fusciani et Victorici Acta Floro, qui circa annum 850 Martyrologium suum scripsit, antiquiora haberi merito possint. Ruinar-tius etiam in Præfatione ad Acta Martyrum, p. 68 illa quidem non retulit inter primigenia, retulit tamen inter antiqua. Hæc de Actorum ætate.

ætatem

F

9 Quod autem ad meritum eorum et pondus attinet, nolim omnia, quæ narrant, ut antiqua sint, pro certis habere. Tillemontio iudice, si stylum eorum spectes, parum apte conscripta sunt; si rerum adjuncta, alia proferunt minus credibilia, alia sibi invicem haud satis consona. Sit ita: excedant etiam, si lubet, veri limites, cum præ occisorum Treviris Martyrum multitudine sanguinis rivum fluxisse, aiunt,

et in hac re
pondus inquir-
ritur:

AUCTOR
J. B.

aiunt, tanta vi et copia, ut hunc excipiens Mosella sanguineum colorem traxerit; id eundem ex illis probabiliter effici videtur, jam inde a saeculo IV ingentis Christianorum multitudinis Diocletiani et Maximiani tempore pro fide Trevis occisa memoriam viguisse in Gallis, quae prioribus quidem saeculis distinctior fuerit atque perfectior; sed, ut fit, temporum lapsu obscurior tenuiorque evaserit. Merito quidem Ruinartius numero superiore laudatus haec Acta primigenis annumeranda non esse censuit; cum alia quaedam Acta praemanibus se habuisse, significet, qui Acta SS. Fusciani et Victorici conscripsit, cum ait: Nam, ut Historiae gesta commemorant, quidam senex nomine Gentianus: sed nova hinc rursus suspicio suboriri potest, cum, in ipsismet antiquioribus SS. Fusciani et Victorici Actis, quae praemanibus habuit, aliusve invenisse, quae de Martyribus Trevisensibus tradidit.

dein Hymnus
quidam de S.
Paulino, qui

10 Non minorem Pauliniam canonicis, ad perquirendas Sanctorum apud se delitescens reliquias, stimulum addidit antiquus de S. Paulino Hymnus in monasterio nobilium virginum, S. Mariae ad horrea nuncupato, Trevis inventus sub annum 1071, litteris Gothicis eazaratus, et ab Inventionis auctore pro vetustissimo habitus. Perit is quidem, vel certe alicubi latet incognitus: summam vero eorum, quae complexus est, idem Inventionis auctor paucis perstringit: sunt autem fere haec; S. Paulini in Arianos pro Catholica fide molimina, Phrygum, apud quos exsul egit, conversio, et sacri ejus corporis Trevis translatio et sepultura. De S. Paulini sepultura, inquit Inventionis auctor anonymus, haec ibi legebantur: posuerunt eum juxta prolem clarissimam Trevisensem, et inclitum, ubi dormiunt corpora Peregrinorum plurima, resurgentes ad praemia die novissima, occurrent in aethera Domino cum laetitia. Proles clarissima Trevisensis, ut illius temporis canonici dein interpretati sunt, Palmatum, ceterosque senatores et optimates indigenas; Peregrini autem Tyrsus ejusque commilitones Thebaeos declarabant. Hymnum hunc sub annum 1071 re ipsa inventum esse, et vetustatem saltem aliquam praese tulisse vel tunc, anonymo, testi oculato vel certe aequali, assentior, maxime cum S. Paulini canonicis oblatu recitatusque fuerit, eoque permoti S. Paulini cryptam, petita obtentaque, licet aegre, ab Udono archiepiscopo licentia effregerint: non aequae tamen mihi certus est modus, quo inventus dicitur; haud, inquam, mihi certum est, virginem Deo sacram, Frideburgam nomine, tertio monitam divinitus fuisse, ut vetustos monasterii sui codices inspiceret, itaque in illum Hymnum incidisse; tum quod hujusmodi visionibus parum fidei passim tribui solet; tum quod privatim tantum res tota peracta dicatur.

licet ejus quaedam
faveant,

11 Ceterum, si ipse per se hymnus consideretur, est, unde ejus antiquitas commendari posse videatur; est etiam, unde videri possit ejus auctoritas infirmari. Antiquitas quidem ejus, inde commendari posse videtur, quod S. Paulini translationem e Phrygia Trevis divino nutui et miraculorum adminiculo adscribat, atque adeo prius videatur fuisse compositus, quam apud Trevisenses opinio invaluerat, S. Paulini corpus totius regni viribus e Phrygia ad suos fuisse deductum; quod sane fabulam sapit, nisi forte verba illa sic interpretetis, ut vis dumtaxat significetur, Trevisenses S. Paulini exuvias non sine summa difficultate, multoque molimine consecutos. Porro jam inde a saeculo IX ea opinio apud illos invaluerat; cum id habeat tabula plumbea eo saeculo probabiliter confecta, ut § proximo sequenti dicemus. Similiter quantum quidem apparet, non meminit Hymnus de prodigio, quo S. Paulini tumulus medio in aere inde ab invasione Normannica anni 882 annis multis pendulus mansisse dicitur, quod a saeculo X hominum linguis, scriptorumque calamis celebrari cepit, ut ex Vita S. Paulini inter annum 882 et 1071 conscripta, editaque in Opere nostro ad diem 21 Augusti, colligere est.

12 Et haec quidem ad Hymni qualemcumque commendationem facere videntur; at quae verbis num. 10

recitatis narrat, pondus illi suum fortassis detrahent, eo quod tabulae anno 1071 in crypta Pauliniana una cum Martyrum corporibus inventae haud satis consentire videantur: cum enim prolem clarissimam Trevisensem Hymni auctor commemorat, aut solum Palmatum, aut praeter hunc reliquos pariter Trevisenses indigenas intellexit. Si primum; repugnat aperte tabula, qua teste, Trevisensium corpora fuisse, uno excepto S. Tyrsi corpore, quoque in memorata jam crypta reperta sunt. Sin autem non Palmatum modo, sed et reliquos seu senatores seu optimates indigenas intellexit; ad hunc quidem modum Hymno cum tabula ex parte convenit: sed altera mox ex his Hymni verbis: Ubi dormiunt corpora Peregrinorum plurima, difficultas oritur. Quæretur enim, quorum fuerint, saltem haec Hymni interpretatione, plurima ista Peregrinorum corpora? Thebaeorum utique Militum, inquit. Atqui sic iterum in tabulam impinges, quae unius tantum Martyris, Tyrsi nempe, mentionem facit, ut adeo vel hymni vel tabulae error agnosendus sit, aut, si major, utriusque fides inde non mediocriter infirmetur.

15 Verumtamen ne hoc quidem pacto sive utriusque repugnantia, sive alterutrius error, evincitur: fac enim, ut adverbio ubi non S. Paulini cryptam, sed basilicam vel monasterium designare voluerit hymni auctor, eadem profecto erit Hymni tabulaeque sententia. Neque porro video, quid huic interpretationi magnopere possit officere; non SS. Fusciani et Gentiani Acta; Martyrum illa multitudinem Trevis sub Maximiano casam agnoscunt: sed, inquit, quorum corpora fuerint undis abrepta obrutaque. Quid tum? num colligi postea non potuerit? num id de omnibus et singulis dictum? Esto etiam, S. Bonifacium ejusque Socios ad pontem Mosellae occisos, laudata Acta intelligant; num propterea Tyrsus ejusque Socios, aut Trevisenses indigenas exclusisse, censebimus? Non Hymni auctoris eruditio et accuratio; quippe qui stilo simpliciter rusticoque sit usus. Dein, si S. Felix praecipuorum Martyrum corpora collegerit, locoque in S. Paulini ecclesia discreto et honoratiore condiderit; quid est, quo minus conjici etiam possit, reliquorum pariter Martyrum curam illum saltem aliquam gessisse, et, quoque reperire potuit, exuvias in S. Paulini aedes intulisse?

14 Absit tamen, ut Frederico S. Paulini Praeposito assentiamur, affirmanti, S. Felicem tot Martyrum corpora in pavimento supra dictae ecclesiae collocasse, ut posset quicquid vix pedem in hac ecclesia ponere, quin super illorum sanctissima sarcophaga deambulet: veri enim limites hic Fredericum transiisse, et plusculum ornandae deprædicandaeque ecclesiae suae studio indulgisse, nemo prudens non suspicabitur; maxime cum nec anno 1071, nec postmodum unquam inventus sit extra cryptam S. Paulini locus, qui alicujus martyris fuisse, sciat, teste illustrissimo Honthemio § 10 Historiae Martyrum Trevisensium. Absit pariter, ut quaecumque ossa illic forte fortuna reperta pro veris Martyrum reliquiis aut haberi, aut honorari posse dicamus. Scimus enim, hujusmodi cultum non nisi certis, et legitime approbatis Sanctorum reliquiis posse impendi: talia autem minime esse ossa illic per ecclesiam sparsa, recte ait idem Honthemius, cum Sanctos non fuisse omnes, quoque ibi sepulcrum nacti sunt, vel Elii Constantii tumulus probet, nec de impendendo cultu quisquam cogitarit iis cineribus ossibusque, quae in saeculis sarcophagis circa S. Paulini templum nuper fuisse detecta, Honthemius scribit.

13 Antiquioribus etiam de Trevisensium Martyrum Historia testimoniis accenseri probabiliter possunt, quae de illa scripsit auctor Opusculi de successoribus S. Hildulphi in Vosago. Publici id juris fecit reverendus admodum dominus Humbertus Belhomme, Mediani abbas, scriptumque fuisse censuit inter annum 1016 et 1019, quo tempore Mediano praerat Enciboldus; in locum Nardulphi seu Hardulphi anno 1016 abbatiati dignitate exuti successus. Sic autem laudatus abbas fere disserit: Nardulphus, erepto e vivis Enciboldo, anno 1019 pristino muneri et dignitati restitutus

D
quidam ob-
sint antiqui-
tati,

tamen cum
tabula plum-
bea non pug-
nat,

E

latusque,
quam par est,
a Frederico
accipitur.

F

His addi pro-
babiliter pos-
test auctor de
Successoribus
S. Hildulphi
in Vosago,

A restitutus fuit: libelli autem auctor nec ultra Nardulfum progreditur, nec usquam Nardulfi, cui tamen se contra Enciboldum facere non obscure prodit, velut suo muneri restitutum meminuit: fit igitur admodum verisimile, eo libellum fuisse conscriptum tempore, quod inter Nardulfum anno 1016 suo gradu dejectum, eundemque anno 1019 eidem restitutum intercessit. Accedit, id ipsum ipsiusmet auctoris verbis innui, quibus cap. 15 exorditur: sic habent: Successor autem ejus (Almanni) Nardulfus extiterat. Quid enim sibi vult 70 extiterat, nisi Nardulfum jam tum suo cessisse officio, cum scriberet libelli auctor, maxime cum mox enarrandis prodigijs, quæ, Medianum moderate Nardulfo, contingerat, sese accingat, et toto narrationis reliquæ decursu de Nardulfo sive exauctorato, sive dignitate restituto ne verbo quidem meminert. Nec refert, cap. 9 legi, quæ sequuntur: Sed incuria successorum faciente, præfata cella (Dygonis dicta) sanctos artus (Bonifacii M.) permissa est retinere usque ad domnum abbatem Lambertum, qui anno ab Incarnatione Domini millesimo quadragesimo tertio in sexta feria, quæ 2 Nonas Novembris habebatur, rexit. Hæc enim pro recentiori additamento habet citatus libelliditor, nec, ut opinor, omnino infundate. Fac tamen, genuina esse auctoris verba; vel sic verosimillimum fiet, libellum ante Martyrum Trevirensium inventionem anni 1074 vel sequentis fuisse conscriptum. Hæc de ætate scriptoris: quid vero is de Martyribus Trevirensibus?

qui, saltem S. Bonifacii et Sociorum,

B 16 Nihil is quidem speciatim de his, qui in S. Paulini basilica conquiscent: sed de S. Bonifacio in S. Maximini crypta olim recondito, hæc scribit cap. 1: Penultimo interea jam memorati abbatis Leutbaldi anno, ab Incarnatione vero Domini septingentesimo tertio venerabile corpus S. Bonifacii martyris ablatum Trevirorum populo Divinitatis ope illatum est Mediano monasterio. Porro S. Bonifacium non ut martyrem Trevirensium modo, sed etiam ut e Thebæis unum, cum scriberet, habitum fuisse, quæ sequuntur, ostendunt: Sicut enim, inquit libelli auctor, Victor et Ursus cum aliquot castrum Solodorum, beatus Gereon cum suis etiam trecentis decem et octo, Mauri quoque quingenti Agripinensem Coloniæ, sic et hic præstiosus Christi Martyr cum alijs suis trecentis pervenit Trevirim, corpore, non corde ab eadem qua et prædicti Martyres Thebæa legione subtrahens se interim, cum apud Agannum darentur victimæ sub Herculo Maximiliano casare. Itaque sæculo XI ante inventa in crypta Pauliniana Tyrsi et Sociorum corpora Mediani Martyrum Thebæorum Treviris occisorum memoria fuit. Narrat præterea idem auctor, S. Hildulfum horum Martyrum corpora, quæ vilibus hactenus in bustis delituerant, in S. Maximini cryptam transtulisse; unde jam inde a sæculo VII eorum apud Trevirenses cultum floruisse, consequitur. Nec mirum videri cupiam debet, nihil illum dixisse de illis, qui in S. Paulini crypta quiescunt, quippe, quos ibidem ante S. Hildulfi tempora S. Felix recondidisse fertur, quique adeo ad S. Hildulfi ejusque successorum in Vosago gesta non pertinebant.

veluti Thebæorum Martyrum meminuit:

C 17 Denique idem libelli de S. Hildulfi Successoribus in Vosago anonymus scriptor, cap. 9 S. Bonifacii corporis inventionem describens, ea adjuncta commemorat; unde, si vera sint, Martyrum Trevirensium Historia utcumque saltem confirmari possit: sunt autem hæc: Contigit inventio corporis S. Bonifacii, posteaquam Adalbertus Mediani abbas templum beatissimæ Virginis, una cum B. Martini ædícula illi adhærente diruerat, priore augustius excitaturus; quod, cum anno 964 fecisse Adalbertum, Joannes a Bayono referat, teste Belhomo in Annotatis ad caput 8 part. II Historiæ Mediani, non ante hunc annum dictam inventionem contigisse, necesse est. Interierat penitus ea tempestate Mediani S. Bonifacii memoria; jacebant sancti Martyris exuvie S. Martini ædiculæ ruinis et ruderibus obrutæ; cum juniore monacho nomine Tiesfrido habitu militari indutus apparuit. Quæritur de reliquiarum suarum neglectu, quo lateant loco ostendit, Medianum Treviris advectas

affirmat. Nescienti vero, quis esset, sese unum e Mauriti sociis, et Treviris cum alijs pro fide occisum ait: diffidentem visioni monachum iterum, et tertio increpat, jubetque, ut abbatem de procuranda sibi honoratiore sepultura commoneat; ipsum vero incredulitatis penam daturum prædicat; quod et eventus annis aliquot post, cum monachus ille subita paralyssi percussus, et fracta cerice extinctus est, comprobavit. Adjevit Martyr præterea prodigium omnibus patulum, S. Hildulfi crucicula et cambuca, seu pastorali pedo, alibi diligenter asservatis in altare quoddam prodigiose translatis, ne de visionis veritate quisquam sinistra suspitione teneretur. Privatam hujusmodi junioris monachi visionem erit fortasse, qui rideat; riderem et ego, nisi prodigio comprobata fuisset, et res hæc a scriptore et loci, quantum appareret, incola, nec adeo fabuloso, et a re gesta haud multum remoto relata fuisset in litteras eo tempore, quo superstites esse Mediani poterant, quibus illum mendacii arguere et convincere facile fuisset, cum res, ut diximus, vergente ad finem sæculo X, contingerit, ipse vero probabilitus sub initium sæculi XI scripserit, ut num. 13 diximus.

E 18 Nihil adductum est hactenus, quod ad S. Tyrsum ejusque Socios in Pauliniana crypta repositos speciatim attineat; huc autem facit Martyrum Trevirensium Historia Trevirensium Gestis inserta, si quidem Calmetum audiamus; ita enim ille, ubi eam Historiæ Lotharingiæ partem, quam tomus ejus primus complectitur, adductis in medium monumentis probat, pag. 1 præfatur: Opus, quod Gesta seu Historia Trevirorum inscribitur, atque hic edimus (verba ejus Gallica Latine reddo) probabiliter scripsit, qui circa annum XII florebat, Theodoricus S. Mathiæ Trevirensis alumnus, continuavitque alter ejusdem abbatiæ alumnus Golscherus, qui paulo post floruit, et ad annum MLI (Trevirorum Gesta) perduxit. Vidimus (inquit post pauca) hujus Historiæ autographum Treviris in abbatiæ S. Mathiæ, contulimusque cum altero manuscripto antiquiore et brevioris, quo velut historiæ suæ fundamento et basi usus est Theodoricus. Idem quidem utrobique initium est, iisdemque verbis primorum Trevirensium episcoporum Eucharii, Valerii, et Materni Vitæ leguntur, at alibi varia, eaque in decursu notanda, additamenta emendationesque occurrunt. Ita Calmetus loco laudato: in decursu vero Historiæ Trevirorum a se editæ cap. 27 hæc adjevit in margine: Antiquum Ms. Trevirensis (illud utique, cujus in Præfatione meminerat) illam Trevirensium episcoporum post S. Maternum successionem haud memorat, verum, narrata illius Sancti sepultura, continuo ad martyrium Militum Thebæorum (Mauritii, Secundi, Tyrsi, Bonifacii aliorumque) progreditur.

non tamen antiquum, et Calmeto visum, E

F 19 Itaque horum meminisse oportuit ex iis aliquem, qui antiquum illud Ms. vel confecerunt, vel auferunt, et Theodorico facem præstulerunt. Hujus vero decessores, et S. Mathiæ scholæ magistri fuerunt, Trithemio teste in Chronico Hirsaugiensi, Eberhardus anno 909 defunctus, Richardus, Diethelmus, et Adelbertus; quorum postremi tres Historiam Trevirensis scriptis suis illustrasse, non leguntur. At de Eberhardo ad annum 909 ita Trithemius: Inter cetera ingenii sui monumenta complura ad Historiam Trevirorum addidit, Vitam quoque SS. Eucharii, Valerii et Materni, tam metro, quam prosa, elegantiore stylo conscripsit. Quibus positis, antiquum illud Trevirensis Ms. Eberhardinum opus fuisse videtur, nec post illatam anno 882 Trevirensibus a Normannis cladem admodum diu compositum. At vereor, ne Ms. illud haud adeo antiquum sit, ac Calmeto visum est, aut certe hoc loco interpolatum. Qui enim fieri potuisset, ut sæculo XI Trevirenses tanta Tyrsi ejusque Sociorum ignorantia laborassent, quantam inventionis eorum auctor loco non uno proficitur; si eorum gesta apud S. Mathiæ ascetas litteris mandata exstabant? Certe id de S. Mathiæ alumnis, qui conservandæ perficiendæque Trevirensi Historiæ identidem incubere, viæ credibile apparet. Ceterum

de rebis Trevirensibus Ms

AUCTORE
J. B.

Ceterum et vetustissimas quasdam schedas Trevirenses allegant, quarum, sicut ætas ignoratur, ita, monente Pinto nostro in Commentario prævio ad Acta S. Paulini, non magna auctoritas est. Reliquum est, ut de tabula plumbea in S. Paulini crypta sub annum 1071 inventa et Paulinianorum Martyrum historiam complectente agamus, de qua, quod pluribus disserendum erit, paragraphis id separatim præstabimus.

§ II. Inquiritur ætas tabulæ plumbeæ sub annum 1071 in crypta S. Paulini inventæ.

Tabulam
plumbeam,

Alla Martyrum in S. Paulini ecclesia quiescentium sæculo XI non modo Trevirenses, sed et ipsos S. Paulini canonicos oblivio ceperat, cum tandem, senescente jam dicto sæculo, Actorum SS. Fusciani et Gentiani, maximeque Hymni de S. Paulino occasione, in eorum reliquias ceperunt inquirere Pauliniani canonici. Intellexerant nimirum ex illis innumeram fidelium turbam ex odio fidei a Rictio Varo Treviris neci datam; ex illo vero, non paucos eorum, eodem, quo S. Paulinus, loco fuisse repositos. Itaque cum S. Paulini exuvias in crypta quadam sub ecclesiæ suæ altari principe reconditas non ignorarent, eam effringere decreverunt; quod etiam felici successu et Udonis archiepiscopi auctoritate muniti præstiterunt. Etenim varios illic invenere tumulos, qui singulorum Martyrum corpora continebant; imo et tabulam plumbeam humi defossam, quæ et Martyrum nomina, et eorum in crypta situm ordinemque indicabat. Tabulæ plumbeæ tenor is erat, qui num. 80 et seqq. exhibebitur; quare hic integram in medium adducere necessum esse, haud ratus sum; unum alterumve auctorem æqualem aut certe supparem cito, quorum huic inventioni testimonia suffragantur. Lambertus Schafnaburgensis de Rebus gestis Germanorum ad annum 1072 ita scribit: Treviris apud S. Paulinum xii corpora Sanctorum, Thebæ (ut putatur) legionis reperta sunt, quorum hæc nomina in tabulis plumbeis conscripta ibidem reperta sunt: Palmatus, Thyrsus, Maxentius, Constantius, Crescentius, Justinus, Alexander, Soter, Hormisda, Papyrius, Constans, Jovinus. Dumque ex crypta, ubi Sancti pausabant, terra portaretur, os quoddam incaute projectum, sanguinem fudit non modicum, et usque hodie permanet sanguinolentum. Deinde horum Martyrum historiam seu passionem, a Trevirensibus ad se missam, compendio refert. Floruit Lambertus eodem sæculo XI, ad cujus annum 76 C laborem suum perduxit.

anno 1071,

91 Eodem quoque sæculo Sigebertus Gemblacensis fuit: hic in Chronographia, cui anno 1112 finem imposuit, ad annum 1071 ita loquitur: Treviris in ecclesia S. Paulini Confessoris, in crypta subterranea invenitur corpus S. Paulini, quod olim a Frisia (seu Phrygia) ubi exulaverat, reportatum, ibi a S. Felice episcopo, catenis ferreis fuerat suspensum, et juxta eum multa corpora Sanctorum: ad dextram scilicet ejus Palmatus consul et patritius Treverensis, ad sinistram Thyrsus unus de principibus Thebæ legionis, cum multis Thebæorum, in hac urbe a Rictio Varo martyrisatus; ad caput septem senatores urbis, Maxentius, Constantius, Crescentius, Justinus, et tres fratres Leander, Alexander, Soter, et pedes Hormisda, Papyrius, Constans, Jovinianus. Et cum multi alii ibi jacerent, horum tantummodo nomina, et tempus et dies passionis, aureæ litteræ in pariete signabant, eosque omnes sub Rictio Varo passos fuisse docebant. Nihil hoc loci dico de inventionis quibusdam adjunctis, quæ fuse anonymus noster cap. 2 describit, de quibus, quid sentiam, Annotata inventionis historię subnectenda aperient: verum discrimen aliquod apparet in anno, quo facta fuisse inventio ab auctoribus supra laudatis traditur; unde contingisse, opinor, ut e recentioribus alii ad annum 1072, alii ad annum 1071 inventionem retulerint, illis

Lambertum Schafnaburgensem, his Sigebertum sequentibus.

92 Ego vero Lamberto Schafnaburgensi præ Sigeberto adherere malim, tum quod Lambertus ea, quæ scripsit, ab ipsis Trevirensibus edoctus fuerit, tum quod illius hæc in re opinio noster anonymus confirmare videatur: cum enim os illud, de quo Sigebertus paulo ante, sanguine manavit, dies numerabatur mensis Martii tertius, idemque Sabbathum erat, ut scribit anonymus noster, oculatus fortassis rei gestæ testis, sub finem cap. 5. Contigit istud miraculum, inquit, quinta Nonas Martii et Sabbathum erat; quod anno 1072 apprime congruit: erat enim eo anno cyclus solis 17, diem vero Dominicum littera G Martio mense indicabat; atque adeo Calendæ Martii incidebant in feriam quintam, in Sabbathum vero Martii dies tertius. Præterea S. Paulini crypta tum temporis in ampliore formam redigebatur, quod rursum ex eodem anonymo liquet. Denique id ipsum paulo post inventa Sanctorum corpora, eodemque anno contigisse videtur innumerum anonymus, cum cap. citato ait: Nam cum, sicut prædiximus, facta per misericordiam Dei hæc Sanctorum revelatione, Domino nostro archiepiscopo, hujusque principibus placuisset, ut cripta Sanctorum corporum collocatio competenter amplificaretur, necesse fuit, ut plurimum terræ exportaretur. Neque enim verisimile sit, Paulinianos canonicos moram travisse longiorem, ut presulis sui desiderio facerent satis. At, inquit, civitate aberat Udo archiepiscopus, teste anonymo, cum Sanctorum corpora inventa sunt; atque adeo verisimiliter tum temporis concilio Moguntino, quod anno 1071 celebratum est, intererat. Verum absuit quidem urbe Udo, cum os illud detectum est, absuisse vero, cum corpora primum inventa sunt, nec dicit anonymus, nec, si diceret, absentię ejus ratio a tempore celebrati concilii Moguntini, cui Udo interfuit, repeti apte posset: cum Treviris Udo abfuerit mense Martio secundum anonymum; concilium vero Moguntinum captum sit festo Dormitionis seu Assumptionis B. Mariæ Virginis, id est 15 Augusti, finitum autem 18 Septembris, ut in Actis concilii tomo III Conciliorum Germaniæ ab Hartzheimio nuper editorum legitur.

95 At parum ad auctoritatem tabulæ, si quam anno 882 confectam Browerus autumnat: habet, refert, repertane sit anno 1071, an sequenti: propius hæc ætas spectat, qua condita fuit; qua in re ab eruditissimis variis sententias itum est. Est, qui tabulam eodem, quo Sanctorum corpora in S. Paulini crypta inventa sunt, tempore, aut forte etiam serius, natam suspicatur; ut Tillemontius num. 7 laudatus, qui ex ipso anonymo refutat. Sunt, qui illam eo temporis intervallo, quod inter invasionem Normannicam et corporum inventionem fluxit, confectam autument; ut illustrissimus Hontheimius in sua de Martyribus Trevirensibus Dissertatione. Sunt denique, qui illam ad sæculum IX et Normannorum illuvem referant; ut Browerus ad annum 1071, num. 20, aliique. Duo sunt, fatente Hontheimio proxime citato § 15, quibus Broweri opinio confirmari videatur: alterum consistit in his tabulæ verbis: In medio vero ipsorum S. Paulini... corpus EST ferreis catenis suspensum: iis enim tabulæ auctor significat voluisse videtur, se, cum tabulam scripsit, S. Paulini corpus e ferreis catenis vidisse suspensum, prius scilicet, quam Normanni in S. Paulini cryptam sacrilegas manus intulissent, et catenas illas ferreas confregissent. Alterum est tabulæ silentium de violata per Normannos S. Paulini ecclesia, et ferrearum catenarum effractione, qui tamen fama est, efficere non potuisse barbaros, ut S. Paulini corpus subsideret, sustinente illud divina virtute, quavis catena validius. Sed utrumque parum efficaciæ illustrissimus auctor estimat. Ad argumenta opposita, inquit, dici posset, quod verba SUNT COLLOCATA: EST SUSPENSUM, illata Latinitate, in tempus præteritum referri possint: quin necessario importent STATUM suspensi tymbi PRESENTEM tabulæ confectæ die. Silentium vero de miraculosa libratione tymbi S. Paulini

vel 1072 inventum,

E

F

A S. Paulini in aere sine catenis, quasi Mercurii illius Trevirici, de quo Galba viator apud Brouerum, et subsecuta incredulorum depressione, nihil probat, nisi prius verificetur aliunde ista ardua fidei narratio, quæ modo circa finem seculi xi legitur in Passionalibus Trevirensibus, de quibus universim senserunt Antwerpienses in Vita Ms. S. Paulini: Acta hæc non magnæ authoritatis esse, quod limitamus utique ad eorum mentem QUOAD VETUSTA.

rationes binæ,

24 Ardua admodum fidei esse libratum medio in aere S. Paulini corpus, illustrissimo lubens assentior tum propter rem ipsam sine idoneis testibus assertam, tum propter Regionis Prumiensis, qui ea ætate florebat, nec Trevisis procul aberat, summum ea de re silentium, cum tamen tum Normannorum in Trevirenses barbariem, tum S. Paulini exsilium, mortem, reportatasque Trevirim ejus exuvias litteris consignare haud prætermiserit. Neque inficias veterum, Actorum, de quibus supra, haud magnam esse auctoritatem in eis, quæ vetustioribus sæculis accidisse oportuit. Sed, si, misso isto prodigio haud satis utique pro sui magnitudine stabilio, id solum dicamus, barbaros S. Paulini tymbi catenas effregisse, ac inde illius corpus humi subsedisse; nihil equidem quod improbari magnopere debeat, aut parum credibile sit, admitterimus: nihil enim S. Paulini corporis e ferreis catenis suspensio habet a temporum prisorum more, usque alienum, ut ad cap. 55 Historiæ Trevirensis Calmetus observat. Reliquiarum S. Syri martyris e pariete penditum Burdegala meminit Gregorius Turonensis lib. vii, num. 51. In ipsa S. Paulini ecclesia S. Madoaldi reliquias mediæ testudine in edito positas fuisse, et omnem ruentis fabricæ excepisse impetum, idque diu post Normannicam invasionem, auctor est Stephanus abbas in Vita S. Madoaldi apud nos tom. III Maji pag. 61. Dein catenarum, a quibus S. Paulini corpus pendeat, per Normannos effractio eequid habet, quod fide careat? Quid genti offeræ adeo sanctum fuit, quod impiis ausis temerare horreret? Nonne Pauliniano templo flammis iterato idem Normanni admoverunt? Nonne sarcophagum illic obivium effregerunt, vivumque hominem illic intruserunt, ut S. Paulini Vita testatur? Mihi quidem hæc, etsi ab æquali auctore non asserta, et per se satis credibilia et ea saltem traditione suffulta videntur, ut solidam ea negandi rationem non inveniam; maxime cum dubium nemini sit, multa patrasse Normannos tum Trevisis, tum alibi, quorum auctores æquales non nisi generatim meminerunt. Vel in ipsa igitur illata Trevirensibus a Normannis clade verosimile est, S. Paulini corpus subsedisse: loci vero canonicos tanto periculo defunctos, cautioreque effectos, aditum cryptæ obturasse, vel obturare non diu distulisse. Urgere etiam ad id illos potuit altera Normannorum irruptio, de qua Regino ad annum 892, quæ, licet Treviros usque non penetravit, vicinis tamen locis, nominatim vero Prumiensi monasterio alteram denuo cladem intulit. Hinc porro factum etiam verosimiliter fuerit, ut, ocluso cryptæ aditu, cæperit Martyrum ibi quiescentium cultus minui, obliterari memoria, ac tandem penitus evanescere.

quibus is nititur,

25 Concedamus itaque prodigiosam S. Paulini tymbi medio in aere librationem, secutamque ejus post multorum annorum curricula per incredulos depressionem via quidquam probabilitatis habere, et recentiorum figmentis annuerandam esse: concedamus etiam, quod inde consequitur, tabulæ de his rebus silentium Broueri aliorumque idem, quod ille, de tabulæ antiquitate statuendum sententiæ patrocinari non posse, aut pondus ullum adjicere. Nihilne propterea e tabulæ silentio, etiam universim considerato, elici poterit, quod Broueri sententiæ opituletur? minime vero: tabulæ verba sunt: In medio vero ipsorum sancti Paulini clarissimi Trevirorum episcopi corpus est ferreis catenis suspensum, quod ibi S. Felix hujus sedis episcopus a Frigia totius regni viribus translatus in Idus Maii honorifice suspendit, qui et istud monasterium in honore sanctæ Dei Genetricis, nec non eorumdem

Martyrum, construxit. Silet ergo tabula non modo prædictas fabulas, si hoc eas nomine appellare lubet; sed silet etiam catenarum, a quibus S. Paulini tymbus pendeat, per Normannos effractionem, silet illatam ab isdem S. Paulini ecclesiæ profanationem, non pari jure fabularum loco habendas; quas si cognititas perspectasque tabulæ auctor, cum illam adornavit, habuisset, S. Paulini corpus e ferreis catenis non suspensum esse, sed suspensum fuisse, scripsisset.

26 At, inquit, hunc tabulæ textum ita interpretari, salva Latinitate, licet, ut non præsentem, sed præteritum S. Paulini corporis statum denotent, quæ altera illustrissimi Honthemii responsio est. Do utique, has voces: Suspensum est idem valere posse, quod istæ: Suspensum fuit. At facile quivis etiam dabit, ubi hujusmodi verborum occurrit ambiguitas, ad rerum, et præcedentium consequentiumque sententiarum adjuncta recurrendum esse, ut, quo quid sensu dictum, scriptumve sit, intelligatur. Jam vero principio tabulæ mox hæc verba occurrunt: In hac crypta JACENT corpora Sanctorum, secundum seculi dignitatem nobilissimorum, secundum Dei autem voluntatem Martyrum preciosorum; quibus sane Martyrum in S. Paulini crypta tum temporis inclusorum status præsens universim designatur: igitur, cum paulo post de Trevirensium Optimatum corporibus speciatim his verbis agit: Quorum hic corpora circumcirca SUNT COLLOCATA, status eorum verosimilime etiam præsens designatur; maxime cum de isdem Optimatibus paulo infra hæc legantur: Quorum hic VIDERI POSSUNT sarcophaga. Rursum quid de anonymis Martyribus Trevirensibus tabulæ auctor scribit? quid de Palmatio? de illis quidem hæc: Nam propter (præter) horum Principum corpora, innumerabilia ejusdem multitudinis corpora in hoc monasterio SUNT COMPREHESA, utique tunc, cum scriberet: hæc vero de Palmatio: Is ergo, qui in dextero S. Paulini latere EST REPOSITUS, Palmatius vocabatur: additur paulo infra: In sinistro autem latere ipsius (Palmatii) qui JACET, Tyrsus vocatur. Corporis igitur tam S. Tyrsi, quam S. Palmatii status præsens hic indicatur.

AUCTORE
J. B.

contra Honthemium

E

27 Quod si verba hæc: Sunt collocata, sunt comprehensa, est repositus, quæ ab adjunctis et omni contextu separata tempus præteritum perinde atque præsens significare possunt, ea mente tamen auctoris tempus præsens significent; quid ni et illa: In medio vero ipsorum S. Paulini... corpus est ferreis catenis suspensum? Accedit, tabulæ conditorem, cum de vocabulis Martyrum aureis litteris olim cryptæ parieti affixis, sed, cum scribebat, inde avulsis sermonem habet, non dicere: In hujus cryptæ pariete CONSCRIPTA SUNT, sed conscripta fuerunt, ut liquido ostendat, se non de præsentibus litterarum aurearum statu agere, sed de præterito: unde conjici merito potest, pari illum ratione, si de præterito tantum S. Paulini corporis statu egisset, aliquo id saltem indicio declaraturum fuisse. Denique si in textu num. 25 descripto in locum verbi est succeris fuit, textum nativæ, quam præ se fert, simplicitate spoliaveris, verborum superfluitatem quandam (in uno eodemque textu) adstruxeris, ac tabulæ conditorem hoc modo loquentem induxeris: In medio ipsorum S. Paulini... corpus... fuit suspensum, quod ibi S. Felix... suspendit. Quæ si ad mentem conditoris tabulæ recte posita esse, fingamus, simpliciori utique et usitatiore loquendi formula dicturum potius fuisse, crediderim: In medio ipsorum S. Paulini... corpus S. Felix... suspendit, vel a S. Felice... suspensum fuit. Contra si citata tabulæ verba de præsentibus corporum statu intelligantur, aberit omnis superfluitas vocum, et sua dictioni nativæ simplicitas relinquatur. Quæ quidem omnia attente perpensa sic me afficiunt, ut Broueri sententiæ, secundum jam dicta acceptæ, velut præ cæteris probabiliori adhaerendum putem; quamquam multis illam impugnet argumentis Honthemius, quæ dissimulare, intactæ præterire non licet: sic itaque habet § 15 Historiæ Martyrum Trevirensium.

propugnatur;

F

28 Quo minus vero, inquit, assentiamur prædictæ sententiæ tamquam indubitandæ (neque ego indubitamam,

argumenta vero contra-ria,

AUCTORE
J. B.

indubitatam, sed probabiliorē ceteris aīo) nos movet primo ab intrinseco tabulae passus iste: HUIUS (S. Tyrsi) ITAQUE, ET EORUM MARTYRUM VOCABULA, QUORUM HIC VIDERI POSSUNT SARCOFAGA, AEREIS LITTERIS IN HUIUS CRYPTAE PARIETE CONSCRIPTA FUERUNT, QUAE INDE DEVOTI, QUI (N. B.) TUNC ERANT, CHRISTIANI, HUC TRANSTULERUNT, QUANDO NORMANNOS HANC URBEM, SICUT CETERAS UNDIQUE URBS, DEPOPULATUROS ESSE, PRÆSCRIVERUNT. Verba hæc lectori pensitanda relinquit illustrissimus auctor, sintne scriptoris, rei, quam scribit, æqualis, an ævi posterioris, qui plumbo notavit memnosyno, non quid nunc, sive dum ipse vivebat, sed quid tunc, id est, tempore præterito, non a se, sed a DEVOTIS CHRISTIANIS sit factum. Pensitavi ego, quidque in mentem mihi venerit, lectori propono, ejusque iudicio, quidquid id est, lubens committo. Qui tabulam confici jusserunt, vel, qui illam confecit, artifex, cum imminētem a Normannis cladē præsigirent quidem, utrum tamen illi superstites futuri, aut quamdiu barbarorum jugo premendi essent, ignorarent, avulsis a cryptæ S. Paulini pariete Sanctorum illic reconditorum nominibus, iisque in tabulam relatis, peritura fortassis hac occasione Sanctorum memoriæ occurrere voluerunt: id vero effecere potuerunt duplici modo. Ac primo quidem sic, ut per tabulam ipsi, qui illam conficiendam curarunt, vel illius artifex, seu proprio, seu illorum nomine loquerentur. Fateor, si hoc modo confecta sit tabula, auctoris æqualis opus non dici posse, nisi tabulae verba torqueantur.

a tabula
textu,

29 At reliquus est modus alter, quo condi tabula potuit; sic scilicet, ut neque tabulae sculptor, neque qui illam sculpi jusserunt, suo nomine loqui animo intenderint, sed tantummodo monumentum aliquod superstes esse voluerint, quod, restituta temporum tranquillitate, aliquando forte reperitum, Sanctorum nomina et gesta posteros, quibus tabulae inventio olim obtingeret, per se edoceret. Quo quidem modo, si tabula, ut fieri potuit, confecta ponatur, nihil verba illa: qui tunc erant Christiani, continebunt, unde ab auctore, non quid sua memoria, sed quid olim contigerit, scribente profecta esse, concludas. Suspensum quidem non erat sub annum 1072 S. Paulini corpus, cum Martyrum nostrorum corpora inventa fuerunt: verum id in tabulam probabilibus his de causis relatum fuit, tum quod tabulae confectæ tempore suspensum adhuc esset S. Paulini corpus; tum quod illud ab eo, quem tunc habebat, situ deturbandum ignoraretur. Verbis num. superiore adductis hæc subit Honthemius: Sane, alioquin styli ratio postulasset, exarari sic: Hoc anno, quo præsciveramus, Normannos hanc urbem depopulatuos, transtulimus de parietibus nomina. Quod annum, quo translata fuerunt Martyrum nomina, spectat, is perinde tabulae verbis determinatur, ac verbis Honthemii, utrobique nempe per annum irruptionis Normannicæ, qui fuit 882. Quod dici debuisset, præsciveramus, transtulimus, id necessario fieri debuisset non videtur, sive priori, sive posteriori modo confecta sit tabula. Non, si posteriori, ut patet: sed neque, si priori; frequentia enim sunt antiquorum monumenta, in quibus non absimilis loquendi modus apparet; maxime apud eos, qui veterum sepulcrorum inscriptiones collegerunt. En unam, quæ in S. Paulini peristylis stetit, et ab Honthemio exhibetur parte I Prodrōmi Hist. Trev. pag. 496. Infanti, dulcissimo, defuncto, qui, vixit, menses. v. dies. xx. pater. et. mater. piissi. fecer. Dicit hic sculptor, non quid a se, sed a parentibus defuncti infantis factum sit; aut verius parentes ipsi per artificis scalprum, quid fecerint, dicunt, laudando etiam suam in prolem pietatem, et ita loquendo de seipsis, quasi de tertia quadam persona loquerentur: nemo tamen inde, a posterioris ævi artifice inscriptionem confectam fuisse, deducet.

ab artificis

50 Alterum, inquit Honthemius, tabulae post Normannicam invasionem confectæ indicium est, fabricatoris ignorantia, qua nescivisse videtur, qui Martyrum nomina terra occulerint; hinc, non canonicos Paulinianos, ad quos tamen id maxime pertinebat, non personam aliam nominatim expressit,

sed generatim dumtaxat dixit: Quæ inde devoti, D qui tunc erant, Christiani huc transtulerunt. Inscriptionis num. superiore memoratæ sculptor, defuncti infantis parentes generali patris et matris nomine dumtaxat expressit; idoneo, quoniam fuerint, ignoravit? At canonicos Paulinianos saltem nominare debuisset. Respondeo: canonicos Paulinianos Martyrum nomina humo condidisse, et pretii majoris tum ecclesiae, tum monasterii sui ornamenta, ne barbarorum oculis injurisque exponerentur, occultasse, vix mihi dubium esse. At effici inde non reor, id tabulae sculptorem ignorasse, licet devotos tantum, qui tunc erant, Christianos, non canonicos nominatim expresserit: factum enim id esse a canonicis potuit, etsi non solis, accedente nimirum tum communi civitatis jussione vel consilio, tum civium opera. Certe quid simile Gesta Trevirorum cap. 42 apud Calmetum his verbis innuunt: Treberici ergo (propinqui Normannorum adventus præcisi) inito cum sapientioribus consilio, quidquid in civitate ecclesiastici census vel ornatus fuerat, in subterraneis occultant specubus, sarcophaga etiam Sanctorum alius terræ immergunt. Atque hinc verisimiliter tabulae auctor Christianos universim expressit, ne quemquam, qui ad id operis laborem consiliivm contulerat, excluderet. Addo, vix dubium esse cuiquam posse, etiam a Normannica invasione quantumvis remoto, quin E loci canonici ea in re partem habuerint saltem aliquam, ut adeo tabulae confector id ignorare potuisse non videatur.

51 Denique ipsos illos, quos devotos Christianos tabulae sculptor nominat, Paulinianos canonicos non fuisse, certum ego præstare non ausim: mitto enim, Christianorum nomine olim interdum venisse, qui clericatum, aut Ordines ecclesiasticos susceperant, ut ex codice Theodosiano ad vocem Christianus Cangijs probat; mitto, et monachos Græcis Patribus Christianos fuisse dictos: hæc enim nimis antiqua, parumve apta diceris, ut eadem significatione sæculo IX voces illæ a tabulae auctore usurpatæ fuisse credantur. En igitur ex eodem Cangijs recentioris ævi exemplum. Veteres Annales Francorum sub initium ejusdem sæculi IX post Caroli Magni obitum exaratos Martenius exhibet tom. V. Collectionis veterum scriptorum, quorum auctor col. 910 de Wilhelmo comite Aniani monachum induto scribit hoc modo: Anno dcccvi.... Nec mora in deponendo comam passus est, quin potius die Natalis Apostolorum Petri et Pauli, auro textis depositis vestibus, Christicolam habuit habitum, seseque Christicolarum adscisci numero quanticos congregans efficitur. In usu ergo sæculo IX subinde fuit, ut monachi Christicolæ dicerentur; quidni canonici etiam eodem sæculo devoti Christiani a tabulae auctore appellari poterunt? Quod si eo nomine canonicos reipsa is intellexerit; hos non alios, quam Paulinianos fuisse, totus tabulae contextus ostendit, quemadmodum Christicolas in textu mox recitato memoratos, non alios fuisse, quam Anianenses monachos, manifestum est.

52 Tertio, inquit Honthemius, irruptio Normannica fuit REPENTINA QUEDAM PROCELLA torrentis in modum Juliacum, Aquisgranum, Malmundarium, Prumiam, Numagam, Treviros inundans, et omnia consumens. Scimus autem in REPENTINO non vacare, ut tabula tam proluxa sculptur: et quidem cum PAREGIS PANEGYRICIS curate et meditato elaboratis.... Item cum QUADAM REPETITIONE SATIS JAM DICTORUM. Normannorum quidem impetum vix tantum otii relinquere potuisse, ut hujusmodi tabula tam proluxa sculperetur, lubens concessero, si is inopinatus omnino ac improvisus exstiterit: at talem non fuisse illum, vel ipsa indicant tabulae verba; Quando Normannos, hanc urbem sicut cæteras undique urbes, depopulatuos esse, præsciverunt: indicant, quæ ab illis anno 882 jam prius patrata erant, quam Trevirensibus imminerent, nec ignorari ab his poterant: nam anno 882, Reginone teste, Prumiam ipso Epiphaniæ die ingressi, vicina omnia igne ferroque vastarunt: obiit iterea rex Germaniæ Ludovicus; quod audiens

a subita Normannorum irruptione et tabulae proluxitate,

A diens exercitus, *inquunt Annales Fuldenses, sæculo IX scripti*, qui contra Normannos fuerat missus, ab expugnatione hostium desistens, infecto negotio, rediit. Quorum Normanni inde transeuntium vestigia secuti, cetera, quæ prius dimiserant, incendio cremarunt, usque ad Confluentem castellum, ubi Mosella Rhenum ingreditur. *Quid in hoc temporis articulo, in hac urbium vicinarum strage venire Trevisensibus in mentem poterat, nisi brevi in se quoque barbarorum furorem conversum iri, et jam tum rebus suis sibi mature esse consulendum? Nonis autem Aprilis Treiros ingressi sunt Normanni, ut Regino rursus ait; atque adeo non ita subito Trevisensibus tempestas illa incubuit, quin commode hujusemodi tabula sculpti, humoque condi potuerit.*

et ab altari in crypta S. Paulini serius condito, 55 Quartum argumentum, quo probare Honthemius nititur, tabulam plumbeam a Normannica invasione confectam fuisse, ita fere procedit. Qui Martyrum inventionem descripsit anonymus, refert cap. 2, num. 18, fracta S. Paulini crypta, exiguæ molis altare fuisse repertum, quod S. Paulini sarcophago non suspeso, sed jam humi depresso compactum erat: unde consequi apparet, a Normannica invasione id ibi fuisse exstructum. Neque vero id inde dumtaxat apparet, verum etiam ex eo, quod

B repentina Trevisensium consternatio altaris constructionem non patiebatur, qua prodita potius Normannis, quam occultata fuisset corporum ibi latentium sanctitas. Cum igitur præterea dicat idem anonymus, sub illo altari tabulam plumbeam humi olim defossam, ibi pariter sua ætate fuisse repertam; videtur et ipsa a Normannica invasione confecta, et eo loci recondita, quamquam determinate dici nequeat, quot a Normannorum incursione tum temporis anni effluerint. Fuerint igitur anno 882 humi quidem defossa Sanctorum nomina; at serius tabula plumbea, cum scilicet Trevisensibus condendis hujusemodi tabulæ et altari majus otium suppetebat. Ita, inquam, fere habet quartum contra assertam a Browero tabulæ ætatem Honthemii argumentum; quo quidem recte probari existimo, altare illud post Normannicam invasionem fuisse erectum, modo diu post id factum esse, non dicatur ob dicta num. 24: quod vero contendit præterea, nempe anno 882 translata quidem fuisse Sanctorum nomina; serius tamen tabulam plumbeam confectam et in crypta S. Paulini defossam, mihi non perinde probatur; et his quidem de causis; quod contrarium innuere videantur hæc tabulæ verba: In medio vero ipsorum S. Paulini corpus... EST FERREIS CATENIS SUSPENSUM, ut num. 26 dixi; quod nulla memorati altaris in tabula mentio fiat; denique quod æque proclive Trevisensibus fuerit tabulæ haud ita pridem defosse, quam recens conditæ altare superstruere.

C 54 Sæculo igitur IX verosimilius tabula confecta fuit; at cum vel sic a Trevisensium Martyrum ætate intervallo satis longè remota sit, reliquum est, ut, quam fidem tabulæ conditor secutus sit, indagemus; quod Honthemius Hist. Mart. Trevisensium § 14 facit: hanc porro invenire, haud operosum est, cum litteras aureas cryptæ parieti ante invasionem Normannicam inscriptas vel potius forsitan appensas vel ipse tabulæ conditor citet. Quis litteras illas aureas cryptæ parieti seu inscribi, seu appendi jussert, neque ille edicit, neque aliunde compertum habetur: ut adeo earum ætas ignoretur; quamquam ab immemorabili tempore ante invasionem Normannicam illic existitisse potuerint. Earum conservationem Fridericus, S. Paulini Præpositus, S. Felicis, qui sub finem sæculi IV Trevisenses insulas gessit, adscribit industria; nempe quod is SS. Martyrum nomina cryptæ parieti affigi jussert, quæ dein in tabulam plumbeam relata, ac postmodum inventa subsequentium ætatum notitiæ conservata fuerunt. Scriptorem veterem, quem in dicti sui testem adduceret, Fridericus non habuit; nec tamen ejus conjectura omni verisimilitudine destituta est: si enim verum est, a S. Felice collectas fuisse, sparsas per campum Martium hac illac SS. Martyrum reliquias, et S. Paulini templo illatas; nec ab omni verisimilitudine alienum erit,

id illi curæ etiam fuisse, ut eorum memoria quam diutissime conservaretur, ac propterea eorum nomina sive parietis inscribi, sive in tabula parieti appensa exarari jussisse. Sed de his plura § 6.

§ III. Variæ tabulæ assertiones, falsi suspectæ, examinantur.

N Non sola tabulæ ætas, a Browero asserta, falsi suspecta est Honthemio, sed et variæ ipsius tabulæ assertiones; qualis in primis est, quæ his verbis exprimitur: Qui (S. Felix) et istud monasterium (hoc nomine templum S. Paulini etiam veni) in honore S. Dei Genetricis, nec non eorumdem Martyrum, construxit. Templi hujus multis meminit Honthemius quatuor prioribus suæ de Martyribus Trevisensibus Historiæ paragraphis. Scrupulum porro ei movet, quod hinc a S. Felice Trevisensium episcopo conditum illud, legat; illinc vero, S. Bonosium ejusdem sedis episcopum jam tum a morte sua in eodem templo sepultum, Browerus scribat lib. IV, num. 16k; quæ quidem sibi mutuo coherere non possunt: obiit enim S. Bonosius sub annum 575, Bonosium Britto seu Britonius excepit: post quem S. Felix Trevisensi cathedræ adnotus est. Sic habet: Si conditum primo a S. Felice templum, quod modo fere S. Paulini audit, condi in illo non potuit a morte sua Bonosius: at vereor aliunde, ne Honthemio Browerus dixisse visus sit, quod re ipsa non dicit. Broweri verba huc transcribo: Tametsi vero pontificatus Bonosii nulla sit litterarum memoria consignatus, eum tamen inter confessores ascriptum, septimo decimo Februarii non silent Martyrologia: et in beati Paulini æde, sub ara S. Clementis, ubi ejus in martyrologio seu confessione sunt reconditi cineres, talis admodum epigraphæ legitur: HIC SITUS EST BONE MEMORIE BONOSIUS, TREVIRORUM ARCHIEPISCOPUS, CUIUS AB HOC MUNDO TRANSITUS XIII KAL. MAR. CELEBRATUR.

56 His verbis quidem Browerus ait, S. Bonosii cineres in S. Paulini æde esse reconditos; at quando illuc illati fuerint, num mox ab illius obitu, num postmodum, non edicit: nec refert, memoratam epigrapham a Browero recitari, quippe cujus pariter ætatem silet: sane vel sola vox archiepiscopus illi inserta monere Brouerum poterat, diu post Bonosii obitum fuisse compositam: cum vox illa longe post illius tempora caperit in usu esse. Aliunde igitur, inquit, Bonosii reliquiæ in S. Paulini templum aliquando translatae fuerunt. Ita se res verisimiliter habet, ac tum forte, cum illa epigraphæ confecta est: cum vox archiepiscopus jam usu recepta esset: cum dies quidem obitus S. Bonosii adhuc esset exploratus, at non annus, quem reticet epigraphæ, id est, diu post S. Bonosium e vicis ereptum. Atqui, inquit, denique, nulla translationis hujusemodi memoria superest. Esto: nihilo tamen minus contigisse illa potuit: ut multa gessisse Bonosium, verosimillimum est, quorum tamen hac nostra tempestate ob antiquorum monumentorum inopiam vel nulla, vel tenuis admodum memoria superest. Ad eundem fere modum, quo Browerus, loquitur Fridericus Præpositus de Constantio Chlora in S. Paulini æde recondito, et ante hunc Gesta Trevirorum, quæ illum Eboraci defunctum et Treiros translatum, non in S. Paulini æde, sed in campo Martio sepultum scribunt. Sed hoc inter fabulas refero, nec aliunde manasse videtur, quam ex epitaphio, nescio quo, Trevisensi ad translationem illam persuadendam parum idoneo; ita habet: Elius Constantius, vir consularis, Comes et Magister utriusque militiæ, atque patritius, et secundo consul ordinarius. Non secundum, sed sextum consul processit Constantius, nec consul modo, sed augustus etiam, Eboraci e vita discessit; ut alius omnino fuerit, cujus laudatum epitaphium meminit. De Constantii sepultura vide Alfordum ad annum 506. Hactenus igitur de condita per S. Felicem S. Paulini ecclesia scrupulus contemni potest. Sed non hic sistit Honthemius.

57 Accedit,

ACTOBE
J. B.

Tabula falsi
ex eo,

E

quod a S. Fe-
lice

F

AUCTORE
J. B.
S. Paulini
templum con-
structum,
dicat,

57 Accedit, inquit, quod S. Felix turbulentis illis temporibus Maximi tyranni, et Priscillianistarum haereticorum.... tunc tantum otii, et subsidii vix habuerit, ut augustam basilicam (erat quippe cccc pedes longa, cxx lata) cum tantae capacitatis monasterio, tam brevi tempore construxisset. Debuerat autem hoc monasterium jam fuisse constructum, quando Felix illuc, abdicato episcopatu, solitarius secessit. Vix est, ut jam sub Maximo (S. Paulini ecclesiam) edificaverit Felix. Treverensis episcopus ordinatus est Felix in synodo Treverensi, anno 586 celebrata: quo Priscillianus ejusque sequaces aut capitis damnati sunt, aut in exilium pulsati. Anno 587 Maximus contra Valentinianum cum exercitu profectus est; anno vero sequenti haud procul Aquileia a Theodosio vita simul et imperio catus est. Nihil horum prope Trevirum contigit: potuit igitur Maximi tempore opus suum saltem inchoare, si non perficere. At, inquit cum Honthemio, quo tempore alibi Maximo cum Theodosio res erat, eodem quoque Franci Theodosii duces prope Trevirum oppugnare, imo et insigni clade affectere, auctore Sieberro ad annum 588, nec, durante hoc bello Francico, S. Paulini ecclesiam conditam fuisse, verosimile est. Do istud quidem, at cum id annum fortasse non excesserit (sequenti enim anno pax cum Francis inita est) potuit S. Felicis opus jam ante fortassis ceptum, saviente bello Francico, suspendi, et, inita pace, deinde ad umbilicum adduci.

B
non convincitur:

58 Sed ne minutis hisce immoremur, concedamus etiam, non ante initam cum Francis pacem S. Paulini ecclesiam condi ceptam: inita saltem pace, inchoari potuisse, non negat Honthemius. At quis non videt, inquit, spatii annorum exiguitatem pro construendo monasterio cum basilica, in quam operosam structuram Mss. nostra dicunt infinitas et pene immensas expensas factas fuisse? Pauci sane sunt anni ab anno 589 usque ad Valentiniani obitum, quippe qui anno 592 occisus sit: sed ab anno 589 usque ad annum 597 satis multi, si numerum spectes, vique Treverensibus satis pacati, ut construi interim poterit S. Paulini tum ecclesia, tum monasterium. Pax anno 589 Romanos inter et Francos inviolata permansit usque ad annum 592 tempore hiemis, quo Francorum finibus arma intulit Arbogastus; sed mox redintegrata fuit, adeo ut Eugenio, qui, Valentiniano occiso, tyrannidem occupaverat, Franci adversus Theodosium militarint; Eugenio vero pariter et vivis sublato, Theodosii castra secuti sunt, dum tandem Marcomeres et Sunno pacis foedera sub annum 597 rumpere voluerunt, sed alter eorum in Hetruriam exsil missus est; alter vero ultionem in Romanos parans suorum manibus perit. Atqui ante annum 597 concilium Taurinense celebratum non fuit, nec sedi suae nuntium remisit S. Felix; nihil igitur impedit, quo minus anno 597 vel etiam serius in conditum a se S. Paulini monasterium sese abdidit. Expensas quidem infinitas et immensas id aedificium absorbuisset, recentiores aiunt, sed qui earum computum non viderunt.

neque ex eo,
quod Agauni
legionem
Thebæam

59 Non est igitur hactenus, unde falsi damnetur tabula, cum ait, S. Paulini ecclesiam a S. Felice fuisse constructam; ceteras ejus assertiones fusius impugnat Honthemius Historiae Martyrum Treverensium §. 13. Rictiovarus, Maximiani imperatoris praefectus, legionem Thebæam jussu ipsius, circumquaque persecutus, hanc etiam urbem propter ipsos est ingressus: quorum innumeros cum hic occidisset etc., inquit tabula paulo post inittum. Quid ita? Nonne integra Thebæorum legio a Maximiano apud Agaunum interneconi data? Minime, si tabulam audias. Num igitur Thebæi omnes, qui pro talibus habentur a Pedemontanis, Bonzensibus, Coloniensibus, Xantensibus? Id quidem tabula neque negat, neque affirmat; non omnes tamen Thebæos Agauni occubuisse, aperte ait; quo loco, quo numero, tacet. Id autem ego falsum praestare non ausim: etenim fieri facile potuit, ut Maximianus legionis quidem Thebæae partem maximam secum esse jusserit, reliquam vero hinc inde distraxerit, vel ideo

forte, quod ad hunc modum facilius ac securius Thebæos perdendo esset, nisi suis imperiis obtemperantes haberet. Atqui, inquit, hisce reclamant Martyrum Agaunensium Acta a S. Eucherio saeculo v conscripta, quo nondum rei gestae memoriam oblivio intercepterat; et proin quibusvis monumentis Treverensium Martyrum Historiae militantis potiora. Sic enim habent: Cum haec talia Maximianus audisset, obstinatosque in fide Christi cerneret animos Virorum, desperans gloriosam eorum constantiam posse revocari una sententia interfici omnes decrevit, et rem confici circumfusis militum agminibus jubet. Praeterea secundum Acta eadem in exercitu Maximiani Thebæa legio erat, nec dici potest, aliquot inde cohortes, sive ante, sive post S. Mauriti martirium, sive cum legionem Maximianus aggredere-tur, discessisse. Denique legio tum temporis, ut laudata Acta habent, sex nulla ac saecentos viros in armis numerabat. Hinc subtrahe Thebæos innumeros, Treviris passos, Pedemontanes, Colonienses, aliosque, via aut ne via quidem reliqui fient, qui Agaunensem campum suo sanguine decorarint.

40 At non inepte responderi potest, Eucherio, cum omnes Thebæos Martyres aut legionem Thebæam a Maximiano interfici jussos scribit, sermonem dumtaxat fuisse de maxima legionis illius parte, quae tum in Maximiani castris versabatur, non de eis, qui aliis sparsim morabantur in locis; quosque dein ministrorum suorum manu jussu occidi, ubicumque gentium essent. Et vero Eucherium, quamquam omnes Thebæos capitis sententiae a Maximiano addictos dicat, inficari tamen noluisse, quosdam ex illis alibi, quam Agauni passos esse, argumento est, quod Victorem et Ursum Soloduri parem martyrii sortem subisse, memorat. Quae de Victore et Urso scribit, fama confirmant, dixerat; eorum vero, qui Agauni occubuerunt, nomina dumtaxat pauca tenebat e multis; reliquorum nomina libro Vitae inscripta esse, aiebat; quibus quidem prodit Eucherius, sibi cognitum non omni ex parte fuisse, quidquid ad legionis Thebæae Historiam pertinebat: si tam pauca eorum, qui Agauni occubuerunt, et reliquos nominis sui celebritate facile superabant, nomina norat Eucherius; quid impedit, quo minus alios, locis procul Agauno disitis passos, vel ignorarit, vel minus saltem cognitos habuerit, illosque propterea memorare praetermiserit? Denique quis certo dicat, S. Eucherium, posteaquam de Agaunensibus dixerat: Haec nobis tantum de numero illo Martyrum comperita sunt nomina, id est, beatissimorum Mauricii, Exuperii, Candidi atque Victoris: cetera vero nobis quidem incognita, sed in libro Vitae scripta sunt; mox studiose non subdidisse: Ex hac eadem legione fuisse dicuntur etiam illi martyres Ursus et Victor, quos Saloduro passos, fama confirmat, ut SS. Ursi et Victoris exemplo lectorem, non omnes Thebæos Agauni occubuisse, submoneret?

41 Neque vero tabulam magis premit, quod porro Honthemius addit, dici nempe non posse, aliquot cohortes sive ante, sive post, sive in ipsa Mauricii sociorumque caede a legione Thebæa discessisse: dici enim, nec sine verisimilitudine, potest ante Mauricii eadem aliquot cohortes a legionis Thebæae corpore vel ipsius Maximiani jussu fuisse divulsas, ut dicta num. 59. Sane, Eucherio teste, eodem tempore, quo in Maximiani exercitu legio Thebæa erat, veri Numini cultores, sparsis usquequaque militum turmis vel ad supplicia vel ad necem rapiiebantur; cur igitur verisimile non fiat, et e legione Thebæa turmas aliquot versus Mosellam et Rhenum persequendis Christianis Maximianum direxisset? Sic Ado ad diem 10 Octobris ait, S. Gereonem et Socios Maximiani jussu in Gallias transisse, et circa Rheni littora consedisse, ut sui temporis fama ferebat. Dicit dein etiam potest, Treverenses Martyres et Maximiani exercitu se quidem prius subdidisse, quam Mauriti occisus est, posteaquam tamen, aut sibi morientum, aut impiis Maximiani jussis parendum, audierant. Id sane de SS. Urso et Victore ad diem

A 50 Septembris scribere non timuit Ado : In Galliis castro Solodoro, inquit, quod est super Arolam fluvium, passio SS. martyrum Victoris et Ursi, ex gloriosa legione Thebaeorum, qui, cum illuc furorem Maximiani declinantes secessissent etc. Atqui, inquit, piaculum erat, contra militare sacramentum a signis abire, nec credibile est, mortis metu id S. Tyrsum Sociosque fecisse. Respondeo : si dederis reipsa, S. Tyrsum ejusque Socios ab exercitu Maximiani aufugisse; id ipsos nec illicite, nec mortis metu fecisse : non illicite, in eo enim erant rerum articulo constituti, ut, nisi per summum crimen aut vicere, aut in castris permanere non possent. Sacramentum Maximiano dixerant; at illo Maximianus jus non acquiserat, aut illos injuste tollendi e medio, aut quævis crimina injungendi. Nec, si fugerint, id mortis metu, sed criminis vitandi causa fecere; quod utique deinde, cum a Rictio Varo Trevisis comprehensi sunt, luculentissime fecere testatum; ubi si impiis Maximiani jussis parere voluissent, vita illorum in vado erat : sed mori potius, quam vel idolorum adoratione, vel scelerata Christiani sanguinis effusione Deum offendere maluerunt.

ante Agaunensium caedem in Gallias mitti,

B 42 Quod si nihilominus a S. Tyrsi Sociorumque fortitudine alienum appareat, cuiusmodi, ut a legione sua contra militare sacramentum et absque Maximiani venia, ne idolis sacrificare cogerentur, abierint; is Acta SS. Martyrum discutat, nec dubito, quin hujusmodi exempla sufficienti numero sit reperiturus, ut id quoque a S. Tyrsio fieri potuisse, existimet. In Actis Martyrum sinceris a Ruinartio editis pag. 511 S. Gordium martyrem reperiet, qui, cum videret, quanta Cæsareæ Christianorum strages ederetur, Basilio Magno teste, baltheo militare abiecit, et ad inuia hominibus loca sese proripuit. Fateor quidem, illum postmodum in arenam ultro descendisse; sed tantum abest, ut prius illud factum fortitudine Martyris indignum esse, Basilius arbitratus sit, ut illum etiam inde laudaret. Audi Basilium num. 5 : Hæc igitur exempla crudelia cum centurio generosus conspiceret, judiciorum necessitatem preveniens, abjecto militiæ baltheo, sponte sibi exsilium delegit. Quid quod ex ipsa legione Thebæa SS. Victor et Ursus ab Eucherio memorati e Maximiani castris clam Solodorum profugerint, ut eorum Acta ad diem 50 Septembris referunt? quæ, quamquam haud adeo probatæ sint fidei, tamen ex hoc capite ab eruditis improbari, non video. Majori quidem laude Tyrsum abundasset, si citra fugam martyrium subisset, illa tamen ipsa (si vere illam inuit) sua laude non caret. Primus est victoriæ titulus, inquit S. Cyprianus de Lapsis, gentiliū manibus apprehensum, Dominum confiteri; secundus ad gloriam gradus est, cauta secessione Domino reservari.

salicis S. Eucherii verbis :

C 45 Quod autem ad numerum Thebaeorum Martyrum attinet, nihil de Coloniensibus, Xantensibus, aliisque tabulam meminisse, jam diximus : dum autem innumeris Thebos Trevisis passos, ait, nemo unus non videt, plus illa dici, quam rei veritas concedat; nisi vocentur innumeri eam solum ob causam, quod eorum numerus definite cognitus haud habeatur, quod verissimum est : sin aliter, Honthemio prorsus assentior : Cohortem unam Trevisis cæsam, censet Browerus lib. III, num. 74. Quare si 6600 milites legionem constituiebant, ut Eucherius tradit, atque Broweri dictis insistamus, circiter 660 Thebos Trevisis passos, necesse est; quibus si circiter 681, alibi etiam quam Agauni passos, quos Josephus de L'isle Historiæ legionis Thebææ cap. 10 et duobus seqq. undequaque collegit, adjicias, summa martyrum Thebaeorum alibi, quam Agauni passorum erit 1541 : hæc porro si e 6600 subtrahatur, reliqui fient Martyres 5239, qui Agauni martyrium consummarint : ut adeo vereri minime debeamus, ne martyrum Agaunensium numerus, nimia alibi passorum multitudine exauriatur; modo sano sensu innumera illa multitudo, quæ Trevisis passa dicitur in tabula, accipiat. Non inferior quidem, plures passim in Martyrologiis Agauni martyres assignari; Octobris Tomus II.

sed hæc numerum militum potius, quo legio ex Romanorum instituto constare fere solebat, quam numerum martyrum Agaunensium determinarunt, et hunc ex illo æstimarunt; nec martyres variis locis cæsi tanto forsitan numero fuere, quanto in hoc calculo fuisse, ponuntur. Progredimur alio.

44 Cæsis die 4 Octobris Thebæis militibus, postero Rictius Varus in Optimates Trevirenses sævit; hos inter emicuit, tabulæ testimonio, Palmatius, civitatis consul et patricius : movit Tillemontio scrupulum adscripta Palmatio dignitas consularis. Consul et patricii notæ, inquit tom. IV Monumentorum ecclesiasticorum de S. Dionysio Parisiensi art. 8, quæ Palmatio tribuuntur, dumtaxat indicant, fuisse illum magistratus principem, et illustri apud Trevirenses loco natum. Quod iis discutiendum relinquo, qui norunt, uterentur hujusmodi titulis coloniarum liberarumque civitatum magistratus. Confidenter tamen, Palmatium consulem salutaris posse, Browerus affirmat, nixus hoc Ausonii carmine :

ACTORE
J. B.

neque e consulari

Diligo Burdigalam, Romam colo, civis in hæsum,

Consul in ambabus.

Nihil ad Ausonium Tillemontius : Browerus Honthemius sequitur, additque : Nihil est contra Romanam historiam, fuisse in coloniis et liberis civitatibus, consules ac senatum, sicut Romæ. Videat. Dempsterus Antiqu. Rom. lib. x, pag. m. 1605. lit. c. Quo eodem teste cap. 24. Tusculi et dictator et consul fuisse dicitur. Certe Triviris non erat simplex municipium, sed spectabilis colonia, fæderata et libera civitas : neque dubitandum, quin fuerint tunc in ea duumviri consulari potestate : hos autem, constat, usos esse prætexta, et fascibus et nomine consulum, ad imitationem Romanorum.

45 Falsi itaque non convincitur tabula ex eo, S. Palmatio quod Palmatium consulem Trevirensensem dixerit : in tabula sed hinc alia difficultas enascitur, quam quidem Browerus attingit, at, Honthemii sententia, non dissolvit. Suis hunc verbis loquentem accipe : Quod altero mox die occisus sit S. Palmatius cum duodecim viris consularibus, mirandum, et merito a jurisconsultis obmotum Historiæ; an præses vel præfectus apud Romanos id mox præsumpsisse, censendus sit, cum per leges, inconsulto principe, non liceret. L. 9. § u. L. 13. ff. de Pœnis. L. 4. et 55 cod. de Decurionibus. Mandatum Maximiani ad Rictiovarum comprehendisse videtur solos Thebos, dicente tabula : Propter ipsos ingressus est urbem. Emerserunt alii Christiani, et inter hos viri, quantum ad capituli sententiam privilegiati : Maximianus, non ita remotus, consuli poterat : nihilominus eos cædi protinus jussit Rictiovarus. Difficultati huic Browerus lib. III, num. 79 sic obviat ierat : Quod vero jurisconsulti produunt, ex decurionum ordine, senatu aut curia colonie, neminem graviore pœna affici, nedum capite puniri potuisse, in causa majestatis et religionis non profecisse viris amplissimis, multa docent. Quin et leges hic, non privilegia valebant, pœnaque spectabiles, quas recentiorum edictorum accebat atrocitas.

46 Senatorii ordinis viros, inconsultis augustis, aut senatorum capitis damnare, imo et quæstioni subicere, nefas fuisse, variis ex legibus patet : crimina tamen quædam excepta fuisse, docet lex 1 de Quæstionibus : Excepta tamen (verba legis sunt) majestatis causa, in qua sola omnibus æqua conditio est. Docet et Ammianus lib. XIX cap. 12. Ubi majestas pulsata defenditur, a quæstionibus vel cruentis nullam Cornelie leges exemere fortunam. Hinc porro factum, ut senatores imminutæ majestatis rei non raro agerentur, quos perdere, præfectis, præsidibus decretum erat. Maximinum quemdam, annonæ sub Valentiniano præfectum, lib. XXVIII cap. 1 Ammianus perstringit; quod simili fraude in judicis uteretur. His ille (Maximinus) cognitis efferatus, ut erat vitiorum inimicus acer magis, quam severus, uno proposito in hujusmodi causas, quas arroganter

AUCTORE
J. B.

ter proposito majestatis imminutæ miscbat, omnes, quos juris prisci justitia, divorumque arbitria quæstionibus exemere cruentis, si postulasset negotium, statuit tormentis affligi. Num sanctius hæc leges Maximiani tempore, quam Valentiniani observatæ fuere? Quo loco senatores Maximianus habuerit, e Lactantio de Mortibus persecutorum cap. 8 audi: Et cum opus esset (Maximiano opibus) non deerant locupletissimi senatores, qui subornatis indicis, affectasse imperium dicerentur, ita ut effoderentur assidue lumina senatus. Quod si Senatorum Christianorum ab Augustorum ministris occisorum exempla quærimus, ne a Maximiani tempore longius abeamus, Asterium senatorem Romanum et imperatoribus unice charum, ut Eusebius ait, sub annum 270 Cesareæ in Palestina Acheus judex jussit occidi; vide tom. I Martii pag. 224. Synnadsis in Phrygia Dorymedon senator, quod diis sacrificare nollet, sub annum 277 vitam perdidit, de quo in Actis nostris ad diem 19 Septembris. Mirum itaque videri non debet, si Trevis, absente Maximiano, in Christianos senatores sæverit Rictius Varus, quem utique non latebat, Maximianum, impietatem suam (ut S. Eucherii verbis utar) ad extinguendum Christianitatis nomen armasse; et a quo id ipsum in mandatis habebat, licet solos Thebæos tabula exprimat, ut multorum martyrum sanguis, quem per Gallias effudit, luculenter ostendit.

B
quo hos, inconsulto Augusto, nefas erat occidere:

47 Porro senatus duplicis generis fuit: Major Romæ, inquit Bulengerus de Imperio Romano lib. III cap. 10, minor decurionum, in aliis urbibus. Senatores item duorum generum erant, senatores Urbis, qui et senatores populi Romani dicuntur. Alii senatores (quibus adeo Trevirenses annuerandi) in municipiis, curiales, quorum cœtus, minor senatus nuncupatur. Sua utrisque privilegia fuere, sed neutris semper salva: id variis exemplis de decurionibus docet Gothofredus in Commentario ad legen 10 de Decurionibus, ubi, præter alia, hæc habet: Ex hac interim quoque lego apparet, immunitatem hanc decurionum (a quæstionibus) ab impotenti judicum animo sæpe labefactam; quod etiam ostendit l. 47, 80, 83 inf. et l. 2 sup. de Quæstionibus, imo et tertius ille Libanii locus, διὰ ζαζαζ, inquit, ἀρχόντων: quare necesse subinde fuit, huic rei modum imponi, impotenti videlicet judicum animo in ordinem et curiarum ignominiam tendentium: quod etiam apud Ammianum loco non uno videre est. Si evagata sæpe fuit, protracta legum auctoritate, judicum impotentia, tum certe maxime, cum ipsis per imperatores Christiano nomini infensissimos Christi gregem persequi, tutum erat. Diocletianus, Maximianus uterque, id est tum Herculius, tum Galerius, ejusdem fere farinae homines erant. Cum ad persequendos Christianos animum adiecit Diocletianus, decrevit, ut religionis illius (Christianæ) homines omni honore ac dignitate, tormentis subjecti essent, quocumque ordine aut gradu venirent. Torquebantur a Maximiano Galerio, non decuriones modo, sed primores etiam civitatum, egregii ac perfectissimi viri, et quidem in causis levibus atque civilibus, teste Lactantio de Mortibus persecutorum cap. 15 et 21. An similia Herculium, cum interfecti sunt martyrum populi, cum impietatem suam ad extinguendum Christianitatis nomen armaverat, cum velut vacatione barbaris gentibus data, prorsus in religionem arma commoverat, fecisse mirabimur?

C
nec denique ca-
nis, que de
missis aliunde
Treviros Chri-
stianis Baro-
nius habet.

48 En alterum illustrissimi Honthemii scrupulum: Maxentius, Constonius, Crescentius, Justinus, Leander, Alexander et Soter, ut tabula dicit, eodem die, quo Palmatus, Hormisda, Papius, Constans et Jovianus martyrium subiere: Baronius tamen hos ad diem 5 Octobris, illos ad diem 12 Decembris consignavit. Mirum sane est, Baronium priores Martyres ad diem 12 Decembris retulisse: quæ enim citat seu monumenta seu auctores, nempe Mss. vetera, tabulas ecclesiæ Trevirensis, Sigbertum, Molanum, de illis nihil hujusmodi habent. Fortasse Maxentium ceterosque cum illo mox memoratos ad

diem 12 Decembris distraxit, non quod illo die passos fuisse, invenerit; sed pro arbitrio, quod existimaret, Trevirenses Martyres temporibus interruptis e medio fuisse sublato: tomo enim 2 Annalium ecclesiasticorum ad annum 505 num. 124 de Martyribus in Galliis sub Diocletiano et Maximiano passis agens, hæc scribit: Sed Trevis potissimum constitutus erat hujus certaminis campus; ibi enim cum Galliarum præfectus Rictiovarus plurimum temporis in præfectura ageret, ingens numerus ex diversis partibus ad eum a Magistratibus mittebatur: unde verisimile est, Baronium, sicut varios martyres variis temporibus Trevis ad Rictium Varum fuisse adductos putavi, ita et variis temporibus passos credidisse. Sic itaque facti rationem aliquam reperimus; sed quam auctoritatem hic Baronius sit secutus, non videmus, reclamantibus interim Trevirensibus Mss. et tabulis, nec id Sigberto aut Molano tradente; et proinde non est, cur a Baroniana conjectura potius, quam a tabulæ auctoritate stare debeamus.

§ IV. Num tabula Christianorum Trevis sub finem sæculi tertii statui repugnet, examinatur.

Quid de Martyribus Thebæis, quid de senatoribus Trevirensibus tabula plumbæ contineret, jam vidimus: his addit Rictium Varum die tertio ab ingressu suo in plebem utriusque sexus sævisse; quibus verbis, cum eo die multitudinem aliquam Christianorum Trevis cassam, significare videatur, hinc recentioribus sæculis credi, et in tabulas ecclesiasticas referri captum est, innumeram civium Trevirensium die 6 Octobris martyrium Trevis consummasse, quam quidem opinionem Honthemius § 17 Historiæ Martyrum Trevirensium jam sæpius laudatæ convellere nititur. Ceterum, inquit, innumerabilitati Christianorum Trevericorum jam an. 286 passorum gravissima obstant argumenta, quæ late deduximus Dissert. nostra DE STATU REI CHRISTIANÆ IN TRIV. ANTE CONSTANTINUM M. CAP. IV. Quo loco inter cetera diximus, non parum mirandum, quod nullus episcopus, nullus sacerdos, nullus diaconus, sed nec ullus lector, aut minimus de clero memoretur his innumerabilibus fuisse compassus, cum tamen innumerabilis ecclesia sine talibus nulla fuerit. Scilicet secundum Honthemium neque sub Maximiano, neque sub Constantio Choro, cui ab anno 292 Galliæ administrandæ obigerunt, is fuit Christianæ fidei Trevis status, ut tanta illic fidelium multitudo reperiretur.

E
Multitudinem
aliquam Chri-
stianorum.

30 Non sub Maximiano: ab anno enim 283 Maximianus, vir ingenio ferocissimo, et iniquissimo in Christianos animo Trevis multum diuque versatus et est, idola impense coluit, quod Mamertinus in Pannegri eidem Maximiano Trevis dicta his verbis tradit: Rursus ex acie cum triumpho redisti, totamque hanc urbem repentina tua in hostes irruptione sollicitam, lætitia et exultatione, et aris flagrantibus et sacrificiis et accensis odoribus nomini tuo, implesti. Ita utroque illius tempore bis divina res pari religione celebrata est: Jovi dum pro futuris votetur: tibi, dum pro victoria solvitur. Ex quibus, inquit illustrissimus Honthemius, recte concludunt hagiographi Antverpienses tom. IV Septembris pag. 577, hunc imperatorem numquam passurum fuisse, ut Christiani Trevis aperte ac publice fidem suam profiterentur. Cumque Maximianus in Galliis et pro majori parte Trevis hæsisse dicatur usque ad annum circiter 292, primum est judicare, haud numerosum hactenus fuisse in Trevis fidelium gregem. Addi potest, non Maximianum modo, sed Trevirenses etiam civitatem ut idolis deditam Mamertini verbis depingi; atque adeo verosimile non esse, illic versato Maximiano, fuisse innumeros, qui Christiana sacra seu publice seu occulte sequerentur.

F
vel sub Maxi-
miano in Gal-
liis agente,

31 Non sub Constantio Choro: etsi enim is æquo benigneque

A benignoque fuerit in Christianos animo, et, Eusebio teste, plures eorum, interque illos etiam sacerdotes rebus divinis in palatio suo operantes habuerit; in plebe tamen et apud populum ne nomen quidem Christianorum proferre licuit. Postquam enim Eusebius lib. 1 de vita Constantini cap. 17 dixerat: Ad hunc igitur modum toto imperii sui tempore, quod æquabile perpetuo ac placidum fuit, universam familiam, conjugem scilicet ac liberos, cum omnibus ministris uni omnium regi Deo (Constantius) consecravit: adeo ut multitudo eorum, qui in ipsius palatio simul versabantur, nulla re ab ecclesia Dei differret: inter quos etiam erant ministri Dei, qui continuis precationibus pro salute principis Deum venerabantur: mox ista subiicit: Ὅτι παρὰ τοῖς πολλοῖς, ὁδὴ μέγρι φίλων ἡμῶν τοῦ τῶν Θεοσεβῶν χρηματικῶν συνεχώρητο γένος. Quæ ad hunc modum vertenda Honthemius aulam: Cum tamen in plebe ne ipsum quidem Dei cultorum nomen proferre fas esset. Hinc Perierus tom. IV Septembris pag. 578, num. 122 asserenti, latissimum sub Constantio Chloro fidei propagandæ campum patuisse, non prorsus assentitur.

B Cui anno Martyrum Agaensium, atque adeo et Trevirensium determinate Passio illiganda sit, versatur in dubio. Multorum opinio est, id anno 286 accidisse; quod si tanquam verum assumere placeat, duplicem Christianorum Trevirensium classem distinguere possumus, alteram eorum, qui ante annum 286, seu ante Maximiani persecutionem conversi sunt et anno 286 occisi; alteram eorum, qui, sive ante, sive post reliquorum eadem conversi, usque ad annum 292 fuere superstitibus. Hos quidem numero admodum paucos fuisse, verosimillimum facit Maximiani assidue illic versantis in Christianos atrocitas, ut merito Perierus dixerit num. 115 Commentarii, qui de S. Materno est, paucos admodum sub annum 288 Treviris existisse Christianos. At si de illis agit, qui ante Maximiani imperium ibidem existerunt, et hos fuisse numero admodum paucos, non æque mihi sit verosimile: Tantam quidem fuisse tum Treviris Christiana instituta profitentium multitudinem, ut populum constituerint innumerum, nec ego existimem: quid tamen obsit, quo minus aliquam saltem multitudinem Christianorum, quorum aliqui Christi nomen publice, alii occulte professi sint, admittamus?

C S. Agritus, Trevirensis episcopus, concilio Arelatensi anno 514 subscriptus legitur: ante hunc Trevirensibus præfuisse SS. Eucharius, Valerius, Maternus, quorum singulis, si 12 vel 14 annos regimini concedas, annis saltem aliquot, antequam Maximianus ad imperium eveheret, prædicari cæperit Trevirensibus Catholica fides, quod forte contigit circa medium sæculum III. Quid ni eo temporis spatio, Catholica veritati manus dedit multitudo qualiscumque gentilium, etsi non tanta, quantum adstruit vulgaris opinio? Christianorum persecutiones fidelium numerum non raro augebant, nedum minuebant; nec illæ fuere adeo continuæ, quin pacatiora subinde affulserint temporum intercalle, fidei propagandæ utcumque accommodata. Capto circa annum 260 a Persis Valeriano, filius ejus Gallienus, inquit Eusebius lib. VII, cap. 15, solus imperium obtinens, moderatius se gessit: missisque edictis, persecutionem adversus nostros comotam sedavit, utque religionis nostræ antistes secure deinceps munus suum obirent, hujusmodi rescripto præcepit. Successit circa 268 Gallieno Claudius, qui quidem Ecclesiam persecutus est, sed brevi vita imperioque cæutus, successorem habuit Aurelianium circa annum 270: is, teste Eusebio citato cap. 50, Christianis principio bene affectus, deinceps tamen in illos commoveri cepit; sed protinus inter initia sui furoris extinctus est, inquit Lactantius cap. 6, nimirum circa annum 273. Hos sæculi Tacitus, Florianus, Probus, Carus, Carinus, Numerianus Christianorum persecutoribus nec a Lactantio, nec ab Eusebio accensentur, etiamsi non desint aliquot martyres, qui horum principum tem-

poribus passi fuisse dicantur. A Gallieno igitur usque ad Claudium annis circiter 8, sub Aureliano annis circiter 4, ab anno denique 273, seu si mavis, ab anno 277 usque ad annum 283, Maximiani primum, annis denuo circiter 8 persecutiones saltem haud adeo cruentæ, lateque diffusæ fuerunt, quin passim temporum intercalle incrementum aliquod capere religio Christiana potuerit, augetur sensim fidelium numerus, vis maxime locis, quæ apostolicorum virorum sudoribus irrigabantur.

34 Merito itaque enormis illa Christianorum Trevirensium sub Maximiano multitudo rejicitur; videndum tamen, ne ad terminos nimis angustos contrahatur, ac ita contrario errore peccetur. Neque porro mirum videri debet, martyrum Trevirensium numerum ultra, quam par est, ex vulgi opinione paulatim esse progressum. Ut enim crescit eundo fama, ita etiam fere accidit, ut a vero popularis traditio temporis diuturnitate magis magisque discedat. Verisimillimum mihi apparet, paucos Christianos Treviris Rictii Vari furorem reliquos fecisse: occisorum vero numerum jam inde a principio minus accurate fuisse perspectum; atque propterea S. Felicem sæculo circiter post, satis habuisse tredecim duntaxat martyrum, qui ceteros dignitate famoque facile superabant, corpora et nomina in S. Paulini cryptam intulisse; quibus deinde lapsu temporum innumeri alii ex vulgi opinione adjecti sint, seu exteri, seu indigenæ. Qua quidem in opinione confirmor, cum video, in antiquo Hymno de S. Paulino, cujus num. 10 verba dedimus, peregrinorum quidem multitudinem disertè affirmari, indigenarum vero non item. Tabula similiter Thebas innumeros Treviris passos agnoscit; de indigenis autem tantum dicit: Tertia vero die cædem exercuit in plebem sexus utriusque. Quod ut verum sit, neutquam necesse est, ut innumeri fuerint tum temporis in Trevirensi plebe Christiani; sufficit autem multitudo qualiscumque, quæ Christianæ fidei in Trevirensi urbe ante Maximiani imperium statui, ex jam dictis repugnare non videtur.

35 Quod si eorum sententiam sequi liceat, quibus MM. Thebæi Agaui sub initium sæculi quarti passi videntur, quo jam sub Constantio Chloro ab anno 292 constitutæ erant Gallia, minor erit circa Trevirensium indigenarum ad fidem conversorum numerum difficultas. Vera enim mihi videntur, quæ de fidei nostræ sub Constantio Chloro in Gallia statu tom. IV Sept. pag. 577 P. M. Perierus scripsit his verbis: At merito conjectare licet liberio rem deinde ipsi (Euchario, Valerio, Materno) fidei propagandæ viam fuisse apertam; quando scilicet Constantius Chlorus, Constantini Magni pater, circa mox memoratum annum (292) per Diocletianum et Maximianum Augustos creatus est cæsar cum Galerio, et paucis post tempore nactus totius Gallie regimen, Treviris sedem fixit. Quam conjecturam relatis num. 31 Eusebii verbis deinde confirmat: postremam autem Eusebii periodum, qua ex Honthemii sententia indicatur, in palatio quidem Constantii liberam fuisse fidei professionem, sed in plebe et apud populum Christianorum nomen ne proferri quidem licuisse, ita Perierus interpretatus est, ut his vocibus, παρὰ τοῖς πολλοῖς non Trevirensis plebs, sed Maximianus, Diocletianus et Galerius intelligendi veniant. Mentem suam liquido expressit, cum Eusebiano textui mox ita subiicit: Similia tradit alibi de Constantio laudatus Eusebius, sed hæc ad propositum nostrum abunde sufficiunt; etenim ex sola periodi postrema oppositione discimus, aliam plane faciem fuisse in Galliis, cum illic versatus est Maximianus, quippe apud quem, sicut et reliquos collegas, ne ipsum quidem Dei cultorum nomen proferre fas esset, aliam vero dum ibidem moratus est, Constantius, cujus adunati domestici Ecclesie Dei comparantur.

36 Sic igitur Perierus statuit, et quidem recte, ut reor. Videbat enim, ipsum Eusebii interpretem Valesium illa Eusebii verba vertisse hoc modo: Vulgo apud alios, quæ quidem verba etiam a ceteris avulsæ Constantii

AUCTORE
J. B.

uti nec sub
Constantio
Chloro:

F

AUCTORE
J. B.

Constantii collegis perinde, ac Trevirensi plebi accommodari poterant; et quidem ut de illis interpretanda existimaret, narrationis Eusebianæ series, quanta erat, suadebat, ut et præfixus Eusebio scopus. Id scilicet Eusebius agit cap. 13 et duobus seqq. apud Valesium, ut ostendat imperatores, Ecclesiam Dei persequendo, divini Numinis iritionem in sese concitasse: contra Constantium, Christi Ecclesiam tuendo fovendoque, Dei benevolentiam sibi conciliasse. Quo maxime (Christianos persequendo) factum est, inquit cap. 13, ut hujus sceleris auctores, Dei præsentia atque auxilio orbati remanerent. Contrariam fuisse Constantio agendi rationem ait cap. 16. Soli, inquit, Constantio sapiens quoddam consilium venit in mentem, quod pluribus deinde persequitur. Nullus, opinor, dubitabit, quin Constantium imperatoribus ceteris hic opponat Eusebius. Porro eandem oppositionem mox resumit cap. 17 ita scribens: Hujusmodi fuit Constantini pater, sicut a nobis breviter indicatum est. Qualis autem exitus vitæ ipsi contigerit, cum se talem erga Deum præstitisset, quantumque discrimen sibi illum et reliquos imperii consortes, is, quem coluerat, Deus esse voluerit, quisquis rem ipsam attentius expendit, facile cognoscat. Ac tandem, cum dixit, summa illum cum gloria vitæ tempus ac tranquille egisse, verbis num. 31 citatis capiti 17 finem imponit.

ascribit.

57 Quis vero credat, Eusebium mox velut scopi sui oblitum, alioque sine causa vagantem postremis suæ periodi verbis plebem respexisse Trevirensis, cujus hæcenus ne verbo quidem meminerat? Fateor, his verbis οἱ πολλοὶ vulgi multitudinem a Græcis designari; id tamen hic factum non credo, tum propter jam dicta, tum quod Eusebii textus fortasse corruptus, et pro παρὰ τοῖς πολλοῖς legendum sit: παρὰ τοῖς λοιποῖς, id est, apud reliquos, nempe imperii consortes, de quibus egerat initio capitis. Sic enim in hanc rem Valesius scribit: "Ὅτι παρὰ τοῖς πολλοῖς. In schedis regis ultima vox punctis subnotata est, et superscribitur λοιποῖς, quod magis probo. Cum igitur Eusebius solum dicat, Christianorum nomen apud imperatores reliquos non licuisse proferre, fundamentum haud satis validum præbet, id ad plebem etiam extendendi; ita ut in solo Constantii palatio sacro cultui asylum esset: contra cum Trevirenses viderent, Christianis Constantii palatium refertum esse, eosque ejusdem principis favore ac præsidio passim ab injuriis et suppliciis tutos, verosimillimum est, ex illis non paucos ad Christiana sacra transivisse, maxime cum non deessent veræ fidei præcones, et ne ipse quidem S. Maternus, qui disseminandæ fidei pro viribus incumbere. Dirui quidem Christianorum conventicula Constantius passus est, ne a collegis prorsus dissentire videretur; sed, si quid inde ad amplectendam fidem impedimenti fuit, plus aliunde ad illam amplectendam incitamenti attulit benevolentia, qua in Christianos usus est plane insigni, non modo in illos, qui in ejus palatio morabantur, sed in omnes, qui sub imperio suo debebant, ut Eusebius scribit lib. viii, cap. 15 Historiæ ecclesiasticæ. Dein latum fuit de diruendis Christianorum templis et sacris libris comburendis edictum anno imperii Diocletiani 19, sive circa 302; atque adeo circiter decennium jam effluerat, ex quo Galliarum regimen penes Constantium fuerat; ita ut, si Perieri verba, cum sub toto Constantii regimine propagandæ fidei latissimum campum patuisse, dixit, temperamento quodam indigeant, Honthemii quoque verba, quibus sub Constantio adeo paucos fuisse Trevirensis Christianos extra illius palatium, asseruit, ut eorum nomen ne quidem apud populum efferre fas esset, temperamento non absimili mihi videantur indigere. Ceterum si vel mediocris Christianorum in plebe Trevirensi numerus sub Constantio exstiterit, potuit in seorsum utrumque Rictius Varus sævire, stabitque tabulæ hæc ex parte auctoritas.

nec sequitur
ex eo, quod tum
nullus episcopus
passus sit.

58 Denique si tanta Christianæ plebis cædes facta revera esset, quanta vulgo putatur, magnopere mirarer et ego, quid causæ sit, cur nullus cum ea clericus, nullus episcopus occisus memoretur: verum

si viæ, quam hæcenus tenui, insistam; non tantam D admirationis causam invenio. Etenim sub Maximiano quidem, Christianos Treviris fuisse non admodum multos, dixi supra num. 32 et sequenti: rariores sane, et forte rarissimi sacerdotes; quo autem rariores hi fuere, eo facilius, dum Rictius Varus illic substitit, vel ipsum latere, vel ejus furori sese tantisper subducere potuerunt; neque enim diu Treviris Rictius Varus moratus videtur, ut martyrum numerus, quos variis per Gallias locis sub hæc tempora occidit, satis videtur ostendere. Primi vero Trevirensium episcopi non ita Trevirensibus operam suam collocabant, quin modo in hos, modo in illos Treviris vicinos tractus fidei propagandæ ardore abrepti subinde excurrerent, ut tom. I Historiæ Trevirensis pag. 19 fatetur Honthemius: unde fieri potuit, ut urbe abfuerit, quisquis tum Trevirensium fuerit episcopus, cum in ejus gregem Rictius Varus irruit. Præterea verosimile visum est eidem doctissimo viro Dissert. de Statu religionis Christianæ in Treviris ante Constantinum Magnum § 5, Eucharium, Valerium et Maternum non continuo sibi successisse; quid si igitur eo temporis intervallo Trevirensium cædes acciderit, quo nullus illis erat episcopus? Sub Constantio vero plures Treviris ecclesiastici ordinis viri procul dubio exstiterunt: verum qui animum adverterit ad ea, quæ de Dei ministris in ipso Constantii palatio degentibus et rebus sacris vacantibus Eusebius supra laudatus habet, non multum fortasse mirabitur, sævisse per urbem Rictium Varum, pepercisse vero sacerdotibus, vel eorum cadem prohibente Constantio, vel metuentes Rictio Varo Constantii ades eorum sanguine contaminare, quos maxime salvos velle Constantium, non ignorabat.

§ V. Reliqua Honthemii argumenta expenduntur.

Praeter argumenta jam allata, Honthemius alia Licet MM. adhuc nonnulla proponit Dissertationis numero superiori laudatæ § 4, quorum pariter facienda mentio: suis verbis illustrissimum loquentem audi: Imprimis autem, inquit, historiæ magni illius, seu, ut Acta loquuntur, innumerabilis nostri martyrii egregie officit depontanum illud silentium scriptorum æqualem, et temporum, qui immanis hæc carnificina in celeberrima Galliæ urbe exercita dicitur, vicinorum. Nescit illam Eusebius, qui alioquin diligenter martyrum memoriam celebrat: nescit eandem Sulpitius Severus, qui Historiam sacram scripsit in Gallia sæculo quinto: nescit Lactantius, qui libro de Mortibus persecutorum crudelitatem et excessum Maximiani, cujus mandato Trevericæ urbis primores et cives occidisse scribuntur, memorat: nesciunt denique scriptores omnes, qui ad nos pervenerunt usque ad sæculum xi, quo Martyrum sepulchra resecta sunt, et magna ossium congeries reperta, interprete memorata tabula, cujus auctoritas, quod ad multitudinem ossium extra tumbas vagantium attinet, potissimum innititur Actis SS. Fusciani et Victorici, uti suo loco videbimus, sed horum apud modernos criticos sublesta fides est. Silentio historiographorum addimus illud martyrologiorum, domesticorum et exterorum; de non suspectis loquimur: a quibus Trevirensium hæc in parte traditioni minime faveri demonstramus in Commentario prævio ad Historiam Trevirensium Martyrum, quam præsentem Dissertationi subnectimus. Tanto illud silentium gravius videri debet, quo major antiquis temporibus, nominatim sæculo ix, et ex præcedentibus sæculis continuatus apud nos, etiam in parochialibus ecclesiis fuit usus Martyrologiorum; adeo, ut juxta inquisitiones Regionis (quas infra edituri sumus) part. 1, art. 95 quilibet parochus in visitatione interrogaretur: Si habeat Martyrologium, ex quo certis diebus natalitia Sanctorum populo annuntiet?

60 Commentarii sui in Passionem Martyrum Trevirensium § 11 item illustrissimus scriptor nominatim

A *sim obijcit Adonis silentium, qui tamen omnia undecumque conquisivit, et Pruniam inter monachos haud procul Treviris aliquando versatus est; qui praeterea Trevirenses patronos Agritium, Valerium, Maximinum, Hildulphum, Martinum, Beatum, Paulinum, Meletium, Nicetium, Eucharium scriptis suis celebravit. Adoni Wandelbertum adjungit, qui, licet in Martyrologio metrico, anno 812 conscripto, martyres Thebas Agani passos memoret; de Trevirensibus tamen ne verbum quidem facit. Eodem pari de causa Martyrologium Ms. S. Maximini, saeculo ad minus x conscriptum, adducit. Quibus antequam respondeam, observare hic obiter lubet, haud satis certum esse, quod de tabula auctoritate verbis num. praecedente relatis Honthemius scribit; nisi nempe illam, quod ad multitudinem ossium extra tumbas vagantium attinet, potissimum Actis SS. Fusciani et Victorici, quorum sublesta sil fides: quamquam enim tabula confector vidisse potuit Acta SS. Fusciani et Victorici saeculo ix. quo probabilius confectam fuisse diximus § 9. potuit tamen eadem ignorasse; et multitudinem illam ossium per S. Paulini ecclesiam sparsorum aliunde didicisse; nempe ex eodem fonte, e quo in S. Paulini ecclesia ossa illa reposita fuisse, didicit; quod non ex SS. Fusciani et Victorici Actis (neque enim hoc in illis legitur) sed ex traditione ad sua tempora usque propagata, de qua alibi suis erit dicendi locus; vel aliis forte monumentis ecclesiae Trevirensis ante Normannicam devastationem nondum deperditis. Redeo ad propositum.*

B *horum tamen silentium* 61 Eorundem auctorum silentium martyrum Agaunensium oppugnator Dubordæus objecit, uti apud nos tom. VI Sept. a pag. 522 videre est, ubi vis hujus argumenti latius deducti refellitur: inde pauca delibare sufficit. Quod ad Eusebium attinet, scripsit is librum de Martyribus Palaestinae, quos inter Martyres Trevirenses quaerendi non sunt: scripsit et alterum, qui Ἀρχαίων Μαρτυρῶν συνηγήθη, inscriptus fuit, sed is jam dudum habetur pro deperdito. Ignatius Antiochenos, Justinus, Symphorosus, Laurentios, Sebastianos, aliosque non paucos Eusebius tacet; quid ni et Trevirenses Martyres praeterierit? Fac etiam, voluisse Eusebium, quotquot sub Diocletiano, Maximiano, Galerio, aliisque illius aetatis tantum persecutoribus passi sunt, martyrum gesta quam accuratissime posteris tradere: ut ut exsequi Eusebius voluerit, ea fuit eorum ubique gentium multitudo et copia, ut unius hominis vires et conatum longissime superavit. Lactantium summa tantum rerum capita delibasse, innumeraque Christianis illata mala cursim tantum attigisse plerumque, et totum fere in eo versari, ut infictas divinitus fides persecutoribus penas explicet, breve illius Opusculum de Mortibus persecutorum evolventi manifestum evadit. Adlo Lactantium, ea potissimum commemorare, quae a decreta sub initium saeculi iv in Christianos persecutione tyranni perperam egerunt; ea vero, quae saeculo iii ad finem vergente in Christianos moliti sunt, vix attigisse.

C *tabula textit* 62 Sed nec Sulpitio Severo propositum fuisse singulorum martyrum gesta enucleate exponere, sed perstringere tantum voluisse, quae sub Diocletiano et Maximiano illata sunt Ecclesiae mala, ipsemet prodit lib. ii, cap. 52 Historiae sacrae, de Diocletiani persecutione sic scribens: Post eum (Valerianum) interjectis annis fere l. Diocletiano et Maximiano imperantibus, acerbissima persecutio exorta est, quae per x continuos annos plebem Dei depopulata est, qua tempestate omnis fere sacro martyrum cruore orbis infectus est: quippe certatim gloriosa in certamina ruebatur, multoque avidius tum martyria gloriosis mortibus querebantur, quam nunc episcopatus pravis ambitionibus adpetuntur. Nullis unquam magis bellis mundus exhaustus est, neque majore umquam triumpho vicimus, quam cum x annorum stragibus vinci non potuimus. Exstant etiam mandata litteris praeclearae ejus temporis martyrum Passiones, quas connectendas non putavi, ne modum operis excederem. Cum igitur his historicis, vel omnes omnino martyres noti non fuerint, vel certe de omnibus omnino agere propositum

illis non fuerit, effcae haud est, quod ex mero eorum silentio petitur, argumentum. Videamus modo, num fortius urgeat martyrologorum supra dictorum silentium, quibus Trevirenses martyres exploratiores esse debuerunt.

65 Ancipitem tenuit Browerum, et aenigmati simile visum illi est, Adonis de Martyribus Trevirensibus altum ubique silentium, quem et Trevirensis sedis praesulem, et quidem cum ipsum, cujus facultate S. Paulini crypta effracta est, fuisse putavit: sed Adoni Viennensi Martyrologium, quo de loquimur, adscribendum esse, hodie extra controversiam est; quamquam nec sic difficultas omnis sublata sit: Ado enim Viennensis anno 873 ex hac vita discessit, virisque proinde eo tempore, quo vigere adhuc debisset Martyrum Trevirensium memoria, paucis nempe annis ante devastatam a Normannis Trevirim. Accedit, Adonem aliquandiu in Prumiensi monasterio prius commoratum esse, quam Martyrologium suum concinnavit; ubi verosimile non est, nihil ipsi de Martyribus Trevirensibus innotuisse. Verum difficultas haec inde multum certe minuitur, quod plurimum aliorum Trevirensium Sanctorum, licet aetate sua celeberrimum, cultuque ecclesiastico honoratum, pariter non meminisset. Hujusmodi plures inveniet, qui Honthemii Historiam de Cultu Sanctorum Trevirensium tom. I Prodrumi Hist. Trev. insertam consuluerit: illic pag. 560 Marum, pag. 561 Bonosium et Leguntium, pag. 562 Basinum, pag. 565 Felicem, etiam Severo Sulpitio cognitum, pag. 564 Mododaldum, imo et Maternum, antiquissimo et perenni cultu Treviris celebrem, pag. 569 inveniet, qui, quamquam ecclesiae Trevirensis praesules fuerint, et jam inde a saeculo vii Willebrordinx ara diptychis inscripti legantur, dempto fortasse Materno, ab Adone tamen silentio non minus alto involvuntur. Saeculo nono et multo ante S. Castor cultus dicitur pag. 561; nec tamen horum omnium ulla sit ab Adone mentio. Quaecumque igitur fuit Adoni horum omitterendorum ratio, eadem similis evocare illum potuit, ne Martyres Trevirenses Martyrologio suo insereret, quantumvis illos non ignoraret, sicut propterea ceteros Trevirenses Sanctos, a se similiter omissos, ignorasse credi non debet.

64 Quod autem de Adone modo observatum est, locum habet et in Wandelberto et vetustioribus Calendariis Trevirensibus ab Honthemio editis. In Calendario S. Maximini, quod primo loco post Historiam de Cultu Sanctorum Trevirensium edidit, ne unum quidem ex illis, si Castorem et Marum excipias, invenies. In secundo vero et tertio ne unus quidem ex illis comparet. In quarto, saeculi xii, praeter Castorem, nullus iterum occurrit, quameis Tyrsi Palmatiumque meminerit. Praeterea si dicta Calendaria inter se comparentur, constantem stabilemque Treviris in celebrandis Sanctorum festis ordinem olim non fuisse servatum, ut modo plura, modo pauciora; modo haec, modo illa celebrata fuerint, facile deprehensa est. Speciminis loco sit Januarii Calendarii S. Maximini, saeculi x, cum Januarii Calendarii S. Simeonis, saeculi xi, collatus. Ille annuntiationes Sanctorum circiter 50 (praeter eas, quae utriusque communes sunt) continet, quarum in altero, nec mense Januario, nec ullo totius anni mense fit mentio. In priori 8 Kal. Febr. notatur S. Projectus martyr; in posteriori Conversio S. Pauli. Magis sibi consonant Calendaria S. Simeonis, saeculi xi, quae secundo et tertio loco Honthemius edidit; datur tamen etiam inter haec discrepantia: in priori E. C. ad 17 Kal. Februarii ita legitur: Passio S. Marcelli Ep. In posteriori vero: Remigii et Macharii: in illo ad 16 Kal. Febr.: S. Sulpitii Ep. In hoc: S. Marcelli PP.; Sulpitii vero nusquam mentio. Dein S. Prisca, tum SS. Maria et Martha sequuntur in primo ad 13 et 14 Kal. Febr.; vacat uterque dies in secundo. Plura hujusmodi congerere supercaeanum esset. Cum igitur parum sibi conformia fuerint antiqua Calendaria Trevirensia, quae hodieque exstant, quis edicat, Martyres Trevirenses in antiquioribus jam deperditis, aut saltem vetustis titulis non fuisse insertos? Denique cum

AUCTORE
J. B.

non multum
detrimenti

E

F

afferre, ostenditur,

AUCTORE
J. B.

cum ipse illustrissimus auctor § 42 Historiæ cultus Sanctorum Trevirensium fateatur, majores suos parcos fuisse in Officiis propriis Sanctorum suorum, aut etiam memoris in communibus liturgiis publica auctoritate decernendis; non video, antiquorum Calendariorum Trevirensium de Martyribus suis silentium horum Historiæ multum detrimenti afferre.

quod locum
etiam habet

65 *Ut decantata passim Trevirensium Martyrum multitudo displicuit, ita et ingens reliquiarum copia, quas penes se reconditas Pauliniani canonici arbitrati sunt, parum probatur Honthemio. Edidimus, inquit de Religione Christiana in Treviris ante Constantinum Magnum § 4, Hist. Trev. dipl. tomo I in Addendis pag. 45 epistolam ab Eginhardo abbate circa annum 824 (consequenter longe ante Normannorum insursus) ad Hettum archiepiscopum Trevirensis scriptam, quæcum huic reliquias martyrum mittit, quas Hettus petierat ad dedicandam seu consecrandam novam basilicam. Non agebatur de reliquiis nominati cujusdam, sed cujuscumque martyris; sic enim ait Eginhardus: Et quidem libenter id fecimus, qui talem fiduciam in vobis habemus, ut quæcumque particula de beatorum martyrum cineribus ad vos pervenerit, talis honor ei exhibeatur, qualem totis eorum corporibus exhibere debueramus, nisi desidia et negligentia a debito illis honore retardaret. Ut quid autem opus fuisset archiepiscopo nostro pro ecclesiarum et altarium consecratione reliquias martyrum longinquis e partibus adsciscere, si Trevericus ager eis abundasset; et talibus quidem, quæ nec sarcophagis clausæ essent? Eginhardus is idem est, qui Vitam Caroli Magni conscripsit, et cujus Historiam Operi suo præfixam exhibet Chesnius tom. II Script. Franc., pag. 91. Quam porro condiderit Hettus basilicam novam, præter eam, quam Confluentiæ S. Castori dedicavit circa annum 856, teste Honthemio in Annalibus, non inveni.*

in Hetti, Trev.
episcopi, SS.
reliquias

66 *Argumentum hoc tom. I Hist. Trev. Dipl. pag. 45 ipse illustrissimus objecit, eique respondit in hunc modum: Mirabitur quis, ecquid causæ, ob quam Hettus aliunde sacras reliquias expetierit, quarum ipsa metropolis tam dives, maxime exuviarum tot Sanctorum præsulum nostrorum? Scilicet, ab imperatore Theodosio cautum erat: Humanum corpus nemo ad alterum locum transferat, nemo martyrem distrahat, nemo mercetur. Leg. fin. cod. Theod. de Violat. sepulch. Perduravit, uti hinc colligitur, apud nos serius optimæ legis vigor, quem in aliis Galliæ partibus jam ante laxatum, et sub Ludovico Pio et Carolo Calvo penitus abolitum, probat Bailletus Discursu de Historia Vitæ Sanctorum § 101. Studuerint Hettus Sanctorum reliquias aliunde sibi comparare Theodosianæ legis intuitu, in medio relinquo. Illud certum, non defuisse Trevirensi præsuli reliquias consecrandæ ecclesiæ et altaribus necessarias.*

sibi peregre
comparantis
facto.

67 *Eadem igitur de causa, qua transferendis in conditam a se basilicam Trevirensibus quibuscumque reliquiis abstinent, eadem quoque transferendis Martyrum nostrorum cymeliis abstinuisse, credibile est, ac maluisse reliquiis aliunde comparatis diocesim suam ditare, quam vel metropolim, aliæque Trevirensis ecclesiæ sacrorum cinerum possessione exuere. Ceterum hæc non idcirco dixi, quod credam, in S. Paulini basilica totidem esse reliquias, quot ibi a vulgo esse putantur, omnesque pro legitime habeam; sed ut ostendam, ex Hetti facto non effici, nullas omnino fuisse tum temporis in S. Paulini ecclesia Martyrum reliquias, etiam ab iis diversas, quæ S. Paulini crypta occultabantur. Prudens enim Honthemii monitum de sparsis per S. Paulini ecclesiam basilicam reliquiis vehementer probo, cavendum esse, ne forte cum nonnullorum Martyrum reliquiis paganorum etiam ossa, eodem olim loco sepulta, pari cum illis cultu afficiantur.*

Quod si 189
annorum
spatio

68 *Sed harum reliquiarum Historiæ amplius instantem illustrissimum audiamus: Dicuntur, inquit, in pluries memorata tabula fuisse recondite propter metum Normannorum, qui Treviris anno 882*

infesti fuere. Ab eo tempore usque ad reliquiarum inventionem, factam anno 1071, interjiciuntur anni 189. Quid, queso, causæ fuit aut esse potuit, ut tantus thesaurus post excessum Normannorum, pace et securitate penitus restitutus, incultus, quin et indecorus relinqueretur sub terra? Deinde an potuit intra hujus temporis lapsus ejus memoria ita obliterari, ut nec canonicis in Pauliniana basilica quotidie psallentibus, officia Sanctorum suorum celebrantibus, Martyrologia legentibus: sed nec civibus Treviricis, his reliquiis inde ab earum inventionem maximam venerationem impendentibus, ulla plane illarum notitia ex cultus continuatione, ex avorum pia narratione, ne dicam scripta annotatione posteris remanserit? Atqui ex Historia hujus inventionis colligitur, tam peregrinum et vix credendum apparuisse piis Treviris sacrum hoc depositum, acsi mille ante annos fuisset absconditum.

69 *Circa annum Domini 882, aut non multo post probabiliter occisus fuisse S. Paulini cryptam num. 24 dictum est, ubi et facti verisimilitudo tradita est: nec vero absimile est, inde sensim sanctorum Martyrum cultum minui coepisse, dum tandem circa annum 1071, ducentorum fere annorum spatio, eorum memoria penitus deleta fuit. Cur autem a Normannorum discens non fuerit in integrum restitutus sanctorum Martyrum cultus, in causa verisimiliter fuit summa subsequentium annorum perturbatio; quæ ne gratis conficta videatur, juverit audire, quid de misera temporum illorum facie in concilio Moguntino, anno 888 celebrato, legatur.*

MM. Trev. me-
moriam evanue-
rit,

Sic habet: Quis enim sicis oculorum luminibus valeat enumerare mala gentis nostræ et Sanctorum? Videte et considerate, quam præclara et nobilia Servorum Dei ædificia destructa et incensa sint, et funditus ad nihilum reducta, altaria defossa, et penitus conculcata, ornamenta ecclesiarum Dei valde pretiosa et mirifica, direpta et igne exusta. Episcopi et sacerdotes et ceteri ordinis Ecclesiæ viri, gladio truncati, et diversis penarum generibus morti additi, omnis ætas utriusque sexus gladio et igne diverso mortium genere consumpti. Mala nostra, inquit, et Sanctorum, ut adeo pristinus cultus honorque Sanctis anno 888 nondum redditus fuerit. S. Paulini quidem, ut aiunt Gesta Trevirorum, monasterium frustra igne consumere voluerunt, hostiliter tamen invaserunt; hominem ibi in templo forte obivum, ut habent Acta S. Paulini, vicium defoderunt, atque adeo procul dubio monasterio etiam non pepercerunt, et canonicos seu gladio, seu sui saltem metu dissiparunt. Neque enim felicior sorte usi fuere canonici, quam reliqua Trevirensis civitas, de qua ad annum 882 Hermannus Contractus: Et inter alia multa mala Trevirensis quoque urbem, fugatis et occisis civibus, Nonis Aprilis (Normanni) incendunt. Sed potius ipsos concilii Patres audiamus. Cujus subversionis, inquit paulo infra, periculum incolæ monasteriorum utriusque sexus metuentes, huc illucque vagantur incerti, penitusque omni solatio destituti, quid agendum, quoque declinandum, errabundi cum periculo suæ professionis, ignorant.

E

F

70 *Accessit et aliud malum. Sed his interea malis, pergunt idem Patres, amaricati et pene usque ad mortem afflicti, aliud e vicino malum nos coangustat et opprimit. Quod quanto vicinius, tanto gravius, nobisque, qui pastores dicimur, periculosius. Ecce enim e latere turba raptorum et schismaticorum sævit, qui pauperes et humiles Christi opprimunt et interimunt, neque Dei respectum habentes, nec ullam hominis personam verentes. Ab his namque, si deesset paganorum sævitia, redigeretur in solitudinem terra: quia nec sexui, nec ætati, nec paupertati parere sciunt, sed omnes, quos possunt, absque Dei respectu et misericordia despoliant, et crudeliter, sui immemores, aut igni, aut gladio, aut quocumque mortis genere interimunt, hocque nihil putant et parvi pendunt. Nec tum quidem his malis finis impositus: nam eorum intuitu*

quibus e
causis

A *intuitu concilium Triburiense, anno 893 celebratum prope Moguntiam, ut in capellis sacra fierent, dum destructa ecclesiae instaurarentur, permisit; et post Normannos non defuisse Slatos, Hungaros, et malos Christianos, qui illic passim in ecclesias sacrent, docet his verbis: Concedimus etiam, quod, nostris peccatis exigentibus, per plurimum est factum a Nortmannis, et a Slavis, et ab Ungariis, et a malis Christianis, seu alio quocumque modo ecclesiae fuerint incensae et combustae, in capellis cum tabula consecrata Missas interim celebrare permittimus, donec ipsae ecclesiae restaurari queant.*

id fieri poterit.

71 *Sub annum 898, id est, 16 annis circiter ab invasione Normannica e monachis S. Maximini ne unus quidem superstes fuit, cui notus esset locus tumuli, quo sacrae reliquiae (S. Maximini) clauderantur, teste Sigehardo San-Maximiano monacho, qui saeculo x floruit. Quam gravia deinde damna acceperint Germanicae ecclesiae mox a Zuendoboldo, post ab Hungaris nihil opus est dicere: ex iis enim, quae modo dicta sunt, intelligi commode potest, haud facile fuisse Trevirensibus, omnibus amissis, damna resarcire, et Sanctis suis, temporibus tam turbulentis, pristinum cultum restituere; quo semel interrupto, potuit etiam is plane desinere, et aliquorum Sanctorum memoria alta oblivione sepeliri: ceteris vero feliciores non fuisse San-paulinianos canonicos, ino et in summa rerum inopia saeculo fere integro a clade Normannica fuisse, liquet ex Egberti Trevirensis archiepiscopi Charta, data anno 981, in qua primum de Trevirensis dioceseos ecclesiis unicersim ista leguntur: Ego Egbertus, divina favente Clementia, Trevericae sedis archiepiscopus, videns monasteria et ecclesias nostrae dioceseos omnibus ecclesiasticis usibus a diebus antecessorum nostrorum, usque ad nostra tempora miserabiliter desolatas atque in id redactas, ut vix esset spes, eas reparandi; deliberavi etc.: tum vero de San-pauliniana nominatim: Ne propter rei familiaris inopiam monasteriale dilaberetur aedificium, communi consilio fidelium nostrorum, mihi atque successoribus meis constitui, atque banno meo confirmavi agendum, ut eadem cura, eademque diligentia et sollicitudine, qua domum B. Petri aedificant, et huic monasterio (S. Paulini) trabes, laquearia, fenestras ponant: casulis, dalmaticis, cappis vestustate consumptis meliores sufficiant, praeposito ipsius monasterii caetera in aedificiis procurante; custode vero lineas vestes in ecclesia utendas reparante.*

adductis exemplis.

72 *Quam vero turbulenta hujusmodi tempora, monachorum expulsionem, monasteriorum expulsiōnes et oppressiones, barbarorum irruptiones, ceteraque id genus mala Sanctorum oblivionem inducere sint nata, curvis etiam docentur exemplis. En exemplum a materia, quam tractamus, non alienum. Penultimo interea jam memorati domni abbatis Leutbaldi anno, inquit auctor libelli de Successoribus S. Hildulphi in Vosago cap. 1, ab Incarnatione vero Domini nostri Jesu Christi nonum venerabile corpus S. Bonifacii martyris ablatum Trevirorum populo, Divinitatis ope, illatum Mediano monasterio. Martyris reliquias, inquit ibidem, multis temporum curricula servavit quoddam vetus S. Martini oratoriolium a dextris templi locatum, donec funditus memoriae subtraheretur mortalium; cujus inventio quia minime praetermittenda silentio, enucleatus subscribetur suo loco. Inventionem autem cap. 9 sub Adalberto figit, qui Mediano praesuit ab anno circiter 934 usque ad annum 988, ut habet Belhommeus, loci abbas, in serie ablatum Mediani monasterii. Contigit autem ea inventio, diruto ab Adalberto, ut auctor supra citatus ait, beatae Virginis Mariae templo, simulque adicula S. Martini eidem coherente, quod ex mente Belhommei pag. 189 ad annum circiter 964 referendum est. Jam vero ab anno 705 usque annum 964 anni numerantur 261; unde si demas multa annorum curricula, quibus Mediani S. Bonifacii memoria cultusque viguit, annos haud multo plures ducentis habebis, quibus non mo-*

nasterii incolis modo, sed omni etiam vicino tractui, et quidem funditus S. Bonifacii memoria perit.

AUCTORE
J. B.

73 *En alterum ex eodem auctore exemplum: vixerant aliquandiu Mediani Lazarus et Aza, ibique mortui et sepulti in Sanctorum numero sunt habiti; hinc, ingruentibus in Gallias Hungaris, eorum corpora ita industrie parieti basilicae sanctorum Apostolorum, qui tunc Medianum incolebant clerici, monachisque successerant, adaptarunt, ut nihil minus, quam alicujus corpus inibi delitescere putaretur. Contigit haec corporum occultatio secundum libelli calculos sub annum 919; inventio vero anno 1014; cum clericis denno monachi successissent. Centum igitur circiter annorum spatio Sanctorum illorum memoria deleta est, non modo apud monachos, sed ceteros etiam loci incolas et vicina monasteria, et quidem adeo, ut non modo locus, ubi latebant eorum corpora, sed et ipsa eorum nomina fuerint ignorata; ita scribente anonymo citato cap. 17. Cum enim per successionem temporum (93 annorum label paulo infra) tam nomina, quam sepulchra eorum fuissent prorsus subducta memoriae superstitum, divinitus reducuntur cognitioni concordatissimis visionibus monachorum, clericorum et utriusque sexus fidelium, non solum vicinorum, verum etiam remotissimorum. Simile igitur quid contingere Martyribus Trevirensibus potuit, ex quo ad S. Paulini cryptam, in qua eorum reliquiae jacebant, fuit altius interclusus, maxime si in publicas ecclesiasticas tabulas relati ea etate non fuerint, quod olim Trevirenses parce ac jejune praestiterunt.*

§ VI. Nostra de Trevirensibus Martyribus opinio exponitur.

Si monumenta, quibus Trevirensium Martyrum Aligua Martyrum Trevirensium Historia nititur, si illustrissimi Honthemii aduersus illam seu dubia seu argumenta, meaque ad illa responsiones protulerim hactenus; nolim, quis inde existimet, me iis omnibus, quae de Martyribus illis passim asserunt, assentiri ut veris, aut eruditissimi viri sententiae, consulto contraire voluisse: utrumque enim eo consilio praestiti, ut, pensatis omnibus, apud sese aequus lector facilius ipse statueret, quid in hac Martyrum Trevirensium Historia, ut falsum, aut a verisimilitudine alienum rejiciendum sit, quod contra ut verum, aut saltem ut verosimile retineri queat. Ego, quid sentiam, hoc § aperiam, neque multum repugnabo, si quis secus subinde senserit; gratulabor etiam, si certiora vel verosimiliora alicunde eruerit. Atque in primis quidem Trevirensi civitati Martyrum sub Maximiano simul passorum multitudo utcumque notabilis mihi videtur posse concedi; quippe, quae nec Christianae religionis, inclinante in exitum saeculo tertio, apud Trevirenses statui repugnet, ut num. 52 et seqq. dixi; nec traditionis antiquae praesidio destituta sit. Viguit ista traditio jam inde a saeculo vi, quo serius SS. Fusciani et Victorici Acta probabiliter conscripta non fuisse, dixi num. 8. Viguit etiam probabiliter citius: quorsum enim eorum auctor multitudinem illam primus confinxisset, cujus non nisi obiter meminit, quamque silere omnino sine argumenti dispendio poterat? Ast, inquit, a vero abit ista traditio, cum multitudinem majorem facit, quam par sit credere. Ita est, et longius etiam recentiores illi aberrant, qui vel ad sex miliaria Mosellam Martyrum caede cruentatum manasse, scripserunt: sed vel ex hoc ipso errore Trevirensium Martyrum quatuordecimque multitudo firmatur; proclivius enim est, ut e multis, quam e paucis a Riccio Varo Treviris olim occisis multitudo illa Martyrum, modica vel mediocri, sensim enormiter in vulgi opinione accreverit.

73 *Quoniam igitur antiqua illa traditio, eo, quo diximus, modo castigata et emendata, nec temporum illorum rei Christianae apud Trevirenses statui repugnat, nec aliunde quidquam continet, quod sit a verisimilitudine alienum; non est, cur omnem illi fidem detrahamus: sicut enim non facile hujusmodi*

multitudo admitti potest.

AUCTORE
J. B.

modi traditiones in iis, in quibus a verisimilitudine discedunt, sunt admittende, ita in aliis levibus quibusdam de causis seu conjecturis continuo repudiandae non sunt. Ceterum traditionem ex Actis SS. Fusciani et Victorici modo allatam, spectare ad Martyres nostros Treverenses, vel ex eo liquet, quod sub Maximiano, quod a Riccio Varo, quod Trevis denique occisi dicantur. Actorum verba dedimus num. 6, quibus Martyrum corpora in rivum quemdam projecta, et inde in Mosellam devoluta, undisque tumulata indicantur: haec quidem SS. Bonifacio, Thyrso aliisque, quorum corpora sive in S. Paulini crypta, sive alibi terrae mandata fuerunt, forte applicari non possunt: possunt tamen aliis. Ricus quidam, quem Weverbach dictum reperi, civitatem Treverensem permeat: unde egressus ac monasterium S. Mariae ad litus Mosellae praeterectus, in Mosellam sese exonerat. S. Thyrsi Sociorumque ejus palæstra fuisse dicitur campus Martius in Orientali Treverensi suburbio situs: qui, si se ad praedictum rivum usque non extenderit, certe ab illo non admodum remotus est, ut aliquorum corpora potuerint in illum projici, et inde in Mosellam devehī. Ad eundem quoque rivum earii occidi potuerunt, vel in illum projici ex iis, qui die tertio e vulgo martyrium subierunt.

B
non tamen
quidquid de
illis tabula
dicit

76 Quae de sanctis Martyribus Treverensibus ex SS. Fusciani et Victorici Actis modo deprompsi, tenuem sane illorum notitiam indicant, sed quam in scriptore extero et de rebus Treverensibus minus fortassis instructo non multum mireris: uberior fuit saeculo IX Treverensium traditio; qualis ea tum fuerit, ex tabula plumbea discimus, eo saeculo probabiliter humi defossa, ut § 2 diximus. Docet illa non solum Martyrum aliquot nomina, verum etiam alios Thebaeos, alios Treverenses senatores vel Optimates, alios denique Treverenses fuisse indigenas, docet diem, quo passi fuerunt, locum et situm, ubi praecipuorum corpora sepulta fuerunt; docet denique S. Felicem in S. Dei Genitricis et Martyrum Thebaeorum honorem ecclesiam condidisse, quae dein S. Paulini nomen obtinuit. Talis, inquam, saeculo IX Treverensium de Martyribus suis videtur fuisse traditio. En meum de illa iudicium. Primum non probo, Thebaeos innumeros a Riccio Varo Trevis occisos; nisi dicantur innumeri, quod eorum numerus ignoretur: dein, S. Paulini corpus totius regni viribus e Phrygia Trevirin a S. Felice translatum dici, nisi haec sano sensu intelligantur secundum ea, quae num. 11 diximus. Quod autem S. Tyrsus ejusdem Socios Thebaeos fuisse dicat, id sicut nec certum, ita nec omni probabilitate destitutum, existimo. Non certum, quia praeter Thebaeos et alii, qui Christo simul et imperio militarent, esse potuerunt, quorum pariter opera ad persequendos Christianos Maximianus uti voluerit; quique posterioribus saeculis pro Thebaeis haberi coperint, quod eodem circiter tempore et pari de causa martyrio coronati crediti fuerint. Nec tamen etiam, omni probabilitate destitutum: cum enim, teste S. Eucherio, sparsis usquequaque militum turbis, Christianos vel ad supplicia vel ad necem rapuerit; potuit etiam e legione Thebaea unam alteramve turmam eadem vel alia quavis de causa ad Treiros destinare.

C
Treverensium
traditio Saeculo
IX antiquior
videtur;

77 Ut ut sese res habeat, viguisse videtur apud Treverenses ea traditio non modo a saeculo IX, quo tabulam confectam esse putamus, sed etiam ante; eamque tabulae curatores antiquioribus monumentis aut traditione edocti in litteras retulisse videntur: quis enim illos, in summa rerum perturbatione constitutos et jam imminentibus cervicibus suis barbarorum gladiis, fingendis venditandisque posteritati somniis studisset, existimet? Aliunde igitur, quam e tabula plumbea, altiusque, quam a Normannorum invasione traditionis hujus origo repetenda videtur. Consequi equidem videtur e priori posterius: prius autem, saltem quantum ad Thebaeos aliquos Trevis sub Maximiano passos, etiam aliunde confirmo. Refert auctor libelli de successoribus S. Hildulfi in Vosago apud Belhommeum pag. 144, S. Hildulfum anno 705 S. Bonifacii Martyris Thebaei corpus, Tre-

verensibus ablatum, Mediano caenobio intulisse: pag. vero 95 in Vita S. Hildulfi trecentorum Martyrum Thebaeae legionis meminit, quorum corpora S. Hildulfus, cum Treverensem adhuc cathedram occuparet, transtulerit in S. Maximini monasterium. Haec autem scripsit sub saeculi undecimi initium; quo tempore latentis adhuc tabulae ne suspicionem quidem vel ipsi Treverenses habebant. Refert praeterea idem auctor apud eundem Belhommeum pag. 190 et seqq. S. Bonifacium Tietfrido caenobii Medianensis monacho sub finem saeculi X apparuisse, et e Thebaea legione martyrem se esse dixisse. Hanc porro revelationem, prout illic describitur, aut veram aut fictam esse, oportet. Si primum; Thebaeus martyr Bonifacius fuit: sin autem ficta, fictioni traditionem ipsam, qua Thebaeus martyr Bonifacius credebatur, vel antiquiora monumenta, alia tamen a tabula plumbea, fundamentum praebuisse, necesse est: neque enim credibile apparet, idem de S. Bonifacio Tietfridum saeculo X, et curatores tabulae saeculo IX de S. Tyrso somniasse plane fortuito. Nec refert, nullam in libello de successoribus S. Hildulfi S. Tyrsi ejusque sociorum mentionem fieri; nam quae de S. Bonifacii Passione illic narrantur, adeo similia sunt iis, quae de S. Tyrsi ejusque Sociorum Passione narrantur in tabula, ut ex eodem omnia fonte projecta esse, verosimillimum fiat.

78 Quoniam itaque tabulae conditores seu curatores ex dictis primi fuisse non videntur, qui Thebaeos milites Trevis passos affirmarint, vivendum modo, qua fide, seu testimonio antiquiore nisi id ipsum asseruerint. Litteras quasdam aureas cryptae Sappaulinianae pariete prius inscriptas fuisse, docet tabula plumbea, quam illic Normanni adentantur; quae praecipuorum Treverensium Martyrum nomina referebant. At num praeterea nihil? Ita quidem videtur Honthemo: mihi vero contrarium magis arripit hisce de causis: Exhibet tabula non modo praecipuorum Martyrum Treverensium nomina, sed singulorum etiam situm accurate describit. Hic, inquit, qui a dextris S. Paulini jacet, Palmatius vocabatur; qui a sinistris Tyrsus. Ad caput S. Paulini septem senatores jacent, quorum medio Maxentio nomen erat, et sic de ceteris. Sicut ergo tabulae conditores e litteris aureis Martyrum nomina, ita et singulorum situm ex iisdem hausisse videntur; licet id expresse non asserant: nam, ut vero admodum simile est, quisquis litteras illas aureas in cryptae pariete efformavit, non modo martyrum memoriae consulere voluit; sed etiam eorum confusio, alias temporum lapsu facile secuturae, obviare, maxime cum nihil in eorum tumulis, duobus exceptis, appareat, teste Honthemo, quo unus ab alio seceratur. Quod si singulorum Martyrum nomina situmque ex litteris aureis tabulae conditores deprompsisse videntur; quid ni eorumdem titulos, et tempus, et diem passionis? ulterius progredior, et modo dicta confirmo.

79 De litteris aureis ita scribunt tabulae conditores: Hujus (Tyrsi) itaque et eorum Martyrum (Palmatii etc.) vocabula, quorum hic videri possunt sarcofaga, aureis litteris in hujus cryptae pariete conscripta fuerunt: quae inde devoti, qui tunc erant Christiani, huc transtulerunt. Si nativum magisque obrivum horum verborum sensum sequi cupias, eodem loco litteras aureas, et tabulam plumbeam, humi defossas fuisse, instante Normannorum adentum, existimabis. Audi modo, quid sub annum 1071, effossa humo, in S. Paulini crypta inventum sit; num. 18 ita habet Inventionis descriptor: Inventa est siquidem ibi tabula marmorea, qua sublata, apparuit ejusdem latitudinis tabula plumbea; neque quidquam occurrit aliud de litteris aureis. Nonne hinc porro plausibiliter conjicere potest, litteras aureas tabulae illi marmoreae fuisse inscriptas, et una cum tabula reflexas, seu a pariete avulsas, humique reconditas? Cum tamen in tabula marmorea nihil litterarum existisset, qui corporum Inventionem descripsit, videtur innuere num. 18, utpote qui non tabulae marmoreae, sed plumbeae Martyrum nomina, tempus et passionem accepta referat; dicendum videtur, vel litteras aureas e tabula marmorea disparuisse,

D
utpote nisi
litteris aureis,

F
verosimiliter
non distinctis,
a tabula marmorea

A disparuisse, vel propter characterem insolentiam legi non potuisse. Certe tabulam marmoream aliquid saltem, antequam solo occultaretur, continuisse, *Inventionis auctor censuisse videtur, cum illam num. 2, forte ob residua litterarum aurearum qualiacumque vestigia, iis documentis annumeret, quibus majorum suorum diligentia inscripserat sanctorum Martyrum non modo nomina, sed etiam merita. Jam vero, quod numero superiore spondi, confirmaturum nempe me, tabula plumbea conditores e litteris aureis, seu, ut ex mox dictis verosimile est, ex tabula marmorea non modo hausisse Martyrum nomina, sed titulos etiam, tempus et diem passionis, hunc in modum præstare aggredior.*

quæ tabula
plumbeæ cu-
ratoribus.

80 *Aio igitur tabula plumbeæ conditores, tabulam novam de suo non condidisse, sed antiquam marmoream cryptæ parieti ante Normannorum irruptionem affixam, verisimiliter tanquam modo transcripsisse, adhibita tamen interpolatione quadam, qua, quo tempore, a quibus, et qua occasione litteræ aureæ seu tabula marmorea sub terram translata fuerit, posteros edocere voluerunt: id vero ex contextu ipsius tabulæ mihi videor deprehendere; quem, etsi longiusculum, oculis lectoris hic subijcere visum est, quo factius dicenda intelligat: sic itaque habet: In hac crypta jacent corpora Sanctorum, secundum seculi dignitatem nobilissimorum, secundum Dei autem voluntatem Martyrum prætoriorum: nam Rictiovarus Maximiani imperatoris præfectus, legionem Thebæam jussu ipsius circumquaque persecutus, hanc etiam urbem propter ipsos est ingressus: quorum innumeros cum hic occidisset, hos quoque hujus civitatis principes, fidei Christianæ confessores, cum ipsis occidit, quorum corpora hic circum circa sunt collocata. Et hæc quidem tabulæ marmoreæ, sed quæ sequuntur vix non omnia, sæculi ix interpolatoribus adscribenda existimo. Quid porro tabula plumbea?*

cujus bis

81 *Ita pergit: In medio vero ipsorum sancti Paulini clarissimi Trevirorum episcopi corpus est ferreis catenis suspensum, quod ibi S. Felix hujus sedis episcopus a Frisia (Phrygia) totius regni viribus translatus in Idus Maii honorifice suspendit, qui et istud monasterium in honore sanctæ Dei Genetricis, nec non eorumdem Martyrum, construxit. Nam propter (præter) horum Principum corpora innumerabilia in hoc monasterio sunt comprehensa: quorum nomina, sicut innumerabilis populi, et peregrini, non potuerunt reperiri, excepto uno ducis vocabulo, qui TRYSUS vocabatur. Hujus itaque et eorum Martyrum vocabula, quorum hic videri possunt sarcophaga, aureis litteris in hujus cryptæ pariete conscripta fuerunt: quæ inde devoti, qui tunc erant Christiani, huc transtulerunt, quando Normannos hanc urbem, sicut cæteras undique urbes, depopulatos esse, præsciverunt. Hæc, inquam, a tabulæ plumbeæ conditoribus transcripto a se marmoreæ tabulæ textui sæculo nono inserta fuisse, existimo: cur vero ita sentiam, paulo post explicabo: interim reliquum tabulæ plumbeæ textum, quem fideliter e tabula marmorea in plumbeam translatus, autumo, audiamus.*

verbadantur.

82 *Is ergo, inquit, qui in dextero sancti Paulini latere est repositus, PALMATUS vocabatur, qui consul et patricius toti huic civitati principabatur: in sinistro autem ipsius latere qui jacet, THYSUS vocatur, cujus nomen solius de tanta multitudine est notatum, quia ejusdem legionis gerebat ducatum: ad caput autem hujus sancti Paulini septem jacent hujus urbis senatores nobilissimi, martyrio cum ipsis Thebeis coronati: quorum medius vocatur MAXENTUS, juxta quem dextrorsum qui jacet proximus, nomen habet CONSTANTIUS, post quem est CRESCENTIUS, postea JUSTINUS: in latere autem sinistro Maxentii qui jacent, tres erant fratres germani, quorum major natu proxime Maxentium LEANDER, juxta ALEXANDER, postea SOTHER: ad pedes vero S. Paulini altrinsecus positi sunt quatuor viri, genere et virtute clarissimi, qui licet tempore pacis occulte Christum colebant, tempore tamen perse-*

Octobris Tomus II.

cutionis aperte et constanter fidem Christianorum defendebant; adeo ipsi Rictiovaro in faciem resistebant, quod eos quasi ad exemplum aliorum diversis tormentorum generibus multum afflicto, tandem in præsentia sua fecit decollari: alter ergo duorum versus Austrum positum, interior scilicet HORMISTA, exterior autem PAPIRUS vocatur: alter autem eorum, quorum latera Aquilonem respiciunt, interior item CONSTANS, exterior JOVIANUS vocatur: Ingressus est autem Trevirim Rictiovarus quarto Nonas Octobris, et eadem die occidit Tyrsus cum Sociis, sequenti autem die Palmatum cum aliis principibus civitatis: tertia vero die eodem exercuit in plebem sexus utriusque.

AUCTORE
J. B.

85 *Sed, cælo, amabo, quid post lecta hæc verba: quorum (Thebæorum) innumeros cum hic occidisset, nos quoque hujus civitatis Principes, fidei Christianæ confessores, cum ipsis occidit, quorum corpora hic circum circa sunt collocata, quid, inquam, mox securitum expectabas? utique Optimum Trevirensium, ni fallor, nomina, et situm, diem ordinemque Passionis. Quænam vero sequuntur? alia prorsus, quam quæ tibi expectanda credideras: conditum fuisse a S. Felice S. Paulini monasterium; illuc delatum et quidem totius regni viribus, quod fabulam sapit, illius corpus; plurima illic insuper Thebæorum martyrum corpora esse recondita; martyrum vocabula, olim cryptæ parieti affixa, a Christianis, imminente Normannorum adventu, hunc obruta fuisse. Verum transili tantisper ea omnia, quæ num. 81 continentur, et mox ad num. 82 accedens ita lege: Is, qui in dextero sancti Paulini latere est repositus, PALMATUS vocabatur etc. omnia nativo rerum verborumque ordine fluent, et expectationi tuæ breviter simul, atque concinne respondebunt. Tota itaque horum omnium, quorum expectationem postrema num. 80 periodus excitat, dilatio non nisi ex interpolatione videtur esse profecta. Dein num. 81 cur e Thebæis Tyrsus nominetur, non ceteri, hæc ratio redditur: Quorum nomina, sicut innumerabilis populi et peregrini, non potuerunt reperiri, excepto uno ducis vocabulo, qui TRYSUS vocabatur: eadem fere ratio repetitur num. 82 et quidem inutiliter hoc loco, si totum tabulæ textum iidem auctores non interpolatum exarassent. Genuum hoc interpolationis indicium facit, ut, si ea, quæ num. 81 continentur, excipias, cetera sæculo nono e tabula marmorea in plumbeam transcripta fuisse, existinem: qua in re si non fallar, merito in superioribus dixi, tabulæ plumbeæ conditores e litteris aureis, seu tabula marmorea hausisse non modo Martyrum nomina, sed etiam determinatum, quo recondita jacent præcipuorum corpora, tumulum, tempus et diem passionis.*

præterisse
videtur:

E

F

84 *Operæ igitur pretium erit, sit tabulæ marmoreæ, quæ ante Normannorum irruptionem cryptæ Paulinianæ parieti affixa erat, ætatem probabili saltem indicio deprehendere possimus: tale autem sub finem num. 78 jam obiter attingi: situm vero in eo est, tabulam marmoream jam tum fuisse confectam, cum in S. Paulini Martyrum Trevirensium corpora, primum translata fuerunt: fuit enim id quodammodo necessarium; nam cum duo tantum Martyrum Trevirensium tumuli, Constantis nempe et Hormistæ, imo et nulli forte initio (cum medii ævi tantum character, teste Honthemio, in illorum tumulis appareat) Martyrum nomine fuerint insigniti, timendum sane erat maxime, ne temporis lapsu et Martyrum nomina interirent, et Martyrum inter sese confusio fieret; quibus incommotis eum, qui Martyrum corpora transtulit, ita exigente prudentia et usitata in his rebus diligentia, obviam ire voluisse, verosimilimum est; quod utique præstare non potuit, nisi monumentum aliquid relinqueret, quod Martyrum singulorum nomina, et tumulos singulatim explicaret. Verum age, fingamus tantisper, si lubet, nullum tum temporis hujusmodi monumentum fuisse confectum; fingamus etiam, tabulam marmoream dudum post Martyrum translationem primum fuisse compositam: censesne tum temporis, nulla existente in tumulis*

tabula vere
marmorea

ACCIORE
J. B.

tumulis distinctionis nota, tubula marmoreæ conditores dicere potuisse: hic tumulus Palmatii est, ille Tyrsi, iste Maxentii etc.? Id equidem mihi minus apparet probabile, nisi alia alibi monumenta repererint, de quibus rursus eodem modo argumentari licebit.

jam inde a sæculo vi forte confecta fuit,

85 Ceterum Martyrum Trevirensium corpora in S. Paulini ædem transtulisse dicitur S. Felix Trevirensis episcopus. Creditum in fuit sæculo ix, creditum sæculis subsecutis; nec solidi quidpiam reperio, quo hæc convellatur opinio. Num S. Felix ecclesiam, modo S. Paulini dictam, condiderit, Honthemius ambigit: sed potuit Martyrum ossa S. Felix in illa recondere, etiamsi alteri ejus structura deberetur. Nihil igitur est, quod nos cogat a sæculo ix, de translatis in S. Paulini ecclesiam Martyrum exuviis, opinione discedere, neque minus tutum est illi, quam recentiorum conjecturis adherere. Floruit S. Felix sub finem sæculi iv: eodem igitur tubula marmoreæ, vel illorum monumentorum ætas, ex quibus postea fortasse confecta fuit, ærosimiliter referenda est. Atque ita, probabili saltem ratione, cruisse mihi videor, qualis Treviris fuerit Martyrum Trevirensium Historia S. Felicis ætate, sæculo duntaxat uno, posteaquam Trevirensis solum suo sanguine illustrant. Sic vero accepta, ex iis pauca complectitur, quæ Honthemius oppugnat, nec passim sua defensione, ut ex superioribus patet, destituuntur. Corporis

B S. Paulini e ferreis catenis suspensio, extractum a S. Felice Paulinianum templum et monasterium, multitudo innumerabilis Martyrum illic extra cryptam reconditorum, seu vera sint, seu falsa, ad illam non pertinent, sed sæculi ix interpolatoribus adscribenda videntur.

et probabiliora, quam tabula plumbea complectitur:

86 Sic item accepta, nihil continet, quod a probabilitate alienum videatur. Thebæos Martyres aliquot Treviris pati sub Riccio Varo potuisse, ostensum est num. 76. Septenarius senatorum numerus terrere neminem debet: nam centum et tredecim senatores Trevirenses una cum Tutore et Classico, ut Cerialis victoris arma declinarent, Rhenum transiisse, lib. v Hist. cap. 19 Tacitus prodidit. Cum tanta Treviris fuerit sub Romanis senatorum copia, facile ex illis septem Christo nomen prius dare potuerunt, quam Treviris Maximianus sedem figeret. Quosdam e Trevirensibus seu optimatibus, seu senatoribus occulte Christum coluisse, tabula marmorea memorat; unde quis forsitan colligat, ceteros ad publice præstitisse, passimque fuisse cognitos ut Christianos; quod, etsi temporis, quo Treviris Maximianus versatus est, minus appareat congruere, non est tamen, cur id fieri non potuerit, cum nondum Gallis Maximianus apparuerat. Addit denique tabula marmorea, tertia die in plebem sexus utriusque sacrificium esse, simulque

C inuit, aliquam saltem Christianorum multitudinem Treviris sub Maximiano exstitisse; verum nec isti multitudini, si certus illi modus, quem tabula marmorea non excludit, adhibeatur, temporum illorum conditionem adversari § 4 ostendi. Thebæos quidem innumeros Treviris occisos esse, eadem tabula refert, verum id stricte accipiendum haud esse, ipsa rerum adjuncta clamant, cum quantalibet legionis pars innumeros milites complecti non possit; quod cum per se clarum atque manifestum sit, liberiore voce uti se posse absque deceptionis periculo, tabula auctor existimavit.

unde possessione sua deturbanda non videtur

87 Quæ mihi de Trevirensibus Martyribus opinio sedeat, jam aperui: absit, ut illam certam esse, contendam: imo nec in omnibus verum me attingisse in tantis rerum tenebris polliceri ausim: sit igitur penes eruditos, ut consideratis omnibus, statuant, quod coluerint; memores tamen illius, quod Benedictus XIV de Sanctis quibusdam Bononiensibus cap. 26 de S. Floriano num. 11 monet, non contemnendas esse, sed plurimi faciendas particulares ecclesiarum traditiones: atque adeo omnino rejici non debere statim ac dubium aliquod illis opponi potest; Trevirensium vero traditio, licet a Normannica invasione tantisper evanuerit, ab anno tamen circiter 1071 non modo in hodiernum usque diem substitit, sed etiam sæculo ix viguisse videtur ab immemorabili

tempore; cum, quo tempore cæperit, assignari non possit; et vel hinc æquum mihi videtur, ut antiqua sua possessione non frustretur; modo, ubi id ratio exigit, emendetur, quod jam partim præstiti in superioribus, ac in iis, quæ sequuntur, porro præstabo.

88 Honthemius ad calcem Historiæ Martyrum Trevirensium sententiam suam in pauca contrahit verba, quæ sic habent: Nobis interea, consideratis omnibus, sedet hæc opinio, salva meliori, quam in re satis difficili dociles acceptabimus, instructione; 1.] San-Paulinianos Martyres de crypta, legitima traditione et authenticis miraculis firmatos, esse vere pro talibus habendos, unde unde venerint Treviros. 2.] Innumerabiles, sive peregrinos, sive indigenas, non satis esse fundatos. 5.] Esse nihilominus posse, quod etiam ante æram episcopalem quidam apud hanc urbem Christiani vixerint, et martyrium subierint. 4.] Non injuste dubitari, an non Palmatius idem sit, qui in Martyrologio Romano occurrit x Maji; Maxentius vero, Constantius, (adde Crescentium) Justinus, Leander, Alexander, et Soter iidem, qui xii Decembris; proinde hi octo non indigena, sed huc translati. E contra 3.] soli Tyrsus, Hormisda, Papirius, Constans et Jovianus, rejectis adjectitiis qualitatibus ducis, consulis etc. Treviri fuerint, qui forte in una aut diversis persecutionibus occumbentes, disjunctis primum tumulis conditi, deinde vero in hunc locum, recipiendo S. Paulino principaliter aptatum, collecti sunt. In quæ pauca observo.

89 San-Paulinianos Martyres, quorum in crypta servantur exuvie, pro talibus vere habendos, illustrissimo viro lubens assentior: at aliunde Treviros fuisse allatos, non æque aridet, tum quod nullum id doceat antiquitatis testimonium, tum quod id Trevirensium traditioni adversetur, quæ si fidem non faciat, Martyres illos eodem loco et tempore passos fuisse, neque fidem fortassis faciet, singulos eorum martyres fuisse: si enim aliunde Treviros sive eodem, sive diverso tempore allatos fuisse, fingamus; fieri facile poterit, ut unus pluresve eorum non martyres occubuerint, sed confessores obierint. Martyres Trevirenses sive Thebæos, sive indigenas arctioribus terminis, quam id a nonnullis factum sit, et ego circumscripti: cum tamen multitudinem eorum saltem aliquam admiserim, ab Honthemio me hæc ex parte discedere, diffiteri non possum; quippe, qui tom. I Prodrromi Historiæ Trevirensis pag. 75 ita scribat: Porro si qui ex San-Pauliniana crypta Martyribus Treviri sint, ex præstratis jam fundamentis facilius deducimur ad qualem quem notionem numeri eorumdem. Scilicet: qui ex his Martyribus quatuor vel quinque indigenas esse statuerit, non habebit nos sibi multum repugnantes: qui decem vel duodecim, difficile sibi onus probandi imponet: qui (nulla habita consideratione numeri sarcophagorum in crypta San-Pauliniana existentium) viginti vel triginta horum pugilum simul et semel sine duce, id est, episcopo in Martio hoc Campo stetitisse prætenderit, apud æquos et peritos harum rerum censors vix fidem inveniet.

90 Fundamenta, quæ eo loci allegat, hæc sunt: in contrarium silentium historicorum coævorum, silentium Martyrologiorum antiquorum, nec suspectorum, maxima Martyrum sine episcopo occisorum parum verisimilis multitudo: sed his omnibus jam occursum est. Præterea Trevirensium traditionem, veluti post sæculum ix tantummodo natam, et omni antiquitatis suffragio destitutam, et tabulam plumbeam, veluti post idem sæculum a rudi ineptoque scriptore confectam, parvi fecit Honthemius: sed primævam Trevirensium traditionem multo antiquiorem esse, eique dein interpolatorem multa, etiam inepta quædam, adjecisse, ex hoc § disputatis verosimile est: tabula vero plumbea sæculo ix ex dictis § 2 confecta videtur. Quod porro Honthemius ait, fieri potuisse, ut Treviris etiam ante æram episcopalem Christiani quidam vixerint, et martyrium subierint, inficiari nolim: sed neque asserere, si qui tales fuerint, fuisse illos ex eorum numero, qui in S. Paulini crypta tumulum

A *tumulum sunt consecuti. Nec est, cur Palmatium Trevirensium cum Romano confundendum existimem, quamquam, si quis secus senserit, injustitiam reum non agam. Imo contrarium suadent, quæ de utriusque reliquis litteris prodita sunt: Palmatii enim Romani (adi tom. II Maji pag. 498 num. 5) corpus in cæmeterio S. Calepodii prope Urbem sepultum creditur, ibique, saltem pro majori parte, servatum videtur, cum illius brachium Roma Pragæ anno 1533 attulerit Carolus IV, ut in Diario reliquiarum ecclesiæ Metropolitanæ Pragæ apud Possinam pag. 310 ad diem 10 Maji legitur. Contra anno 1536 S. Palmatii Trevirensis corpus partim in ossibus, partim in cineres resolutum, duobus tantum relatis ossibus paucisque cineribus, Boemundus, Trevirensis archiepiscopus, eidem Carolo IV concessit, ut ex transcriptis authenticis litteris ea super re datis habemus.*

afferi solita.

91 Denique, quin *Maventius, Constantius, Crescentius, Justinus, Leander, Alexander et Soler, ad diem 12 Decembris Martyrologio inscripti, iidem sint, qui in crypta San-Pauliniana reconditi sunt, isdemque nominibus in tabula plumbea designati fuerunt, via mihi dubium est; cum præter hos ejusdem nominis alii nunquam Treviris cogniti fuisse videantur, idque citata a Baronio in Nolis ad Martyrologium Romanum monumenta abunde declarent: ut inde leve fundamentum habetur, ut alio tempore vel loco passi et Trevirim translati dicantur: quod enim a Sociis ad diem 3 Octobris in Martyrologio Romano memoratis avulsis et ad diem 12 Decembris relatis sint, non nisi per errorem contigisse videtur, vel ex mero eorum arbitrio, qui Martyrologium Romanum sub Gregorio XIII redegerunt. Sic existimo, quod laudati Martyres nec in Martyrologiis monumentis Trevirensibus, nec in Molani, aliorumque Martyrologiis, unde Romanum coaliit, ad diem 12 Decembris memorantur: tutius proinde arbitror tabulæ plumbeæ fidem sequi, cosque pro Trevirensibus indigenis, pro Thebæis ducibus, pro consulibus et senatoribus habere, qui quidem in tabula hujusmodi appellationibus insigniuntur. Ceteris si ea demus, quæ in tabula non exprimuntur, me invito, non feceris.*

§ VII. Sancti Martyres quando passi sint, inquiritur.

Non diu post Aganenses passi sunt MM. Trevirenses?

C **R**ursus in incerto vagamur: ex hactenus quidem disputatis Martyres aliquot Thebæos sub Rictio Varo Treviris pro fide occubuisse, probabilis est; verum quo sæculo, anno? Contigisse eorum cædem posteaquam cum suis Mauritius Agauni Maximiani jussu occubuerat, rei gestæ series suadet: Rictiovarus, inquit tabula, Maximiani imperatoris præfectus, legionem Thebæam jussu ipsius circumquaque persecutus, hanc etiam urbem propter ipsos ingressus est. Persequendis igitur legionis Thebææ reliquis hac, illac dispersis Rictium Varum Maximianus destinavit. Sic post Aganensium cædem Victor et Ursus Soloduri, alter Victor Massiliæ, Octavius, Solutor et Adventor Taurini, e medio sublatis fuerunt. Porro avidior Christiani sanguinis Maximianus fuit, major ministrorum ejus in religionem Christianam atrocitas, quam ut Thebæos, quos seu fuga, seu absentia reliquos fecerat, passi fuerint, dudum esse superstitis, nisi nefariis Maximiani jussis vellent obtemperare. Haud multum igitur temporis inter Aganensium et Trevirensium Militum cædem effluisse, verosimillimum apparet: at quoniam, quo anno martyrium Aganenses subierint, haud satis exploratum est; nec certo edici potest, cui anno adscribenda sit Militum Trevirensium cædes.

hi vero sub finem sæc. III, vel initium sequentis passi dicuntur:

95 Ait Ruinartius in Actis Martyrum sinceris pag. 274, Aganensium Martyrum pugnam ad Diocletiani et Maximiani imperatorum initia revocari, et ad annum 286 consignari posse, propterea quod eo tempore Maximianus in Galliis cum exercitu versa-

tus sit: nec diffidetur, etiam serius figi posse. Tempus passionis Sanctorum Aganensium incertum, inquit Pagius ad annum 297 num. 4, aliis in hæc circiter tempora, aliis ad sequentes vel præcedentes annos illam referentibus. Tillemontius id anno 286 innectit, ea opinione ductus, legionem Thebæam Maximiano contra Amandum ac Ælianum Bagaudarum duces, moventi, comitem fuisse; quod Acta Martyrum Aganensium Suriana, non Eucheriana, illis antiquiora et præstantiora commemorant. Alii Thebæorum necem ad eam referunt Christianorum sub Diocletiano, Maximiano, alteroque item Maximiano, puta, Galerio persecutionem, quæ sæculi IV principio orbem Romanum universum pervagata est, et biennio Gallias, Eusebio teste, afflixit. Horum opinioni, velut probabiliori P. Joannes Cleus in suo de Martyribus Thebæis Commentario ad diem 22 Septembris calculum adjecit, sic tamen, ut eorum martyrium inclinatio jam sæculo tertio illigari posse, Eucherianis, id est, genuinis illorum martyrum Actis insisterendo, non eat inficias.

94 Huic et ego opinioni lubens subscriberem, nisi Galliarum sub Constantio Chloro statum iis Lactantius et Eusebius coloribus depingerent, ut sub eo martyria non admodum multa in Galliis contigisse videantur, quorum tamen seriem bene longam admittere necesse est, si ad sæculi IV principium Aganensium militum cædes prorogetur. De Constantio ita Lactantius de Mortibus persecutorum cap. 8. Constantium prætereo, quoniam dissimilis ceterorum fuit, dignusque, qui solus orbem teneret. Et iterum cap. 15: Constantius, ne dissentire a majorum præceptis videretur, conventicula, id est, parietes, qui restitui poterant, dirui passus est. Verum autem Dei templum, quod est in hominibus, incolome servavit. Caput vero 16 hisce verbis exorditur: Vexabatur ergo universa terra, et præter Gallias, ab Oriente usque ad Occasum tres acerbissimæ bestiæ sæviebant. Quæ de Constantio Eusebius scribit, supra § 4 recitantur. At is quidem ad calcem libri de Martyribus Palæstinæ, primo persecutionis biennio, belli hujus furorem expertas esse Gallias; at hunc facile cum Lactantio concilies, si bellum hoc templorum quidem ruina, hanc permittente Constantio, non Gallico sanguine, nisi raro forte, stetisse affirmes. Lactantio atque Eusebio Donatistæ accedunt apud Optatum Milevitanum lib. 1, ubi Constantinum Magnum, Constantii filium, sic alloquuntur in libello Precum: Rogamus te, o Constantine, optime imperator, quoniam de genere justo es, cujus pater inter ceteros imperatores persecutionem non exercuit, et ab hoc facinore immunis est Gallia, petimus, ut e Gallia nobis iudices dari præcipiat pietas tua. Accedit Eutropius lib. x, quo teste, Constantius non modo amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit, præcipue quod Diocletiani suspectam prudentiam, et Maximiani sanguinariam temeritatem imperio ejus evaserant.

95 Suspiciantur nonnulli, Lactantium et Eusebium non commemorasse omnia, quæ in Christianos fieri Constantius sivit, eaque extenuasse, ut a Constantino gratiam inirent: verum si Constantino assentari voluissent, suspicari etiam possumus, nec Lactantium de templorum ruina, nec de vezatis biennio Gallis Eusebium, verba fuisse facturos. Siluerint illi fortassis minora quædam Galliarum Christianis illata incommoda; capitis tamen ab illis supplicium plerumque avertisse Constantium, luculente satis Lactantius prodit, dum ait: Verum autem Dei templum, quod est in hominibus, incolome servavit, quod quidem dicturum fuisse Lactantium, non aucto, si, ut templa dirui, ita et passus fuisset Constantius, Christianos occidi: Eutropius autem, qui Valenti imperatori lucubrationem suam de rebus Romanis inscripsit, hujusmodi suspitione plane immunis est. Respondent ad hæc alii, persecutionis initio, cum barbaris pugnantem Constantio, non paucos Christianorum peculiari præsidium vulgique furore e medio fuisse sublatis. Fieri id fortasse in Gallis prius potuit, quam capta esset Diocletianæ persecutio,

ACTORUM
J. B.

sed priori sententia

E

F

præ secunda standum esse,

- ACTORE
J. B.
- cutio, quo tempore cum barbaris res Constantio non semel fuit : at barbaros non novi, adversus quos, fluente primo persecutionis illius biennio, dimicandum Constantio fuerit.
- Gallarum
- 96 Etenim e Tillemontii calculo anno 292 obsidione Bononiam cinxit, postero Francos e Batavia pepulit, 296 Angliam subjugavit, 501 aut potius sub annum 297 magno numero prope Lingones Alemanos fudit, 505 Augustus proclamatus est Kalendis Maji, elapso nimirum primo biennio persecutionis, anno 505 die 25 Februarii captæ, et restituta jam Galliis pace. Augusti titulum nactus nullam suscepisse ostenditur expeditionem, præter eam, qua Pictones sub vitæ finem aggressus est. Eumenius quidem in Panegyri, quam Constantino dixit, Bononiensi, Batavæ, Britannicæ et Lingonicæ expeditioni alteram quoque his verbis videtur adscribere. Quid commemorem Lingonicam victoriam, etiam imperatoris ipsius vulnere gloriosam? Quid Vindonis campos hostium strage completos, et adhuc ossibus operatos? Quid immanem ex diversis Germanorum populis multitudinem, quam duratus gelu Rhenus illexerat, ut insulam, quam divortio suo idem annis amplectitur, pedestri agmine ausa transmittere, repente laxato flumine clauderetur, et demissis statim obsessa navigiis, ita se dedere cogeretur, ut, quod difficilior est, forte communi eligeret ex se, quos captivitati daret, relatura cum reliquiis suis infamiam proditionis suorum. Verum hæc omnia ad id tempus, quo Lingonica victoria potius est, passim referuntur.
- B
- sub Constantio Chloro
- 97 Sigonius lib. 1 de Occidentali imperio in hanc rem ita scribit ad annum 296 : Quietæ inde post aliquot annos Galliæ novum ab Alemannis motum est bellum. Hi ea hieme, qua Diocletianus Augustus vi et Constantius Cæsar iterum consules, et Cassius Dio præfectus Urbis inierunt, cum Maximianum longe terrarum abesse viderent, Rhenum glacie concretum nacti repente trajecerunt, atque in Lingonas proximos illati, hostilia omnia facere institerunt. Quo nuncio Constantius excitatus, nulla mora interposita, cum exercitu promptissimo advolvit, atque in campis Vindonensium adversus hostes consedit, neque ita multo post, cum Alemanni pugnae copiam facerent, in aciem prodit. Quo prælio cum exercitu pulsus, ac saucius sese ad Vindonis oppidum (vel ad Lingonensem civitatem, quod aliis placet) hostibus in terga hærentibus retulit. Narrat deinde, qui, instaurato eodem die prælio, Constantius sexaginta hominum millia ceciderit. Tum in hunc prosequitur modum : Qui ex pugna evasere, cum se per glaciem fuga in Rheni insulam recepissent, repente flumine, cælo mite-scendo, laxato clausi, ac mox navigiis dimissis, obsessi in deditionem venerunt.
- C
- statui
- 98 Nec multum a Sigonio Guillimannus Rerum Habsburgicarum lib. II cap. 2 discrepat. Multa, inquit, sub Romano imperio, et interea perpessam ab Germanis, et Alemannis præcipue Vindonissam, postremo sub Diocletiano et Maximiano imperatoribus funditus pervertentur, et præsidio exciso, aut profligato, vastatis omnibus, Alemanni ad Lingones usque, et Eduos populabundi evaserunt. Illis ad ea loca obvius Constantius Cæsar missu imperatoris Maximiani primo improspere, mox feliciter prælio defunctus, ad Vindonissam rursus repulit, collectosque ibidem, campo supra memorato, magna strage adfecit, totaque Gallia Rhenum ultra profligavit. Browerus pariter ad annum 296, Alemannicis hæc motibus summam in Galliis Franci denuo irruerunt, dum jam in Angliam copias Constantius transportarat.
- suadere videtur,
- 99 Fieri itaque ex hic consequens videtur, Agaunensium et præinde Trevirensium etiam Martyrum certamen nec anno 505, nec 504, nec proxime sequentis initio contigisse : sed nec serius id figi potest, ne in Eusebium, qui persecutionem Diocletianæam viz duobus primis annis viguisse in Galliis, tradit, impingatur. Adde Maximianum, cujus jussu occisi D utriusque dicuntur, anno 505 Kalendis Maji purpuræ et imperio nuntium remisisse; illorum autem martyrium Septembris et Octobri mensibus adscribi. Præterea, si qua fides Actis SS. Crispini et Crispiniani, eodem tempore, quo illi, vivere pariter Rictius Varus desuit, qui nostros quoque Martyres jussit interfici : Crispini vero et Crispiniani obitus ad annum circiter 287 a Castellano ad diem 25 Octobris, a Martyrologio Parisiensi anni 1727, a Longuevallio Historiæ Gallicanæ lib. 1, a Tillemontio lib. IV Monumentorum ecclesiasticorum pag. 461, aliisque refertur. SS. Fusciani et Victorici Acta horum martyrio S. Quintini et Martyrum Trevirensium eadem a Rictio Varo peractam præmittunt : sed rursus Fusciani et Victorici martyrium sæculo III Tillemontius illigat. In Actis S. Piatonis de Dionysio, Quintino, Luciano, Crispino et Crispiniano mentio fit; de quibus in Annotatis ad Acta S. Piatonis ad diem 1 Octobris pag. 26 ita Stillingus : Omnes Martyres hic nominati verisimiliter passi sunt ante S. Piatum, sed non diu ante, quandoquidem eodem tempore in variis Galliæ civitatibus prædicaverint : atqui censet, probabilis S. Piatonem circa annum 287 martyrio coronatum : sicut ergo horum, aliorumque multorum Martyrum in Galliis passorum cædes passim sæculo III illigatur, idem quoque de Agaunensium et Trevirensium Martyrum cæde, saltem ex communiori eruditorum opinione, statuendum videtur. Nec desunt alia, quibus jam dicta confirmetur.
- E
- 100 Sunt autem hæc : si Eucherii de martyribus Agaunensibus verba spectentur, videtur Maximianus exercitum, ad barbaras gentes vel in officio continendas, vel Romano imperio subjugandas comparatum, ad Christianorum et Agaunensium militum perniciem convertisse. Si qui tunc Dei veri cultum profiteri audebant, sparsis usquequoque militum turmis, vel ad supplicia, vel ad necem rapiabantur : ac velut vacatione barbaris gentibus data, prorsus in religionem arma commoverat Maximianus, inquit Eucherius : quasi dicat, eo furore adversus Christianos fuisse abreptum, ut barbarorum pene videretur oblitus, quorum tamen causa arma commoverat. Id ipsum etiam videtur innuere, cum ita prosequitur : Erat eodem tempore in exercitu legio militum, qui Thebæi appellabantur. Hi in auxilium Maximiano ab Orientis partibus acciti venerant, viri in rebus bellicis strenui, et virtute nobiles etc. : itaque ob fortitudinem et partam bello gloriam ab Orientis partibus acciti, Maximianum adjutum venerant, et hic proinde aut jam bellum aliquod adversus barbaros susceperat, aut in eo erat, ut illud aggrederetur, utpote jam in itinere constitutus, ut iterum paulo post idem Eucherius ait : Maximianus non longe aberat. Nam se circa Octodurum itinere fessus tenebat. Nec enim admodum verosimile est, Thebæorum auxilio aut vagaturo huc illuc exercitu opus habuisse Maximianum, si solos Christianos persequi statuisset. Porro gesta a Maximiano bella ex antiquis scriptoribus tom. IV Historiæ Imperatorum Tillemontius operose collegit, nec tamen ab anno 505 usque ad annum 505 bellum aliquod cum barbaris gessisse, invenit. Exstat oratio panegyrica apud Johannem Livinium Maximiano simul et Constantino dicta, auctore incerto : is pag. 129 bellica Maximiani facinora recenset, redactas in ordinem Gallias, Romana signa barbaris gentibus trans Rhenum illata, donitam non semel Germaniam, subactos denique Mauritaniam populos. Inde vero ad Maximiani anno 505 ad Urbem accessum dilabitur; ac mox neglectam a Maximiano Republicanam Romanam et abjectum imperii clavum adulando conqueritur, siletque deinceps de rebus ejus bellicis, ut hac in causa post devictam Mauritaniam videatur non habuisse, quod diceret.
- F
- 101 Eutropius tamen lib. IX Breviarum, posteaquam victos a Constantio Alemanos, a Maximiano Afros, a Diocletiano Achilleum, a Galerio Persas fuisse, narravit, mox subdit : Varia deinceps et simul
- uti et S. Eucherii verba quædam :

A simul et viritum bella gesserunt, Carpis et Basterinis subactis, Sarmatis victis: quorum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt. Verum hæc ad Galerium et Diocletianum spectare videntur: præmiserat enim Eutropius prozime: Quare (Galerius Narsei victor) a Diocletiano, in Mesopotamia [cum præsiidiis] tum morante, ovans regressus, ingenti honore susceptus est. Quod si et Maximianus Hercules Carpis, Basterinis, et Sarmatis expugnandis una cum ceteris operam collocavit, anno 299 id contigisse, ex Fastis Idatians et Eutropio aiunt Tillemontius et Pagius. Duo igitur ex jam dictis consequi videntur; primum, exercitu fuisse stipatum Herculeum et expeditione aliqua bellica contra barbaros occupatum, cum martyres Agaunenses jussit occidi: alterum, expeditionem illam ad primum persecutionis generalis biennium non posse referri. Quæ si ita sint, altera erit investiganda expeditio, quæ primum istud generalis persecutionis biennium (hoc enim elapso, desuit in Galliis persecutio) antecesserit.

neque contra-
rium

102 Verum, inquit, difficulter id credit, quisquis Eucherii verba, quæ persecutionem generalem aperte indicant, studiose pervolverit; ita enim habent: Sub Maximiano, qui Romanæ Reipublicæ cum Diocletiano collega imperium tenuit, per diversas fere provincias laniati aut interfecti sunt Martyrum populi. Idem namque Maximianus, sicut avaritia, libidine, crudelitate, cæterisque vitiiis obsessus forebat: ita etiam execrandis gentilium ritibus deditus, et erga Deum cæli profanus, impietatem suam ad extinguendum Christianitatis nomen amaverat. Si qui tunc Dei veri cultum profiteri audebant, sparsis usqueaque militum turmis, vel ad supplicia, vel ad necem rapiiebantur: ac velut vacatione barbaris data, prorsus in religionem arma commoverat. Adde et Acta S. Victoris Massiliensis (excusa habes tom. V Jul. pag. 144) Cassiano aut illustri quolibet sæculi v ineuntis scrittore digna, quæ persecutionem generalem non minus aperte his verbis indicant: Maximianus enim cum pro Sanctorum sanguine, quem per totum orbem crudeliter ceteris, maxime per totas Gallias recentius fuderat, et præcipue pro famosissima illa beatorum Thebaeorum apud Agaunum cæde, nostrorum plurimis nimis terribilis factus, Massiliam advenisset, ut secundum Scripturam impius adhuc impie ageret, cuncta illic crimina sua cum vita sua completurus, ne quid sibi deesset scelerum, pietati protinus insatiabilis tortor, velut parum hactenus fecisset, tota rabie bellum indicit. Christicolæque, nisi sacrificent idolis, exquisitis mortibus deperire jubet: tum vero tanta malorum nube oppressis perturbatisque nostrorum animis, invincibilis sese in medium Victor opposuit.

ex aliis S. Eucherii verbis,

105 Fatcor equidem, hujusmodi esse Eucherii verba, ut generalem sæculi iv persecutionem satis apte depingant, eique applicari non absurde valeant: id autem, cur necesse sit, non video: etenim cum tantum habeant, per diversas fere provincias laniatos martyrum populos; et de Maximiani quidem, sed non de Diocletiani, Galerive in Christianos crudelitate loquantur, mihi quidem, quæ hic dicuntur, omnia de iis tantum provinciis, quæ Maximiano parebant, et de persecutione aliqua, quæ sub finem sæculi iii facta sit, videntur etiam posse non absurde intelligi. Dein S. Eucherius, qui circa medium sæculum v floruit, ex aliorum relatione, qui S. Isaac, Gebennensem episcopum, audierant, martyrum Agaunensium Acta conscripsit. Isaac vero eorundem martyrum gesta, Theodoro narrante, didicerat. Scopus scribendi Eucherio fuit, ne per incuriam tam gloriosi gesta martyrii ab hominum memoria, quod verebatur, tempus aboleret, quorum omnium Eucherius ipse testis est in sua ad Salivm epistola. Scripsit itaque martyrum Acta eo tempore, quo quidem rei gesta memoriam nondum tempus interceperat, sed tamen, ne interciperetur, periculum erat, atque aliquod jam illi, quantum apparet, detrimentum attulerat. Sane multorum martyrum Agaunensium no-

mina jam tum excidisse videntur, cum de illis scripsit Eucherius; sic enim ait: Hæc nobis tantum de numero illo martyrum comperta sunt nomina, id est, beatissimorum Mauriti, Exuperii, Gandidi atque Victoris: cetera vero nobis quidem incognita; sed in libro Vitæ scripta sunt. Porro eadem ratione ignorare Eucherius potuit, qua determinata Maximianæ imperii parte contigerit Agaunensium martyrum cædes; atque propterea satis habere, si temporum illorum, quibus Maximianus rempublicam Romanam administravit, generalem quamdam lectori suo exhibuisset notitiam, et sub Maximiano martyres illos passos fuisse, universim dixisset, relinquens interim in medio, determinatum, quo id contigerit, annum, sibi fortassis non satis exploratum.

104 Generalem sæculi iv persecutionem Acta S. Victoris Massiliensis apertius indicant, cum aiunt, Maximianum, non Thebaeorum modo, sed et multorum aliorum per totum orbem, et crudeliter ceteris, puta Diocletiano et Galerio, quorum præcipua in Christianos persecutio sæculo primum iv inchoata est, sanguinem fudisse. Horum ego Actorum dignitatem immutatam nolim: sint ipso Eucherio, sint Cassiano digna; est tamen in illis, quod apud eruditos fidem difficulter inveniet. Aiunt enim, ut e verbis supra citatis liquet, Victorem pro fide certamen in summo suorum discrimine inisse Massiliæ, cum illic vitæ simul et criminibus modum positurus Maximianus accessit. Igitur anno 510 Victor occubuisse dicendus esset, justo utique serius, cum eo anno Maximianus, redactus ad incertam vitam finierit laqueo. Quis autem credat, inquit Cuperus in Commentario ad Acta S. Victoris prævio n. 24, tunc temporis Maximiano libuisse aut licuisse Christianos persequi, cum circa finem vitæ in maximis angustiis versaretur? Quis credat, S. Victorem, aliove Christiano ejus jussu necatos fuisse anno Christi 510, postquam a Constantino ob rebellionem purpura et auctoritate privatus fuisset etc.: sane eruditorum nemo, quod sciam, usque ad annum 510 S. Victoris martyrium differt; quod si loco suo illius necem moverit, quisquis illam descripsit, vereri merito etiam possumus, ne et martyrum Agaunensium necem, quam tum recens factam scribit, tempore non suo raverit. Nihil magis Mamertini me atque Eusebii auctoritas movet, cum Diocletiani et Maximiani initia, velut Christianis admodum prospera, exhibent, quippe quorum verbis apud nos ad diem 22 Septembris pag. 555, et apud Josephum de Lisle cap. 15 propugnati Thebaeorum Martyrii, sufficiens solutio adhibita fuerit.

AUCTORE
J. B.

aut Acta S. Victoris Massiliensis

E

F

105 Quantumbet igitur, collocandæ sæculi iv principio martyrum Agaunensium cædi favere videri possint tum citata S. Eucherii verba, tum S. Victoris Massiliensis Acta, rem tamen ipsam non evincunt, quæque in contrarium attuli argumenta, salva consistunt. Quo vero sæculi iii ad finem vergentis anno illa contigerit, alia causa est, hactenus liquido nondum decisa. Quicumque demum rei peractæ annus seligatur, talis is esse debet ex Eucherio, quantum quidem mihi apparet, ut, illo currente, Maximianus una cum exercitu iter in Galliis ageret, vel in ordinem redacturus rebelles, vel cum barbaris pugnaturus. Annus porro hujusmodi non unus occurrit. Primus est annus 286, quo ad reprimendos Bagaudarum motus arma arripuit, et Galliis Romanis legibus reddidit. Anno 287 Alemannos, Burgundiones, Herulos, Francos et Saxones habuit hostes: sequenti arma ultra Rhenum barbaris intulit. Biennio circiter post e Galliis Mediolanum abiit, sed tempore hiemis, et paucis comitatus: rediit inde in Galliis, contracto fortasse in Italia majori militum numero. Anno 295 vel 297 in Africam copias duxit. Anno denique 296, proficiscente in Angliam Constantio, Rheno capias admovit, ut ab invadendis Galliis, absente Constantio, barbaros deterreret; quæ omnia susus explicata tum apud Tillemontium tomo IV Historiæ Imperatorum, tum præcipue tomo VI Septembris pag. 552 et seqq. lector inveniet. Ex his dubium, quis annus ceteris sit præferendus:

AUCTORE
J. B.

rendus: plerisque annis 286 arripit. Ego interim sic existimo, ut eo fere temporis spatio, quod ab anno 286 usque ad annum 297 effluxit, martyrum Agaunensium cædes, et proin Trevirensium etiam, quorum causa hæc dicta sunt, contigerit, et probabilis quidem anno 286, salvo tamen secus opinantium iudicio.

§ VIII. Variorum auctorum in Martyrum Trevirensium historia errores corriguntur.

Anonymus
probabiliter
quidem The-
bæos a Diocle-
tiano in Gal-
lias missos
ait:

Qualis quidem mihi probabilis visa sit Martyrum Trevirensium Historia, ex superius disputatis colligere quis facile poterit: supersunt variorum placita hic vel discutienda vel refellenda; ordior autem ab eo, qui Martyrum nostrorum Inventionem sæculo XI litteris consignavit: is cap. 1 num. 1 legionem Thebæam, cujus pars Martyres nostri fuerunt, ab imperatore Diocletiano ad vires hostium Romanorum conteras transmissam, nempe ad Maximianum in Gallias, scribit; satis quidem probabiliter; sic tamen, ut pro certis ista haberi nequeant: nam Eucherius Diocletiani nominatim non meminit, solumque dicit, ab Orientis partibus accitos fuisse Thebæos; quod verum esse potest, etsi Maximianus ipse Thebæos ad se evocasset ex regione aliqua, quæ Gallias, ubi scripsit Eucherius, Orientalis esset: adversus autem Romani imperii hostes evocatos fuisse, ex Eucherio videtur colligi posse, tum ex eo, quod in auxilium Maximiano venerunt, tum ex eo, quod una cum exercitu Maximianus iter agebat, cum Thebæos occidit, uti testatur Eucherius. Genuinum Eucherii de Martyribus Agaunensibus Opus scriptor ille ignoravit: aliunde igitur ista deprompsit, nempe ex interpolatis Martyrum Agaunensium Actis apud nos editis tom. VI Septembris pag. 543, ubi, quæ hic Inventionis auctor scribit, reperuntur.

sed de tempore
illorum mar-
tyrii loquitur
inconsequen-
ter:

107 Eodem fonte profectum est, quod eodem capite dein his verbis scribit: Deinde non absque ratione possumus et illud ex hac re conicere, quod beatus Marcellus, Romanæ Sedis eodem tempore episcopus, inter alia militiæ Christianæ, quæ illis consilium ejus in urbe Roma quærentibus, seseque ab episcopo Hierosolymitano ad fidem Christi per baptismum initiatos esse confitentibus, contulit armamento, hæc quoque necessitati eorum salubria providerit munimenta; ut, quia contra Galliarum Christianos bellum suscipere cogebantur, ipsi Christianitatis nomen in hoc venerarentur, quo se Galliarum principibus conjungentes, et cum eis crucem Domini per patientiam mortis suscipientes, adaucto hoc modo sociorum numero, cum sibi passiois præmia acquirerent. Verum scriptor noster, dum interpolata Martyrum Agaunensium Acta sequitur, secum hic ipse pugnat: dubium enim non videtur, quin, cum Thebæos milites ad suscipiendum in Gallias contra Christianos bellum coactos fuisse scribit, bellum adversus Bagaudas in interpolatis Martyrum Agaunensium Actis diserte expressum intelligat; quod cum sub annum 286 a Maximiano confectum sit, sub eundem Martyrum Thebæorum eadem contigisse, ex ejus verbis necessum est; et rursus multo serius: nam ante annum 296, neque Marcellinus, neque hujus successor Marcellus, quem jam Pontificem a Thebæis consultum ait, S. Petri cathedram occupavit.

quod faciunt
etiam Gesta
Trevirorum
et Erenus:

108 Acta Trevirorum apud Calmetum cap. 28 in eundem scopulum impegerunt. Anno, inquit, Dominicæ Incarnationis cccxi Maximianus imperator Romanus, cognomento Hercules, propter frequentes Gallorum tumultus Thebæos milites in auxilium accersivit. Hi Thebæi ab antistite Hierosolymitano fuerant baptisati, deinde a beato Marcellino Papa Romano, qualiter sub armis Romanæ libertatis Christianam innocentiam custodire deberent, instructi: anno autem 291 non Marcellinus, sed Ca-

jus agebat Christi vicarium. Dices fortasse, Marcellinum nondum Pontificem salutaria monita suggestisse Thebæis, et solum per anticipationem Pontificem appellari: at vide, num satis conformiter ad eorum mentem, qui Trevirorum gesta conscripserunt. Ulut sit, hæc pro incertis habenda sunt, utpote quæ fonte non satis puro promanarunt, nec S. Eucherio explorata fuerunt. Quæres hic etiam fortasse, quis fuerit Hierosolymitanus ille episcopus, qui Thebæos Martyres sacro fonte lustrasse perhibetur? Si Joannem Erenum a Schekmanno Latinitate donatum, audis, fuit is Labdas, seu potius Zabdas, apud nos ad diem 3 Maji Prætermisiss insertus, et Hymenæi in sede Hierosolymitana successor. Sedit autem ab anno 298, teste Hieronymo in Chronico: Anno Diocletiani xiv, Christi cccxviii ecclesiæ Hierosolymorum trigessimus septimus episcopus ordinatus Zabdas. Fallitur igitur Erenus, etiam Martyres Thebæos a Zabda baptizatos scribens, et a Maximiano anno 291 occisos: malin itaque cum Papebrochio in Tractatu præliminari, tomo III Maji præfixo, baptizatorum Thebæorum laudem Hymenæo, qui secundum Hieronymum mox laudatum sedit ab anno 268 usque ad 298, quam Zabda adscribere, si tamen reipsa sit adscribenda alterutri.

109 Quod denique ad annum Thebæorum martyrii est Gestis Trevirensibus et Ereno jam memoratum attinet, is non plane ineptus est, cui dictum martyrium illigetur: etenim ex Tillemontii calculo Maximianus anno 290, tempore hyemis, e Gallia Italiam petiit, et cum Diocletiano Mediolani colloquium habuit. Quamdiu vero in Italia versatus sit Maximianus, haud liquet: inde fortassis mense Septembri anni proxime sequentis, auctis interun dopus, in Gallias rediit: neque Romanis Mediolano Treviros euntibus, ut per Alpes Graias Valesiamque, in qua Agaunum erat, iter instituerunt, inusitatum fuit. Maximianus quidem, Mamertino teste, in isdem vestigiis diutius hærrere non solebat: sed diuturniori in Italia moræ locum dare potuit summam temporis Romani imperii quietes atque tranquillitas; Ne tantulum quidem, inquit Mamertinus, barbaræ nationes audent animos attollere, quod vos in interiora imperii vestri secesseritis, quin immo ipsi magis in vobis fiduciam pertimescunt, et quod se contemni sentiunt, cum relinquuntur. At, inquit, tam diuturnæ Maximiani in Italia moræ obstat eadem illa Mamertini panegyris die 21 Julii anni 291 Maximiano in Gallias, uno sorte Treviris, dicta: Treviris quippe sedem fuerat. Verum neque satis certum est, panegyrim suam secundam anno 291 Mamertinum habuisse: sunt enim nonnulla, propter quæ serius habita videri possit. Inter varia, inquit Cleus in Commentario prævio ad Acta Martyrum Agaunensium tom. VI Sept. pag. 555 num. 158, quæ Mamertinus enumerat, venit rebellio Ormies Persæ adversus fratrem Varanem, quam, si anno cccxi, ut censet Tillemontius, exorta est, mense Julio referre non potuit Mamertinus, tanto inde terrarum spatio semotus. Plura in hanc rem vide loco citato. Hanc etiam a tumultibus bellicis et barbarorum incursionibus Romani imperii quietem fortassis indicavit Eucherius, cum eo tempore Martyres Agaunenses occisos dixit, quo Maximianus persequeretur undique Christianos, adjectis hisce particulis: Velut vacatione barbaris gentibus data. Hæc quidem anno 291 utrunque saveant; magis tamen obstant, quæ num. 32 dicta sunt.

110 Ut Martyrum suorum numerum ultra modum Trevirenses auverunt, ita et Thebæorum militum Treviris occisorum numerum æquo majorem Pancirolos adstruxit: is pag. 54 versa Notitiæ imperii Orientalis duarum Thebæorum legionum meminit, quarum uni Secundæ Flaviæ Constantiæ Thebæorum, alteri vero Secundæ Felicis Valentis Thebæorum nomen erat: hæc Pancirolos existimat duabus aliis, quarum una Treviris, altera Agauni occisa sit, successisse, nimirum Primæ Maximianæ Thebæorum, et Tertiarum Diocletianæ Thebæorum, quas, præter prædictas, Notitiæ imperii Orientalis pariter

E
neque videtur
verum, quod
de Trevirensi-
bus anno 291
passis scri-
bunt.

F

Hos Panciro-
lus legionem
integram con-
stituisse,

A *ter insertas videbat. Factane fuerit eo pacto legionum Thebarum successio, non inquiri. Certe in eo labitur Pancirolus, quod geminam Thebarum legionem, alteram Agauni, Treviris alteram, truncatam statuat. Tyrsum enim cum suis, item Bonifacium cum suis ex eadem legione, qua Mauritius ejusque commilitones, fuisse, unanque duntaxat Thebam legionem sanguinem suum pro fide effudisse, omnis retro antiquitas credidit. Hanc porro neutram e prioribus fuisse, utpote a Constantio et Valente posteriorum temporum imperatoribus conscriptas, ipsa temporum ratio abunde ostendit. Nihil vero obest, quo minus prima Maximiana, vel tertia Diocletiana fuisse credatur, nisi quis fortasse contendat, deletæ apud Agaunum et alibi Christianæ Thebarum legioni, utramque posteriorem, vel saltem alterutram postmodum fuisse substitutam, et Diocletiani vel Maximiani nomine insignitam, quod utique etiam sua probabilitate non caret. Lapsus hic Pancirolo proprius est.*

alii, fugisse e Maximiani castris;

B *111 Longius manavit alter de Thebæis Trevirensibus, ut mihi quidem videtur, forte error, quo fuga sese Maximiani furori et supremo supplicio e castris subduxisse feruntur, quemque Eneus, quem Fridericus, alique suum fecerunt. Ut vero id in errore positum forte esse, existimem, facit potissimum S. Aviti, Viennensis sæculo v episcopi, Homiliæ de Martyribus Agaunensibus fragmentum a Sirmondo nostro editum, cujus hoc principium: Præconium felicis exercitus, in cujus congregatione beatissima nemo periit, dum nullus evasit, cum injustam sanctorum Martyrum mortem, quasi sortis justitia judicaret, qua bis super aciem dispersa mansuetam centuplex decimatis fructus adrederet, et odio in prosperum suffragante, eatenus eligerentur singuli, donec simul colligerentur electi, ex consuetudinis debito, series lectæ Passionis explicuit. Viden, eorum neminem, qui in castris Agaunensibus versabantur, ex S. Aviti sententia, seu ex legitum solita martyrum Agaunensium Passione mortis supplicium evasisse? Alios alibi passos esse, Eucherius affirmat; qui ne cum S. Avito committatur, dicendus est S. Avitus, solum de iis agere, qui tum temporis in Maximiani castris apud Agaunum morabantur. Si itaque Trevirenses Milites e Thebæa legione fuisse, credimus, dici forte non possunt, desertis castris, profugisse, sed prius in Gallias missi, quam commilitones eorum reliqui apud Agaunum cæderentur.*

alii, totam civitatem Christianam invenisse;

C *112 Turpius labitur anonymus noster, cum eo numero fuisse scribit tum milites Thebæos, tum Trevirenses indigenas Christiana sacra sectantes, ut Rictiovari assultibus non excipendis modo, sed frangendis etiam pares fuissent, si arna viresque junxissent. Ita ille habet. Verumtamen non est dubitabile, quin, si juncti Treviricis Thebani materialibus armis contendere vellent, præfecti illius Romanorum Rictiovari potentie resistere, et etiam prævalere satis possent, præsertim, cum ipsum Romanorum imperatorem Cæsarem cum omnibus, quas habere potuit, militum copiis, a solis civibus Treviricis diu multumque fatigatum fuisse, in Romanis ac Gallicis legamus Historiis. In mentem id illi venire non potuit, nisi omnem pene Trevirensium civitatem Christianis sacris tum temporis imbutam fuisse, crediderit; quod, quantopere a rei Christianæ sæculo III apud Trevirenses status abhorreat, in superioribus dictum est; nec cum iis, quæ tabula asserit, componi facile potest: ea enim teste, erant et inter optimates nonnulli, qui Christum occulte colerent: at qua tandem de causa, si civitas universa Christianis ritibus palam erat addicta? Errori tamen huic subscripsit Eneus, folio XII totam civitatem ad martyrium properasse, testatus: subscripsit etiam Broverus ad annum Christi 268 num. 76 paulo liberalius; quanquam, ut apparet, non sine scrupulo: sic enim habet num. 79: Porro qui ultra fidem veri excedere multitudinem tantam, existimant, tam immanibus suppliciis se obtulisse, illi res veteres, si secum reputant; discent a Lugdu-*

nensi Colonia; et in Asia reperient exempla, ubi Christiani ex omni civitate manu facta, mortis oppetendæ circumdederunt tribunalia, ut terribi multitudine præsidēs, etiam a supplicio desisterent. Christianos Trevirenses, quibusvis etiam illorum temporum martyribus, fortitudine inferiores fuisse, non contendo; sed tanto numero fuisse, quanto quidem ille indicare videtur, non exterorum exemplo, sed domesticis probandum erat documentis; quæ florentem adeo sæculo III rei Christianæ apud Trevirenses faciem evictam darent.

115 Nescio, an non per incuriam Martyribus Trevirensibus S. Secundum idem Broverus addiderit, num. 74 ita scribens: Maximianus igitur, dum adhuc resistit in Alpibus cum exercitu, haud modicam præmittit militum manum, quæ Rheno secundo maturet, ad tollendum e medio Carausium. In his erant e Thebæa legione cohortes; quarum primam ducebant Tyrsum, Secundus et Bonifacius etc.: et paulo infra: Itaque Tyrsum et Bonifacium, Secundusque Trevirorum Augustam ingressi etc.: quibus in verbis errorem duplicem mihi videor deprehendere; quorum alter in eo situs est, quod Maximianum anno 286 in Alpibus adhuc morantem, magnam militum manum misisse in Gallias scribit, qua rebellantis Carausii molimina retunderentur: prius enim Maximianus Bagaudas protriverat, quam in rebellionis suspicionem Carausius adductus est; ita enim lib. XI scribit Eutropius: Ita rerum Romanarum potius (Diocletianus) cum tumultum rusticani in Gallia concitasset, et factioni suæ Bagaudarum nomen imponeret, duces autem haberent Amandum et Ælianum, ad subigendos eos Maximianum Herculium cæsarem misit; qui levibus præliis agrestes domuit, et partem Gallie reformavit. En protritos a Maximiano Bagaudas. Sic pergit Eutropius: Post hæc tempora etiam Carausius... cum suspicio esse cœpisset, consulto ab eo admitti barbaros, ut transeuntes cum præda exciperet, atque hac se occasione ditaret, a Maximiano jussus occidi, purpam sumpsit, et Britannias occupavit.

114 Alter vero error in eo situs, ut jam monui, quod S. Secundum SS. Tyrso et Bonifacio comitem tribuat: Secundi enim non modo tabula plumbea non meminit, sed nec Inventionis auctor anonymus, velut Treviris pro fide occisi: quin imo Gesta Trevirorum S. Secundum Ventimiliæ occisum, diserte affirmant. Prælati sunt autem, inquirunt cap. 7, huic legioni duces duo, quorum unus Tyrsum, alter Secundus vocabatur, et Mauritius ejusdem legionis primipalarius: quorum ordine et nomine Secundus apud Albitimilium, Italiæ castrum, martyrio vitam finivit, die fortassis 26 Augusti, quo illum Martyrologium Romanum, Ado item et Usuardus Albitimilii in Liguria annuntiant. Deceptine Broverum, quod in Inventionis sanctorum Martyrum Historia ut Tyrsi et Bonifacii, ita et Secundi nomen expressum invenit, non tamen Secundi palæstram, atque propterea hunc illis socium haud satis prudenter addiderit? At ut ne id inde concluderet, monere ipsum debuerat Mauriti nomen ibidem memoratum. Itaque e Martyrum Trevirensium nemero S. Secundum expungendus est, cui non nisi per errorem a Brovero videtur insertus. Geminum vero fuisse in legione Thebæa Secundum, quorum alter Albitimilii, Treviris alter occubuerit, sicut geminus in eadem Victor fuit, comminisci, quidem facile quisquam potest, credi item absque idonea ratione non debet.

113 Porro verbis num. 115 citatis Martyrum Thebarum Treviris occisorum numerum Broverus una cohorte definit; quod, licet minime certum sit, probabile tamen utrumque apparet; legio enim integra, ex S. Eucherii sententia, milites 6600 numerabat, in decem cohortes, teste Gellio, distributos: unde cohortem unam militibus 660 circiter constituisse, efficitur. Totidem vero Treviris pro fide occisos fuisse, inde probabile fit, quod Tyrsum et Bonifacium, cum Treviros advenarunt, divisim verosimiliter ex æquo copiis, hic quidem prope pontem Mosellæ, ille

AUCTORE
J. B.

Broverus,
contra Carausium
anno
286 in Gallias
missos.

E

et ex eorum
numero fuisse
S. Secundum,

F

quot tamen
ad cohortem
unam proba-
biliter restrin-
git;

AUCTORE
J. B.

vero in campo Martio tentoria fixerit. Bonifacio autem trecentos comites fuisse, creditum prius fuit, quam Martyrum Paulinianorum corpora incensa fuerunt, ut ex citato non semel auctore libelli de Successoribus S. Hildulphi in Vosago colligitur. His igitur si totidem fere cum S. Tyrso passi adjiciantur, milites circiter 600 seu unam circiter cohortem universi efficiunt. Addit alteram Cassio et Florentio, tertiam Gereone, quartam Victore ducibus in Gallias pervenisse, quod quo probabilitatis gradu gaudeat, alibi discuti poterit.

Fridericus,
omnes in
S. Paulini
ecclesiam

116 Theavorum aliorumque Martyrum sub Rictio Varo Treviris passorum corpora, partim Mosellæ fluctibus abrepta, partim in puteum quemdam vetustum congesta, partim per campum Martium hinc inde a Christianis fuisse sepulta, narrant Gesta Trevirorum cap. 28 et 53. Theavorum corpora in S. Paulini ecclesiam a S. Felice postmodum fuisse translata, Fridericus cap. 5 generatim his verbis ait: Quorum quippe patrum principes et populus Trevirorum adeo felicitibus proficiebat doctrinis, ut ipsi etiam postea feliciores, cum innumerabili consorcio, duce videlicet S. Thyrso de legione Thebæa beati Mauricii ad urbem a facie Maximiani profugo sub Incarnationis anno Domini cccxi per tres continuo dies, cruenta cæde per præfectum impiissimum Rictiovarum coronas martyrii pro fide Christi constantissimis assertionibus attigerint. Quorum corpora felicissima in S. Paulini ecclesia et in ipsius crypta undique per felicissimum Felicem præsulem sunt recondita. Contra de S. Bonifacio ejusque Sociis ita scribit auctor libelli de Successoribus S. Hildulphi in Vosago cap. 4: Qui vilibus mandati bustis a Christianorum populis, rabiem pertimescentibus gentilitatis, post plurimorum curricula anorum honeste reconditi, jacent in quadam basilicæ sancti Maximini cryptella. Et hoc peractum beati patroni nostri Hildulphi vigilantia: cui quidem auctori præ Friderico saltem potior fides habenda est. Idem quoque Browerus refert, licet justo serius, ad annum 758 num. 160. Interea, inquit, pone D. Hilarii cellam, ædem S. Joannis Evangelistæ nomini sacram, pontifex (S. Hildulphus) a fundamentis novam maximis impensis exsuscitat; huc, simul maturum fuit, celebri pompa cum D. Maximini, tum trecentorum martyrum Thebææ legionis, quæ Bonifacius olim dux militiæ fuerat, venerandas reliquias infert, atque eas sepultura cum Agricio, Nicetioque communi afficit. Ut adeo non omnium Theavorum militum Treviris passorum corpora S. Felice in S. Paulini ædem intulerit; sed Tyrsi tantum ejusque Sociorum. Ad Theavos milites in ecclesia S. Paulini sepultos recertor, et in tempus factæ eorum translationis a S. Felice inquiri.

C
a S. Felice
fuisse trans-
latos

117 Ab anno circiter 586 S. Felice Trevirensis rexit ecclesiam, cui cum etiamnum præesset, Martyrum Theavorum in S. Paulini ecclesiam translatio contigit. Inde Trevirensis ecclesia partim Ithacianis, partim Francis motibus ad annum circiter 588 agitata fuit. Anno proxime subsequenti in Gallias Valentinianus, extincto jam Maximo, venit, pacemque inquit cum Marcomiro et Sunnone Francorum ducibus. Post Maximum Eugenius arripuit Occidentis imperium; is circa 595 Francos bello aggressus, brevi pacem cum iisdem pepigit; denique circa annum 599 Trevirensis civitas a Francis primum vastata fuit, ut nonnulli auctores tradunt. Horum itaque temporum conditione considerata, probabile admodum existimo, S. Felicem ecclesiam, in quam Martyrum prædictorum reliquias intulit, eo condidisse temporis spatio, quod annum 589 inter et 599 intercessit; eodemque Martyrum ossa primum fuisse translata. Neque enim multo serius ista translatio fieri potest: concors enim est eruditorum opinio, S. Felicem paulo post concilium Taurinense, cui nimis S. Felice in Ithacianos ardor displicuit, adeo, ut iis solum episcopis, qui se a S. Felice communionem separarent, communionem ecclesiæ impertiendam esse, statuerit, episcopalis muneris sarcinam abjecisse, et in S. Paulini a se conditum collegium sese abdidisse,

ibique ætatis reliquum, quod breve fuisse aiunt, in penitentia ab hominum cœtu remotum peregrisse. Taurinense autem concilium anno 598 vel sæculo quinto via ad unum alterumve annum protracto, celebratum voluit.

118 Fallitur interim Fridericus, S. Paulini præpositus, tum cap. 11, tum cap. 20; quorum priori scribit, Martyrum Theavorum ossa a S. Felice in S. Paulini ecclesiam translata circa annum 410; altero vero, ipsam ecclesiam biennio circiter ante fuisse constructam: cesserat enim jam tum saltem annis aliquot episcopatu Felice. Colligitur id ex 4 Epistola Zozimi Papæ ad Africanos apud Labbe tom. II conc. col. 1361, ubi sic loquitur Pontifex: Vetus Lazaro consuetudo est innocentiam criminandi: per multa concilia in sanctum Bricium coepiscopum nostrum Turonicæ civitatis diabolicus accusator inventus est. A Prœculo Massiliensi in synodo Taurini oppidi sententiam calumniosioris excepit. Ab eodem Proculo fit post multos annos sacerdos, tyrannici iudicii defensionem patroni sponte se exiit, et propria cessione damnavit. Scripsit hanc epistolam Zozimus anno 417: tyrannus vero, cujus verbis mox citatis meministi, et cujus tempore Lazarus Aquensis præfuit, Constantinus fuit, qui anno 407, Gallias occupavit, et anno 411 Arelate captus, ad Honoriorumque transmissus capite cæsus est. Itaque secundum Zozimi verba a Taurinensi concilio usque ad Constantini tyrannidem, id est, usque ad annum 407 anni multi fluxerunt. Atqui paucis tantum, imo forte ne uno quidem integro, post Taurinense concilium Felice ex communi eruditorum sententia episcopatu cessit; atque adeo annis saltem aliquot ante annum 407 in S. Paulini ecclesia Martyrum Trevirensium collocavit exuvias.

§ IX. Sanctorum Martyrum apud Treviros cultus.

Si ex una parte, inquit Honthemius tom. I Prod. Hist. Trev. pag. 75 de ingenti illo et veluti infinito numero Trevirensium Martyrum dubitare licet, ex alia vicissim sanæ traditionis regulis conforme videtur, quod inde a remotissimis temporibus aliquis Martyrum ossibus (quæ saxeis tumbis, hodieque in crypta San-Pauliniana conspicuis, atque ipsam majorem S. Paulini tumbam circumdantibus recluduntur) cultus exhibitus fuerit: qua in re illustrissimo viro propense assentior: horum enim Martyrum cultus saltem a sæculo quarto ad finem vergente, quo eorum ossa in S. Paulini ecclesiam probabilius intulisse S. Felicem, superiore dixi, initium sumpsisse, verosimile fit ex antiqua Trevirensium traditione, ex tabula plumbea, et litteris aureis Martyrum nominum usque ad sæculum IX conservatricibus. Præter hæc, sæculo IX antiquiora eorum cultus indicia, quæ quidem prudenter quis amplectatur, non inveni. Suggestit quidem aliqua in Annalibus Trevirensibus hinc inde Browerus, quæ sæculo IX vetustiora incautis videri possint, sed dubiæ admodum vel improbæ, quantum ad antiquitatem, notæ. Porro ea sic recensebo, ut simul dicturus sim, qua de causa eorum ætas dubia videri debeat, vel penitus etiam rejici.

120 Primum hujusmodi indicium occurrit apud Browerum ad annum 286 num. 77, concipiturque his verbis: At postquam acervis oppleri corporum, et Martyribus tumulum unda præbere cepit, inter congestas alte truncatorum moles, agro nixu, ceu prigrrior incedens Mosella, et summis undis puniceo colore paulatim nitescens, passuum decem millia sanguinolentum iisse proditur, usque ad vetus et augustum sacellum, quod Martyrum appellatione celebre ante Noviomagi Constantiniani ingressum,

ut sacellum
Numageuse,

A gressum, devehentibus ripa dextra, hujus memoria cladis, sese offert videndum. Antiquum et augustum hic habes sacellum vel Martyribus Trevisensibus sacrum, vel certe ab illis Sacellum Martyrum appellatum. A quibus? Num a Paulinianis? Num a S. Bonifacio et ejus Sociis? Num denique a promiscua Trevisensium indigenarum tertio die occisorum multitudine? Censebit fortasse quispiam, sacellum illud a Trevisensibus Martyribus universim istud nominis invenisse. Sit ita: verum quando conditum? Quando Martyrum sacellum dici cepit? Certe posteaquam falso credi captum est, omnem fere Trevisensem civitatem, Maximiani tempore, fuisse Christianam, et tam prodigioso suorum sanguine redundasse, ut Mosella vel ad tria milliaria decolorerit. Numagum usque Mosellam Trevisensium sanguine tinctum fuisse, Gesta Trevisensia, haud magnæ hac in re fidei, prima asseruerunt; et Trevisensium Martyrum multitudinem ultra modum auxerunt.

sed anno 1071
posterior;

121 Sacellum porro Numagense post annum 1071, quo citius Martyrum San-Paulinianorum ossa detecta non fuerunt, ab illis Martyribus nomen accepisse, ex eo liquet, quod ante id temporis Martyres suos omnino pene ignorarint. Obliteratam illorum memoriam ex Actis SS. Fusciani et Victorici, ex Hymno S. Paulini, et ex scedula, nescio quibus, Normannicæ cladi ereptis, utcumque resuscitarunt. His moti documentis, et non aliis, Martyrum suorum corpora investigarunt; certe alia Inventionis auctor non enumerat: nihil itaque illi, licet rei gestæ æquali, de sacello Martyrum Numagensi innotuisse videtur, atque adeo tum temporis illud vel nondum exstiterit, vel Martyrum Sacellum dictum non fuerit. Numagum tertio tantum milliari Germanico Trevis abest: hic si ante Normannorum irruptionem sacellum istud exstiterit, cum hodieque conspicuum sit, Normannorum cladi superstes esse debuisset, et Martyrum Trevisensium memoriam luculentius conserasset, quam Acta SS. Fusciani et Victorici Trevisensibus peregrina, et paucorum manibus trita, vel Hymnus S. Paulini inter veteres Horreensis monasterii libros delitescens. Hinc igitur probari Martyrum cultus potest, sed recentior, seu anno 1071 posterior.

ut S. Paulini
epitaphium,

122 Alterum Martyrum San-Paulinianorum cultus argumentum continet S. Paulini epitaphium ad annum Christi 538 num. 98 ab eodem Brovero memoratum: sic habet: Anno III imperii Constantii B. Paulinus ob Catholicam fidem extra Christianum nomen relegatus, et usque ad mortem exilia mutando fatigatus Phrygius et Miconibus (forte Lycæonibus) prædicavit, et fractis diis Gentilium, ecclesias fundavit, ad ultimum apud Phrygiam multis tormentorum generibus exquisitus, capite cæsus est II Kalen. Septembris an. cxcv Incarnati Verbi, et miraculis magnifice clarificatus a S. Felice Trevirim ex Phrygia translatus, cujus gratiam et intercessionem, Martyrum quoque sub Rictiovaro (passorum) gloriam et coronam fidelium populus hic adorat, et voti compos veniam exorat. Hic Martyres, utique illos quorum corpora S. Felix una cum S. Paulini, corpore in San-Pauliniana ecclesia condiderat, a Christi fidelibus invocatos habes: verum quæ epitaphii fides et antiquitas? quis illius auctor? Ferunt autem, inquit Broverus supra citatus, cum B. Paulini cineres in humiliori sub oedeo crypta servari, minime dubium sit, marmoreum id, quod dixi, saxum (cui mox allatum epitaphium inscriptum fuit) ex tabulis, sepulchri in morem compositis Caroli Magni ævo ab Amalario Fortunato, Trevirorum antistite, cineribus sacris eo transferendis extrui ceptum; sed opere necdum perfecto, Fortunatum jam extinctum, quem B. Paulini pararat, ipsum adeptum fuisse tumulum.

nec ipsum
ratæ anti-
quum;

123 Verum epitaphium illud, utut characteres habeat scitos, et ipsa vetustate, ut Broverus ait, blandientes, haud tantæ antiquitatis apparet: etenim S. Paulinum martyrum numero inserit; quæ quidem de S. Paulino quorundam opinio haud ita Octobris Tomus II.

pridem nata est; nec antiquorum de sancto præsule testimoniiis salis congruit; quos inter S. Hilarius in Fragmentis, anno 1398 Parisiis editis, in Constantium imperatorem his verbis invehitur: Ipsum (S. Paulinum) usque ad mortem demutasti exsiliis et fatigasti: extra Christianum quoque nomen relegasti. Exsiliis vel ad mortem defatigatum, Hilarius scribit, non capite cæsum. Inter Calendaria Trevisensia antiqua, ab Honthemio edita, solum ultimum, quod sæculi XIII exeuntis fuit, S. Paulinum Martyrem nominat; primum, quod sæculi X fuit, diserte Confessorem, reliqua vero nec martyrem, nec confessorem. Et longe quidem a vero abijt laudatæ inscriptionis auctor, cum Reginonem, ut Broverus autumat, secutus, anno 295 S. Paulini mortem illigat; quippe qui sub annum 560 e vivis abierit ex Hieronymi Chronico: Operi vero suo finem imposuit Regino anno 908, ut in sua ad Aberonem, episcopum verosimilius Augustæ Vindelicæ, Epistola, ipse testatur. Neque majoris sunt antiquitatis versus, qui Broveri ætate per cavos San-Paulinianæ cryptæ fornices deducti legebantur:

AUCTORE
J. B.

Quam bene pontifici Dux, Patritiusque cohærent,

Gallica Palmatus, Thebæa dat agmina Tyrsus, Ducit uterque suos, et ducit utrumque sacerdos.

E

124 Eundem sequioris ævi characterem habet S. Felici inscriptum epitaphium, quod Broverus memorat ad annum 596 et segg. num. 211 his verbis, Hic requiescit S. Felix, Trevirorum archiepiscopus, qui hanc ecclesiam supra sepulchra Martyrum Thebææ legionis construxit, qui et B. Paulinum a Phrygia translatum inter eosdem Martyres martyrem medium collocavit. Nam et hic S. Paulino martyrum diserte adscribitur. Sequioris præterea ævi suspectum facit inserta illi vox archiepiscopus: quamquam enim olim illa fuerit usurpata in Oriente, ab Occidentalibus tamen serius adhiberi cepit, et paucissimis ante sæculum IX in usu fuit, ut lib. II, cap. 2, num. 15 de Re diplomatica Mabillonius scribit: hinc Numerianum, Trevisensem archiepiscopum, in Privilegio, quod circa annum 664 Sandeodatiensi monasterio dedit, archiepiscopum scribarum vitio nuncupatum, suspicatur; et Honthemius in diploma Pipini regis, quo Weomado et ecclesiæ Trevisensi ecclesiæ S. Maximini, Paulini etc. anno 761 confirmat, sic observat inter alia: Archiepiscopi nomen ante seculum nonum in Occidente rarissimum, suspicione non caret.

et S. Felici
sequioris pa-
riter ævi;

125 Sæculo septimo et octavo viguisse Trevis Martyrum Thebæorum cultum, probat eorum in S. Maximini monasterium, et S. Bonifacii ad Medianum monasterium per S. Hildulfum tum facta translatio, assertaque ab auctore, qui verosimiliter prius aliquanto scripserit, quam anno 1072 tabula plumbea reperiretur. Nec enim verosimile apparet, partem eorum, a S. Hildulfo translata, cultum obtinuisse tum temporis; reliquam vero partem, jam olim in San-Paulinianam cryptam per S. Felicem translata, sine cultu fuisse; hunc porro cultum sæculo VIII et IX usque ad Normannorum irruptionem perseverasse, suadent litteræ aureæ in cryptæ pariete descriptæ, et Trevisensium sollicitudo, ut ex hominum conspectu, imminente barbarorum incursione, tollerentur, ne qua sacris corporibus irrogaretur injuria. Qui vero illatæ Trevisensibus a Normannica gente cladis tum magnitudinem et immanitatem, tum subsequentium annorum perturbationem, cujus ante memini, attente perpenderit, minime profecto mirabitur, Sanctorum deinceps memoriam cultumque ad nihilum recidisse, donec relictis sæculo XI eorum corporibus, pristina, imo majori in luce sunt collocati.

et pro sæculo
quidem VII,
VIII et IX eo-
rum transla-
tiones et litte-
ræ aureæ;
F

126 Vix Martyrum suorum corpora, effracta non sine archiepiscopi Udonis licentia S. Paulini crypta, repererant sub annum 1071 canonici, quin ad revocandum promovendumque illorum cultum appulerint animum: quapropter tum Udoni, ceterisque Trevisensibus Optimatibus, tum ipsis S. Paulini canonicis placuit in primis, ut collocandis commodiori ordine

pro sæculo XI
cryptæ Pauli-
niane am-
pliatæ,

AUCTORE
J. B.

ordine Martyrum corporibus vetus crypta ampliatur, ut cap. 5 num. 27 Inventionis auctor ait : Nam cum, sicut prædiximus, facta per misericordiam Dei hac Sanctorum revelatione, domno nostro archiepiscopo Udoni, hujusque principibus placuisset, ut cripta sanctorum corporum colloca- tioni competenter amplificaretur, necesse fuit, ut plurimum terræ ex eodem loco purgando portaretur. Antiquum corporum situm Inventionis auctor cap. 2 num. 18 ita describit : Fracta igitur cripta, inventa sunt circa sarcophagum S. Paulini sex sarcofaga, quorum duo lateribus ejus apposita fue- runt (Tyrsi nempe atque Palmatii) quatuor vero pedibus ejus ita altrinecus adhaerunt, quod utrimque duo ex eis steterint (hinc nimirum Con- stans et Jovianus; illinc Hormisda et Papirius) item ad caput ejusdem S. Patris nostri septem sarcofaga sanctorum Martyrum (septem nempe Senatorum) totidem corporibus aromatizantia, fuerunt locata. Haec vero omnia sic colligaverat locantium indu- stria, ut factis fornicibus singulis super sarcofagis binis, nullus, ut dictum est, locus daretur eis mo- vendis, nisi moto prius altari præcipuo monasterii. Situm vero hodiernum Honthemius Historiæ Marty- rum Trevirensium § 4 schemate expressum exhibet, ex quo apparet, septem senatorum corpora olim con- juncta, ampliata jam crypta, sublatisque fornicibus, sic fuisse divisa, ut hinc tres, illinc quatuor eorum tumuli, ad cryptæ latera remoti fuerint; ex quatuor vero tumulis, qui bini utrimque S. Paulini pedibus olim adhærebant, utrimque unum ad cryptæ latera fuisse motum; reliqua vero duo ex adverso pedum S. Paulini conjunctim collocata.

et oratorium
ab Egelberto,
Trevirensi
ep., constru-
ctum,

127 Udonem in cathedra Trevirensi Egelbertus excepit: is egregiam quoque Martyrum Trevirensium cultui promovendo symbolam contulit. Rem refero verbis Broweri ad annum 1088 num. 97 : Substruc- tum etiam hoc tempore, et consecratum ab Egel- berto augustissimum oratorium, Martyrum Tre- virensium, quod in D. Paulini cœmeterio insigni religione supplicantis istic assiduo populi, tum aggestis sacrorum ossium acervis venerandum conspicitur. Atque hoc ipsum religiosissimum illud Trevirorum sacrarium est, unde tot, tamque exoptati a bonis, hac nostra memoria, sanctorum Martyrum cineres deprompti, non in remotas tan- tum et extremas Europæ oras perlati sunt, sed et Africæ immensitatem, quam vasta est, Arabiæque ac Persidis extrema circumvecti, longissimo ma- rium cursu, non sine ingentium testimonio mira- culorum, patrum Societatis Jesu opera, studioque in Japonæ Chinasque, non solum in Indiarum de- serta penetrarunt. Unde factum est, ut Treviren- sium Sanctorum, qui in Galliarum angulo delitese- bant, alio in orbe nunc etiam præcellens memoria vivat.

quod hodieque
in veneratione
est,

128 Porro, notante Honthemio, oratorium illud in magna veneratione est, quarto præsertim, quinto et sexto Octobris die, et vulgo Martyrum sacellum dicitur, verosimiliter ob copiosos illorum reliquias, de quibus Browerus verbis proxime adductis loquitur. Verum unde illæ erutæ, et quando in dictum sacellum illatæ fuerunt? Refert Inventionis auctor num. 22 et seqq. cum jam in eo essent operarii, ut egestam cryptæ ampliandæ causa terram in palu- dem quandam efferrent, os quoddam inventum esse, quod sanguine manavit; quo quidem prodigio, qui aderant, monitos sese putarunt, de adhibenda scilicet majori propter hoc signum reverentia, et ipsis Sociorum ossibus, et eorum cineribus : ita- que terram prope Martyrum tumulos effossam, et in acervum congestam digniori loco commiserunt : Cu- jus acervus, inquit ille, dum Galaath, hoc est, Acervus Testimonii, non immerito vocaretur, fa- ctum in osse, quod huic suppositum fuerat terræ, miraculum omni posteritati loqueretur. Evanuisse autem hunc acervum, rursus Honthemius notat. In eam igitur opinionem adducor, sanctorum Marty- rum reliquias non paucas anno 1071 aut 1072 ex ipsa S. Paulini crypta (quod ad earum fidem non

parum facit) fuisse effossas, easque dein anno 1088 D ex acervo illo collectas in recens conditum sacellum fuisse illatas, quod propterea Sacellum Martyrum vulgo audierit.

129 Ceterum sacelli hujus dedicationis inscriptio- nem sua ætate superstitem etiam Browerus exhibet, qua, cum S. Mauriti socii nominantur, Thebæi Martyres, Treviris passi, etiam verosimiliter com- prehendantur. Lapis marmoreus, inquit Browerus, in ædiculæ frontispicio collocatus, litteris incisam hujus dedicationis memoriam : et Egelberti no- men in præsentem usque diem ostentat. Sequitur inscriptio his verbis concepta : Anno Incarnationis Domini MLXXXVIII, Indictione XI, x Kalendas Oct. ab Egelberto, Trevirorum archiepiscopo, dedica- tum hoc oratorium, rogatu Cuononis præpositi, in honore S. Crucis, nec non SS. Mariæ Matris Domini, sanctique Michaelis Archangeli, et S. Mauriti sociorumque ejus, et omnium Sanctorum. In cujus altari condidit de sepulchro Domini. Reliquias Lazari, amici Domini, ac SS. Martyrum Pancratii, Sebastiani, Diogenis, nec non SS. Virginum Bar- baræ, Cæciliæ, regnante Heinrico imp. III anno imperii sui quinto. Henricus III, alias, computato inter hujus nominis imperatores Henrico Aucupe, quartus anno 1084 Romæ coronatus est ab Antipapæ Guiberto.

et Sanctis
verosimiliter
dicatum.

150 Sub eodem Egelberto, Trevirensi episcopo, S. Paulini basilica combusta fuit : sed dein Adel- berti et Rudolphi, ejusdem ecclesiæ præpositorum, industria, minori tamen amplitudine instaurata, ac denum ab Eugenio III, Pontifice maximo, anno 1148 denuo consecrata. Neque vero nulla tum quo- que temporis Martyrum, Treviris passorum, est habita ratio : nam et eorum honori consecrata est crypta S. Paulini a Balduino, Cæsareæ Palæstinæ archiepiscopo, et eorum reliquiæ tum in altari S. Mathiæ, tum in altero, SS. Apostolis et Joanni Baptistæ dicato, collocatæ fuerunt, ut Fridericus do- cet, de S. Paulini ecclesia cap. 25 ita scribens : Ipsa vero die (pridie Kal. Februarii) consecrata est crypta et altare in ea a supra dicto Baldewino, Cæsareæ Palæstinæ archiepiscopo, in honore S. Mathiæ Apostoli, sanctissimi Paulini episcopi et martyris, cujus corpus, ut diximus, ibidem re- quiescit, et in honore SS. Martyrum Thebææ legio- nis. Tum vero positaram in illo altari reliquiarum seriem claudens ait : Et reliquiæ SS. MM. Thebææ legionis : ac post pauca ita proseguitur : Ipsa die consecratum est altare in dextro latere monasterii versus Occidentem, quod dicitur Novum, in ho- nore omnium SS. Apostolorum, et S. Johannis Ba- ptistæ, cujus enumeratis reliquiis, denique iterum subjicit : Et reliquiæ sanctorum Martyrum Thebææ legionis.

Alia quadam
Sanctorum
apud Treviris
cultus

151 Neque vero XI et XII tantum floruit Treviris Thebæorum Martyrum ibi passorum cultus, sed sub- secutis etiam sæculis, cujus aliquot hinc inde vesti- gia legam, ut nihil hic de propagato ad externos eo- rumdem late cultu et veneratione dicam, qui quam longe lateque per orbem diffusus fuerit, colligi facile ex iis poterit, quæ de sparsis eorum quaquaersum reliquiis infra dicentur. Fridericus, S. Paulini præ- positus, anno 1402, et quorundam susurris, S. Pau- lini caput in Phrygiæ remansisse, dictitantium, obicem iret, S. Paulini tumbam, privatis coram testibus, reclusit, indeque exceptum S. Paulini caput omni populo non modo publice spectandum præbuit, ve- rum etiam anniversariam celebritatem, profuso eam in rem patrimonio, instituit, qua ad cultum et ve- nerationem Sanctorum, in S. Paulini ecclesia quie- scentium, tres quotannis in pervigilio translationis S. Paulini congregationes, canonicorum una S. Si- meonis, monachorum duæ S. Maximini et S. Mariæ ad Martyres, S. Paulini ædem frequentarent, et solenni ritu Vesperas decantarent. Qua occasione Martyrum etiam Thebæorum cultui consultum coluit : ita enim Fridericus ipse scribit c. 16 de S. Paulini ecclesia : Instituit, ut semper vigilia translationis prælibatæ, solennes ecclesiarum sanctorum Maximini cum Antiphona

a sœculo XII

A Antiphona de S. Paulino, Simeonis cum Antiphona de pluribus Confessoribus, ac B. Mariæ ad Martyres cum Antiphona de pluribus Martyribus, processiones ad ecclesias sanctissimas conveniant Paulini, pro Vesperis ibidem solempniter celebrandis, ac post Antiphonam super Magnificat memoria fiat omnium Pontificum et Confessorum. Demum ad criptam, omnium Martyrum in memorata ecclesia quiescentium.

ad nostram
usque

152 *Breviarium secundum usum monasteriorum SS. Maximini, Willebrordi et Naboris, anno 1600 a S. Maximini monachis editum, de S. Tyrso, Palmatio et Sociis Officium exhibet; quod ex communi de pluribus Martyribus passim desumptum est. Oratio principalis ita habet: Deus, qui SS. tuis Thyrsus, Bonifacio, Palmatio, Sociisque eorum ad hanc gloriam veniendi copiosum munus gratiæ contulisti, da famulis tuis suorum veniam delictorum, ut Sanctorum tuorum intercedentibus meritis, ab omnibus mereamur adversitatibus liberari. Per Dominum. Oratio post Evangelium: Attendite a fermento Phariseorum: Præsta, quæsumus Domine Deus noster, ut sicut populus Christianus beatorum martyrum tuorum, Thyrsi et Palmatii, Sociorumque eorum temporali sollemnitate congaudet, ita perfruaturs æterna: et quod votis celebrat, pio apprehendat effectu. Per Dom. Oratio ad Sætam: Præsta quæsumus, omnipotens Deus, ut, qui gloriosos martyres Thyrsus, Bonifacium et Palmatium Sociosque eorum fortes in sua confessione cognovimus, pios apud te in nostra intercessionem sentiamus. Per Dom. Oratio ad Nonam: Deus, qui nos concedis etc. Itaque et in cænobio Epternacensi, S. Willebrordo et in Divodurensi seu Metensi, S. Nabori sacro, cultum Martyres nostri habuerunt.*

atatem

153 *Lectionarium, de Sanctis quibusdam Trevirensis Officii inscriptum et Trevis anno 1643 typis Huberti Reulandi excusum, ad diem 4 Octobris Lectionem propriam de S. Tyrso et Sociis Martyribus Trevirensibus habet hujusmodi: Thyrsus cum Sociis Thebææ legionis ad supplicium exquirunt. Unde Ricciovarus, accepto ab imperatore mandato, eum Trevirum usque persecutus est; et mox, occupato urbis loco, quem Campum Martium, idolomania gentilium sedem, celebrant; istuc, advocata concione peregrinorum militum, accersiri jubet: Thyrsus haud cunctanter obsecutus cum prodississet, ad sacrificandum diis et Christianum nomen insectandum sollicitatur. Cum vero Thyrsus dux isthoc tam nefando sacrilegio, et tanta in Deum, optimum parentem, contumelia motus, respondisset, mortem sibi suisque jucundior fore, Ricciovarus, ut Christiano nomini jam dudum infensus, sternere confestim eum jubet, ac ferro sævire in Thebæorum viscera ferocem militem. Nec mora, discurritur ad imperium tyranni, gaudetque cædibus innoxiorum satelles, quarto Nonas Octobris, quo tyrannus urbem introit. Imbutis autem jam sanguine plurimo dextris, ad extremum Interfectorum abjecta sunt cadavera. Thyrsus autem S. Paulini corporis sinistrum latus in ecclesia, a S. Felice archiepiscopo extracta, claudit.*

C

propagati

154 *Quam celeser fuerit Martyrum Trevirensium apud cæteros et incolas cultus sæculo proxime elapso, etiam intelligitur ex iis, quæ in Gestis Trevirorum cap. 200 apud Honthemium pag. 896 a Joanne Kenn, ad S. Florinum cantore, et scriptore æquali, exarata leguntur. Destet laudatus auctor illatas anno 1675 a Gallis tum monasteriis Trevirensibus ruinas, tum ipsi Sanctorum reliquiis injurias, sed ita ut Martyrum nostrorum ea tempestate celebritatem non obscure prodat. Verba ejus, quæ huc faciunt, hæc sunt: Jacet, dirutumque est vetustissimum quoque DD. Paulini canonicorum collegium, ædem sacram, multasque circum domos complexum. Uterque locus (SS. Maximini et Paulini) sanctorum hominum monumentis et hic imprimis ossibus reliquiisque sanctorum Martyrum sub Ricciovario occisorum plenissimus, exteris et incolis*

venerandus, et quotidianis fere processionibus hominum, Deum in Sanctis suis venerantium, adiri solitus, *Videri apud laudatum auctorem cetera possunt, cui si fides habenda est, Gallorum aliquibus non impune cessit, Sanctorum reliquias male habuisse, et monumenta diruisse.*

AUCTORE
J. B.

155 *Funesta iterum anno hujus sæculi decimo tertio Trevirensibus calamitas incubuit: nam præter belli, quibus premebantur, mala, ingentem omnibus metum pestis incusserat. Hæc in Septentrionalibus oris exorta, finitimas Germaniæ partes corripuerat, jamque in Austriam pervaserat. Itum est malo obviam, ac diligentissime cautum est, ne quis serpenti malo aditus panderetur: sed rati sunt Trevirenses, plus sibi præsidii fore in Sanctorum suorum patrocinio, quam abhibita quacumque cautione humana. Itaque Carolus, Trevirensis archiepiscopus, ad universos diocesis suæ fideles efficacissimas litteras dedit, quibus omnes ac singulos ad exoranda Sanctorum Trevirensium patrocina vehementer hortatus est; quos dum enumerat, populoque proponit, inter Trevirenses tutelares Sanctos, Martyres quoque nostros recensuit. Flectamus genua, inquit, et corda nostra hoc acceptabili Dominici Adventus tempore, Regi pacifico, qui pacem annuntiat hominibus bonæ voluntatis, humiliter occurramus, Patremque misericordiarum ac Deum totius consolationis per intercessionem B. M. V. consolatricis afflictorum, SS. Tutelarum nostrorum, S. Matthiæ Apostoli, SS. Archiepiscoporum et Martyrum Trevirensium, S. Caroli Borromæi, SS. Sebastiani et Rochi, specialium adversus pestem patronorum, corde contrito et humiliato deprecemur pro avertendis ulterioribus flagellis etc. Nec dubium ullo modo est, quin piis præsulis sui monitis Trevirenses libentissime paruerint. Qualis itaque Trevis fuerit, maxime a sæculo XI, horum Martyrum cultus ex jam dictis liquet; at quam longe lateque ad cæteras quoque provincias propagatus fuerit, ex iis, quæ infra de missis alio eorum reliquis dicentur, apparebit.*

documenta.

F

§X. Sancti Martyres prodigiis illustrantur.

Ad promovendum augendumque domi forisque Martyrum cultum non parum fecit prodigiorum, quæ illorum intercessione operari Deus dignatus est, frequentia. Describit illa anonymus noster cap. 5 et 4, rebus, quas narrat, æqualis; non sic tamen ut omnia persequatur, sed e multis pauca recenset: Ex his igitur aliqua... breviter notamus, inquit num. 22: et rursus num. 27: E quibus (miraculis ad tumbas Martyrum in S. Paulini crypta quiescentium patris) nostræ nunc memoriæ succurrenita, breviter sunt designanda. Fidem vero meretur eo majorem, quo debui esse in scribendo cautior, propterea quod non deessent, qui scribentis errores aut fabulas redarguerent, de quibus nimirum sub initium cap. 5 ita ait: Nec tamen defuit in ipso fidelium Dei collegio (an S. Paulini?) ecclesiæ malignantis dissensio, quæ hæc divinæ miserationis beneficia non, quanta debebat, reverentia suscipiebat. Sed spiritu instigata maligno dentibus ea lividis laniare præsumebat. Hæc porro non de miraculis, sed de tabula plumbea, quæ nonnullis parum credulis falsi suspitione laborabat, intelligenda sunt. Primum vero, quod anonymus miraculum narrat, hujusmodi fuit.

Detectis MM.
tumulis varia
succedunt
prodigia:

F

157 *Detectis Martyrum tumulis, ut supra dixi, et quoddam amplificandæ atque ad augustiorem formam recandæ Paulinianæ cryptæ canonici incubere: at quoniam S. Paulini monasterium adventibus huic vicina palus erat incommoda, placuit canonicis, ut effossa sive e S. Paulini crypta sive e vicinis contiguisque locis terra oppleretur, quo facilior pateret ad monasterium via. Paludi vero unus e canonicis vicinas ædes habebat, qui, dum congestam ante ædes terram æquat, ossium quorundam frustra forte fortuna offendit: quæ sanctorum Martyrum esse ratus, tollit*

AUCTORE
J. B.

tolli ex iis unum, sordibusque purgatum ædibus suis infert, et famulæ curæ committit, dum, quo par esset loco, reconderetur. Rogat illa contemptum, cur id dignum veneratione sit? muliebris tamen suppellectilis scrinio includit. Sed levitatis suæ, flectente in vesperum die, pœnas non leves dedit. Jam enim cœnandi tempus aderat, cum corripitur subito vehementi cordis dolore, et, voce interclusa, ad extrema deducitur. Affertur miseræ, in quod os illud congerat, scrinium, ut inde liquorem medicum leniendo malo idoneum promeret. Vix id recluserat, quin et copiosus ex osse sanguis eruperit, et omni dolore vacuum sese senserit mulier.

sanguinem
fundet,

158 Stupere omnes, qui aderant, spargi illico per urbem miraculi fama, concurrere ad S. Paulini abbates, præpositi, chorepiscopi, decani. His coram manans ex osse cruor non semel transfunditur in scrinium, sed altero redundante continuo. Convocatur in templum æris campani sonitu populus ad tam inusitatæ rei spectaculum, quod ab hora nona Sabbathi usque ad sequentis seræ 2 tertiam tenuit. Posteaquam vero prodigium istud manare longius per hominum ora cœpit, magnam variis e locis ad visitandos Martyrum tumulos excitavit multitudinem hominum, quos inter ægri non pauci, rite compuncti, et haustu aquæ sacro cruore intincta refecti, sani et incolumes, unde profecti fuerant, redierunt. Hujus quoque prodigii scriptor alter, rei gestæ æqualis, Lambertus Schafnaburgensis ad annum 1072 mentionem facit his verbis: Dumque ex crypta, ubi Sancti (Martyres Trevirenses) pausabant, terra portaretur, os quoddam incaute projectum, sanguinem fudit non modicum, et usque hodie permanet sanguinolentum. Lucubrationem vero suam Lambertus ad annum 1077 usque perduxit. Ceterum, cum os illud inventum fuerit terræ, ex ipsa S. Paulini crypta vel locis vicinis eruat, permixtum, verosimile fit, monente Honthemio, illud vel in ipsa crypta, vel terra huic proxima jacuisse, eoque post iteratas tum basilicæ San-Paulinianæ, tum cryptæ ipsius instaurationes facile e sarcophagorum aliquo potuisse dilabi; quod et alias contigisse, observat.

pœnitenti fer-
reum vincu-
lum sponte
solvetur;

159 Alterum mox prodigium, ad Martyrum tumulos haud multo post factum, anonymus recenset, quod coram Udone, Trevirensi archiepiscopo, accidisse scribit, id utique non facturum, nisi de rei veritate constitisset. Situm vero in eo est: moris olim fuit, ut, qui insigne aliquod flagitium admisissent, in pœnam delicti vinculis constructi Sanctorum monumenta obirent, dum divinitus vincula solverentur in satisfactionis indicium. Hujusmodi aliquis, audita sorte jam recitati miraculi fama, Treviros venit; atque ab ipso Udone ductus in Martyrum cryptam, cum ad eorum tumulos aliquamdiu orationi vacasset, ac jam abire inde meditaretur, vinculum ferreum, quod brachium ejus dexterum via strinxerat, ut non solum caro, sed et nervi et ossa nuda apparerent; qua parte firmius erat, repente dissiliit, ceciditque in unum e Sanctorum tumulis, licet satis remotum, ne dubium foret, quorum id meritis accidisset. Istud porro miraculum contigit eo temporis spatio, quod a die tertio Martii usque ad Kalendas Aprilis anni 1072 effluxit: nam illo quidem die primum illud, quod paulo ante retuli, miraculum contigit; tertium vero, mox narrandum, die Palmarum, seu Kalendis Aprilis (cum eo anno die ejusdem mensis octavo Pascha celebratum fuerit) si quidem anonymus Martyrum miracula describat, servato temporis ordine.

muta surda-
que loquela
et auditus;
puero usus
brachii, et
linguæ,

140 Die vero Palmarum mulier quædam muta simul et surda, linguæ, auriumque usum adsanctorum Martyrum tumulos, clero populoque inspectante, recepit. Nondum mensis Aprilis abierat, quin die ejus 15 vel 27 quartum prioribus prodigium accesserit, quo puero, Martyrum tumulos osculato, linguæ et brachii dextri usus restitutus fuit, rem examinante et approbante Udone archiepiscopo, qui tum temporis illic una cum S. Paulini canonicis orationi vacabat. Dixi, die Aprilis 15 vel 27: hunc enim notat anonymus; sed verosimile fit, pro

8 Kalendas Maji, seu die 27 Aprilis, legi debere: D 7 Kalendas Maji, qui dies mensis Aprilis quintus est supra vigesimum, inciditque in festum S. Marci, quo ad urbis monasteria a circumjacentibus villis supplicationes institui solent, ut in hunc anonymi locum Honthemius notat: verumtamen haud satis certum, in anonymi verbis mendum cubare: nam Egbertus supplicationis illius auctor, nullum iis habendis certum diem, sed hebdomadam a Paschate tertiam, ut quidem Gesta Trevirorum cap. 44 apud Calmetum habent, præfixit. Cum autem anno 1072 Pascha incidit in 8 Aprilis, hebdomada a Paschate tertia æque 27 ac 25 Aprilis diem complectitur. Dein Brower ætate non omnium pagorum Trevirum vicinorum incolas uno eodemque die supplicationem instituisse videntur; sic enim scribit ad annum 985: Quin et Egbertum auctorem earum supplicationum comperio, quas e circumjacentibus undique pagis confluentibus agrestium cœtus, suo quisque die, velut in agmen coactus, curione præeunte, cum cantu et crucibus religiose in urbem instituit, obitisque præcipuis Divorum templis, rite peragit. Unde conjici etiam potest, ex Egberti instituto alios aliis pagis dies fuisse præstitutos, quibus Trevirensis urbem adirent; fuerit vero puer ille ex eorum forsano numero, quibus dies 27 Aprilis instituendæ supplicationi erat indictus.

141 Sequitur quintum prodigium, quod non multo post jam proxime recitatum contigit, quoque puella quædam paralytica, ad sanctorum Martyrum tumulos adducta, integram totius corporis sanitatem consecuta est. Hujus porro miraculi testem sese oculatum scribit anonymus: Hanc itaque, inquit, mirabili motu membrorum palpitantem juxta Sanctorum sarcofaga vidimus locari. Denique duo his successisse præterea miracula scribit, quorum unus cæcus quidam, cum se ad denarium quotannis persolvendum obligasset, oculorum usum recepit; altero vero, villanus aliquis toto corpore ex diuturna ægitudine inflatus et Trevirum ductus, acta de peccatis suis penitentia, conceptoque recte vivendi voto, paucorum dierum spatio omnino convaleuit. Atque hæc quidem anonymus apud Honthemium Martyrum nostrorum miracula, sed e pluribus pauca dumtaxat enumerans, nonnihil susus describit. Fuerunt et alia vel in ipsa sanctorum Martyrum inventionem, vel non multo post patrata prodigia, quæ alter anonymus, S. Paulini canonicus, ut videtur, litteris consignata reliquit, rebus, quas narrat et ipse æqualis, uti ex ipsius verbis, ubi de miraculis tum in matrona Wormatiensi, tum in muliere Burgundica patris agit, infra recitandis manifeste colligitur. Descripsit illa Papebrochius noster, nescio, an ex veteri Ms. de Martyribus Trevirensibus a P. Alexandro Wilhemio eruto, unde certe Prologum eorum Passionis, cujus initium, Quamquam Scriptura sacra testante, deprompsit, an ex aliis Mss. Trevirensibus, quorum apographis folio separato, quæ sequuntur, miracula miscuit, nulla apposita nota, unde illa descripsit: at undelibet id fecerit, ita habent.

142 Hac itaque miraculorum fama circumquaque vulgata, cum crypta, fratre Remigio arcem operis hujus dictante, fratre vero Cuonone, ejusdem videlicet monasterii (Pauliniani) custode, sumptus ministrante, pulchra admodum operositate fuisset inchoata, aliquibus circumjacentium villarum rusticis complacuit, ut, ad promerendum sanctorum Martyrum patrocinium, aliquas facerent collationes eleemosynarum. Communicato itaque inter se ex hac re consilio, ordinatis inter se hujus exactoribus eleemosynæ, diem etiam, in qua eadem oblatio per domos singulas exigeretur, constituerunt. Quadam die contigit, aliquem eorum exactorum in taberna vinaria in villa Fratrum, Mesenich vocata, cum aliis, ut mos est, rusticorum catervis ad potandum sedere. Cui collationis commissum officium, cum subito in mentem veniret, surrexit concitus, et, quare diutius ibi morari sibi non liceret, ceteris intimavit, eos quoque, qui ibi aderant hujus communionis participes, ad solvendum oblationis

E
paralytica
motus, cæco
visus, agro
sanitas resti-
tuitur.

F
Rustici in
Sanctos in-
juria

A tionis promissum surgere, rogavit. Hoc ergo cum orans se libenter et hilariter facere dictis et factis comprobaretur, erat inter eos quidam miser, de villa, quæ vulgo Manbach vocatur, oriundus, qui haustu vini, non, ut par erat, ad laudem Dei exhilaratus; sed felle malitiæ toxicatus, requisivit, ad quod opus collectas illas farinae et frumenti, stulti, non Dei iudicio, sed pravæ æstimationis vitio, homines tantopere maturarent. Quod cum diligenter fuisse expositum, auxit his verbis nequitiæ suæ cumulum: Si mihi, inquit, hæc omnia daretis, majus ex me, quam ex illis, quibus hæc mittitis, Sanctis commodum sperare possetis.

145 Vix dum igitur verba blasphemiae miser protulerat, cum ecce divina animadversionis vindicta non incompetentem ei est inflata: nam lingua ejus blasphemiam in eadem hora morbo paralysi percussa conticuit, membra etiam illius omnia eodem morbo sunt repente dissoluta. Mansit itaque per aliquot dies nec cibum capiens, nec verbum aliquod loqui prævalens. Tandem vero aliquando aliquo sentiendi aliquid munusculo divinitus redonatus, cepit nutu, quo poterat, confessionem sui facere reatus, poenitentiam sibi pro admissio crimine a presbytero imponi, plus lacrymis, quam verbis deprecatur. Hi ergo, qui nutum ejus poenitentiae persenserunt, votum pro liberatione illius sanctis Dei Martyribus, quos ille stultus, vel magis in quibus principem martyrum Christum offenderat, faciebant. Ad quorum verba ille idem, accepta stipulatione, quæ consuetu loquendi usu Repensum vocatur, eisdem Sanctis, si convalesceret, oblatum, quia verbis necdum poterat, capitis nutu ac stipulæ factu significabat. Quo facto, brevi admodum temporis spatio interjecto, ita efficaciter convaleuit, ut ad jam dictam sanctorum Martyrum memoriam cum peccatorum suorum confessione, et votiva oblatione ipsemet veniret: factaque coram sanctis Martyribus blasphemiam sermonis satisfactione, sanus et incolumis ad propria Deum in Sanctis venerabilem laudando rediret.

144 Contigisse hoc miraculum, cum amplificanda ornandaque S. Paulini crypta adhuc occuparentur canonici, ipse contextus docet. De Remigio, qui operi præerat, plura legisse me, non memini. Forsitan unus e tribus illis canonicis fuit, quibus maxime sanctorum Martyrum inventio cordi erat, de quibus Inventionis auctor cap. 2, num. 15. Cuononis vero, monasterii S. Paulini custodis, ibidem idem auctor nominatim meminit. Signatur quoque ejus memoria in Necrologio S. Maximini ad 16 Kal. Junii seu 17 Maji, idemque est ac ille, cujus rogatu sanctorum Martyrum sacellum in cæmeterio S. Paulini Egelbertus anno 1088 consecravit. Porro vicus hic memoratos, Mesenich et Manbach, Trevisis haud procul dissitos, ex ipso contextu pariter liquet. Honthemius in Chronographia Trevirensi tom. III Hist. Trev. præfixa geminum memorat vicum Mesenich, quorum alter in decanatu Bithurgensi, alter in satrapia Cochemiensi situs est. Hic autem in Charta Geographica archiepiscopatus Trevirensis apud Calmetum tom. I Historiæ Lotharingicæ prope Mossellam inter Zurstuben et Beilstein collocatur; nec inde procul vicus quidam Manebach occurrit: verum uterque Trevisis remotior, quam ut de illis hic sermo esse videatur. Propinquior Trevisis est vicus alter Mesenich in decanatu Bithurgensi situs. Hunc Fredericus de Wit in Charta Geographica 78 archiepiscopatus Trevirensis, imo et alterum vicum Monbach dictum, priorem quidem ad lævam, posteriorem ad dexteram fluvii, quem Sour nominat, inter Wasserbillich et Epternacum collocavit; quos, cum Trevisis duobus tantum tribusve milliariis absint, hic forte designavit anonymus; esto, Fredericus Monbach, non Manbach scripserit. Nisi tamen quis vicum Mammenbach haud procul Sarræ castro dissitum intelligere malit. Ad miracula revertor.

143 Sic pergit alter anonymus: Huic miraculo sicut in ordine, ita etiam in rei similitudine proximum erat illud miraculum, quod in quadam femina

ex Sancti (Paulini, ut opinor) familia Benzela vocata, divina potentia hoc modo est operata. Dum, invento beatorum Martyrum thesauro, super aurum et argentum et super omnem lapidem pretiosum decore, magnum per ecclesias Dei tripudium longe lateque ex hac re celebraretur, erat hæc nostræ viciniae cohabitatrix femina: die quadam ad villam quamdam, nomine antiquo, et ob hoc pagano, Ad Sanctas Arbores videlicet vocatam, causa tendendarum ovium suarum ab urbe est digressa. Ubi inter tendendum quaestio est orta considentium rusticorum de inventione in urbe Treverica Martyrum gloriosorum. Aliis videlicet nomen Domini inde laudantibus, aliis vero hujus rei eventum, licet sæpius auditum, ab tamen femina, utpote civitate Treverica, iterum audire desiderantibus. Cum ergo simplicia rusticorum desideria ordinem rei hujus humiliter exquirent, retulit in hac responsione revera miserima: Quid vobis aliud ex hac rei dicam, nescio, sed sarcophaga ibi esse inventa, audio, quorum similia non pauca in horto meo, etiam caulibus cooperta, consistunt.

146 Igitur divina Sapientia volens probare, quam sint aliquando damnanda humanæ pravitatis sa judicia, si fuerint humanis depravata judicia, non distulit temerariæ mulieris iudicium damnare. Vix dum enim completo hoc verbo blasphemiae, cum linguae officio, tum etiam totius corporis destituta est obsequio, morbo scilicet, qui dicitur paralysus, nervorum dissolutionem faciente in membris singulis: cepit tamen peccatum blasphemiae intimis gemitibus et lacrymis poenitere atque damnare, cepit ab amicis, ut eam ad sanctorum Martyrum memoriam cito deferrent, quo poterat, capitis nutu humiliter postulare. Cum ergo Sanctorum loco cum oblatione votiva fuisset præsentata, aliquo quidem loquendi usu est redonata, non minima tamen infirmitatis gravedine ad usque finem vite suæ divinitus est mulctata.

147 Locum, quo mulier illa tendendarum ovium causa sese contulerat, et, pagano nomine Ad sanctas arbores dictum, nusquam inveni: puteum tamen sic dictum, seu quod, nondum extincta penitus in illis tractibus superstitione ethnica, sacrificia illic peragi consueverint, seu quod ipsis arboribus divinus quidam cultus impensus fuerit. Utrumque enim frequens admodum fuisse olim, multis docet Georgius ab Eckhart Rerum Francicarum lib. xxiii num. 29, ubi præter alios dicti sui testes producit Baudemundum in Vita S. Amandi, qui (vide tom. I Februarii pag. 850) arbores ac sylvas a Gandensibus cultas fuisse prodit; Reginonem de Disciplina Eccles. lib. 1 pag. 145, ubi hæc leguntur: Consuluisti magos aut aruspices, aut incantatores, aut sortilegos, vel vota, quæ ad arbores vel fontes fiunt, vovisti, annos tres poeniteas; Willibaldum in Vita S. Bonifacii cap. 8, de Hassis ita loquentem: Alii lignis et fontibus clanculo, alii autem aperte sacrificabant. Quo eodem teste, Bonifacius Robur Jovis Geismariæ succidit. Quantus vero honos olim hujusmodi arboribus fuerit habitus, concilium Namnetense anno 659 celebratum explicat: Summo, inquit cap. 20, decertare debent studio episcopi et eorum ministri, ut arbores demonibus consecratæ, quas vulgus colit et in tanta veneratione habet, ut nec ramum inde audeat amputare, radicibus excindantur et comburantur. Neque vero vota tantum et sacrificia ibi fiebant, sed etiam lumina accendebantur, et superstitionibus observationibus vacabatur, ut docet Capitulare Aquisgranense Caroli Magni anni 789 cap. 65. Item de arboribus, vel petris, vel fontibus, ubi aliqui stulti luminaria vel aliquas observationes faciunt, omnino mandamus, ut ipse pessimus usus et Deo execrabilis, ubicumque invenitur, tollatur et destruat. Hujusmodi itaque arboribus locus ille fuerit olim consitus, atque propterea Ad sanctas arbores appellatus, ipsaque nomen ad sæculum xi usque permanserit. Quid porro narret anonymus, audiamus.

148 Istud

AUCTORE
J. B.paralysi pu-
nitur; sed
vigorresipiscens
redit:eamdem sor-
tem

AUCTORE
J. B.
Alia item
morbo punita,
moz sanita-
tem recipit.

148 Istud autem, *inquit*, quod hic inseruimus, miraculum, in ipso miraculorum, quæ notauimus, exordio contigisse, non tamen nisi iis jam conscriptis, comperimus. Cum enim lignorum sustentacula ad opus cryptæ necessaria ab operis huius constructore, fratre videlicet Cuonone, apud quemdam rusticum, nomine Adelhardum, de villa, Elle vocata, fuissent atrata; voluit ille, postpositis interim aliis necessitatibus suis negotiis, de solvenda statuto termino lignorum conventionem laborare; sed uxor ejus alia rustica necessitatis opera, quæ ipsa vellet properari, hac videns de causa tardari, cœpit cum illo frequenter inde caussari. Cœpit factam ab eo de lignis, velut cautam minus, conventionem muliebribus ei conuitiis impropere et quanto valuit furore eum ab hac attendenda vel solvenda conventionem perstitit dehortari. Cum interim subitanea infirmitatis gravedine tam duriter est castigata, ut brevissimo temporis spatio pene fuisset exanimata. Ex qua victa anxietate convocari fecit ad se maritum suum sub omni celeritate, eumque pro Dei rogat voluntate, ut, posthabito omnium aliarum rerum negotio, Sanctorum instaret seruitio, lignorum videlicet acceleranda conquisitione, maturandaque transmissione deproperando. Ut ergo aperte omnibus claresceret, unde hæc illi infirmitas oborta fuisset, vixdum hæc verba deprecationis vel confessionis finierat, cum ecce totius infirmitatis excussa gravedine, plenaria mox recepta corporis valetudine, stratum reliquit, et exemplo curatæ quondam socrus Petri a Domino, marito ad opus Sanctorum maturando in silvam ituro prandium paravit.

Matrona
Wormatiensis,
fracta
crure, sana-
tur;

149 Illud etiam silentio non est contegendum, quod, ad istorum Sanctorum merita remotis etiam populis prædicanda, præsens ubique Divinitas est operata. Matrona siquidem aliqua in pago Wurmatiensi, utpote in terra genitili constituta, die quadam, quo nescitur, erat equitatura: cum ergo super equum, quem dicimus ambulatorem, fuisset levata, a quo sæpius absque aliqua etiam recalcitratione cum omni mansuetudine fuerat portata; cœpit idem equus contra morem subito subsistere et ad investigationem plurimorum velut immobilis aliquamdiu stare. Tandiu vero nimia circumstantium concitatione, plurima quoque flagellatione, velut in iram commotus, saltu non modico de terra levatus, longe est expatiatus. Ipsam quoque insidentem matronam, tam nimio motu sui nimirum a se excussam, duriter adeo projecit, quod cruris ejus tibia in tribus locis est contracta. Cum ergo circumstantes levaturi accurrerent, rogabat eos obnixè, ut colligatis eodem in loco tibie fracturis, eam non prius inde moverent, quam ad aliquas Sanctorum memorias orationes facerent votivas. Animo denique illius per omnia versato, sanctorum Martyrum apud Treviros noviter inventorum occurrit recordatio. Ad horum igitur Sanctorum memoriam cum se promitteret, non equo alicui insidendo, sed propriis se pedibus, si convalesceret, movendo cum oblatione venturam, ita ad præsens sanitatem sibi rediisse sensit integram, ut ad manum unius hominis consurgeret, quæ se paulo ante plurimorum manibus portandam committere præ doloris nimietate non auderet. Hæc autem, quæ dicimus, ab eadem matrona, teste huius rei veracissima, cum votum suum in monasterio Martyrum persolveret, accepimus.

curantur ru-
stici male af-
fecta brachia,

150 His et hujusmodi miraculorum spiculis crebris divinæ potentie actibus circumquaque volantibus, rusticus quidam, Engelo vocatus, de villa Walpillig vocata, oriundus, qui usum brachiorum amborum per multos annos perdidit, ad horum recordationem Sanctorum cum oblatione venire non distulit. Quo cum venisset, brachiaque debilia spe misericordie Dei per horum merita Sanctorum consequendæ, per omnia sarcophaga eorum traxisset; recepta mox utriusque brachii valetudine, lætus rediit inde, Deum in Sanctorum suorum benedicens beatitudine, cui et honor et

gloria in secula seculorum. Amen. *Relata hoc e* D
duobus proxime præcedentibus numeris anonymi verbis miracula continua oratione proposui, quod pauca in illa observanda occurrerent, quæ hic breviter congero. Villa Elle num. 148 memorata ab Honthemo in Chronographia sub quarto archidiaecesis Trevirensis archidiaconatu Longuionensi (est autem Longuio seu Luquo Ducatus Barrensis in Luxemburgici territorii confinis oppidulum) sub capitulo vero Merschensi collocatur. Mersch vero pagus est tribus circiter leucis horariis Luxemburgo dissitus ad fluvium Alzitz; unde et prope abest alter pagus Walpillich, cujus hoc numero mentio facta. Wormatia Vangionum urbs est episcopalis sub metropoli Moguntina. Denique ex verbis, quibus num. 149 claudit anonymus, vixisse illum, cum, quæ describit miracula, contigerunt, illaque vel vidisse, vel ex iis, qui viderant, audivisse intelligitur: eæ iis vero, quibus num. 148 orditur, liquet, non retulisse illum miracula singula eo ordine, quo acciderunt, sed nonnulla tum primum in chartas contulisse, cum ad eorum cognitionem pervenit.

151 *Hinc, ut opinor, effectum est, ut, quamquam narrationi suæ jam finem imposuisset, sequens miraculum, quod etiam reliquorum forte postremum fuit, deinde his verbis adjecerit. Illud etiam tam prope, quam longe positurum, ædificationi credimus profuturum, si hoc memoria tradendum notamus miraculum, quod in partibus Burgundie ex hac Sanctorum contigisse revelatione, eorundem, in quibus contigit, didicimus relatione. Erat siquidem in villa Polevin quædam mulier plurimi temporis paralytica, quæ cum factam in urbe Treverica Sanctorum revelationem a vianibus audisset, maritum suum rogavit, ut, si per merita et intercessionem revalorum in urbe prædicta Sanctorum convalesceret, eam se cum illo deducturum voveret. Quod cum ille absque dilatione fecisset, illa absque alicujus intervalli suspensione grabatum, per multa annorum curricula continua corporis sui gravedine gravatum, sana et incolomis surgendo relevavit, et promissum iter in Treviros, gratias ibi pro salute sua sanctis actura Martyribus, cum viro suo ordinavit.*

et mulieris
Burgundicæ
paralysis,
quibus pro-
digis

E

152 *Denique ad annum 1615 in Annalibus Trevirensibus a Browero et Masenio editis legitur P. Nicolaus Trigaultius, e Societate nostra sacerdos et fidei Christianæ apud Sinas egregius præco, cum illic reditum pararet, a Lothario Trevirensi electore varias Sanctorum reliquias, fovendæ promovendæque religioni præsidia, impetrasse: porro has Martyrum Trevirensium fuisse, liquet ex indice Historico tomo II Trevirensis Historiæ subæzo, ubi titulo: Societas Jesu, ista leguntur: P. Trigantius a Lothario archiep. Reliquias Martyrum Trev. impetratas refert in Chinam: harum denique ope, et Martyrum intercessione in remotissimis mundi plagis varia quoque atque ingenia contigisse miracula, Browerus tradit ad annum 1088 num. 97, verbis a me hic num. 127 descriptis: quamquam nec hic, nec alibi, quod sciam, suppeditet quilibet, unde, fuerintne eæ reliquiæ Martyrum Theæorum, an indigenarum die 5 aut 6 Treviris cultorum, queat utcumque dignosci. Hæc itaque miracula, sicut et cetera, hætenus allata, vel iis Sanctis, qui in crypta S. Paulini quiescunt, vel Martyribus Trevirensibus universim tribuenda sunt.*

atque dein alibi
quoque accesserunt.

F

§ XI. Sanctorum Martyrum Reliquiæ, præcipue per Germaniam, dispersæ.

Tanta miraculorum frequentia cæteros populos latere non potuit, et ut multi tum Trevirenses indigenæ, tum externi eorum sibi reliquias expeterent, effectit. Equidem e SS. Maximini et Paulini monasteriis transportatas fuisse earum porciones in Germaniam, Bohemiam, Belgium, Italiam, multorum compertum est testimonio. Ad Hassiæ fines intra Paderbornensis diæcesis limites, ut scribit Schatenus lib.

SS. Marty-
rum reliquiæ

A *lib. IV Annalium Paderbornensium ad annum 998.* Helmershusanum Benedictinæ familiæ monasterium Ekkiardus comes condidit diatitque, cujus abbas scetus Thietmarus, cum semirata monasterii ædificia instaurasset, annuente Brunone, archiepiscopo Trevirensi, S. Modoaldi corpus, et duo Thebæorum Martyrum pignora anno 1107 4 Idus Maji dono accepit, et honesto pompæ spectaculo translata, in oratorio S. Petri honorifice collocavit; ut ad hunc annum rursus Schatenus scribit: *Consule etiam, si vis, Acta Translationis S. Modoaldi apud nos edita tom. III Maji pag. 65.* Porro Thietmarus, Gumbertum, Abdingoviani prope Paderbornam monasterii, a S. Meinverco conditi, abbatem, partiarum Reliquiarum voluit esse participem, eique præter alias Sanctorum exuvias, largitus est brachium, caput et costam unius Sanctorum Thebæorum.

in dioccesim
Paderbornensem,

134 *Probat id Schatenus ex Abdingoviani tabularii hujusmodi scripto:* Thietmarus, Helmwardeshusanus abbas, cum unanimi fratrum suorum consensu concessit abbati Gumberto, suisque fratribus et universæ Paderbornensi ecclesiæ ex sacrario B. Petri Apostoli pretiosissimas Sanctorum reliquias, quæ sibi divina dispositione et ordinatione collatæ sunt ab ecclesia Trevirensi, atque Coloniensi, auctoritate, præcepto, atque licentia archiepiscoporum atque abbatum, ceterorumque Priorum utriusque metropolis, ad laudem et gloriam omnipotentis Dei; et augendum atque dilatandum honorem et venerationem ac servitium eorumdem Sanctorum omni cultu solemniter. Integrum corpus unius sanctarum virginum. De corpore S. Probi episcopi et martyris, qui fuit ductor earum. De corpore S. Modaldi Trevirorum archiepiscopi, Bonosii atque Abrunculi archiepiscoporum. De stola et pallio S. Maximini archiepiscopi, brachium cum capite et costa unius Sanctorum Thebæorum etc. *Addit denique idem Schatenus:* Demum omnis ille Sacrorum thesaurus, postquam fatali Lutheri ætate postremus Helmwardeshusanus abbas cum monachis, ducta uxore, transiit ad heresim, Erici episcopi Paderbornensis industria subtractus servatusque, cessit Paderbornensi ecclesiæ, ut tempore commemorabitur. Ipsum vero celebre cœnobium jacet nunc inter rudera ab Hassis disjectum, ex quo primum Lutherana, post Calviniana heresis omnia turbare cepit. *Rezit Paderbornensem ecclesiam. Ericus ab anno 1508 usque ad 1552.*

Brunsvicum,

135 *Pauci abhinc anni effluerunt, cum altera Reliquiarum Thebæorum Martyrum translatio facta est: nam anno 1115 duo Martyrum Thebæorum corpora Brunsvicum, translata fuerunt. Translationis illius Acta habes apud nos tom. IV Augusti pag. 48 et seqq. ubi Gertrudis, Saxonix marchionissa, Erkenberti marchionis filia, S. Auctoris et duo Martyrum Thebæorum corpora furtim abstulisse, Brunsvicum detulisse, ac in S. Egidii monasterio honorifice recondidisse memoratur. Meminit etiam translationis hujus Arnoldus Lubecensis, ejusdem sæculi scriptor, lib. VI cap. 4 his verbis:* Auctoris archiepiscopi corpus ibi (Brunsvici) requiescit, quod Gertrudis marchionissa, Ecberti marchionis conjux, cum tempore viduitatis suæ ipsum monasterium S. Egidii fundasset, a Trevirensibus multis supplicationibus obtinuit, et in eodem monasterio cum aliis corporibus Thebæorum Martyrum, ut nunc cernitur, in sarcophago honorifice collocavit, anno nempe 1115 Kal. Septembris, ut habent Acta paulo ante citata. Porro, si hoc potius auctore, quam translationis Actis, miris satis ornata adjunctis, standum est, Gertrudis non furtim ablata, sed precibus multis impetrata Sanctorum illorum pignora Brunsvicum transportavit, quod mihi equidem verosimilius apparet. Denique utraque hæc Martyrum translatio e S. Maximini monasterio contigit, ut ex utriusque Actis manifestum est.

Pragam,

136 *Qua jure in Thietmarum et Gertrudem magnificentia San-Maximiani asceta, eadem quoque San-Pauliniani in Carolum IV postmodum fuisse: hic enim imperator anno verisimiliter 1536, quo*

S. Palmatii corpore ab illis donatum constat, aliquot quoque Martyrum Trevirensium Reliquias ab iisdem monachis impetravit; et Pragensibus cimeliis addidit; quas inter ipsius S. Tyrsi reliquias fuisse, Pessina docet, qui in Diario reliquiarum in Metropolitana S. Viti ecclesia Pragæ servatarum, ad diem 4 Octobris hæc scripsit: S. Tyrsi M. pars de occipite allata per Carolum ex Inferiore Germania. *Et in Reliquiarum Carlsteinensium catalogo:* Tyrsi M. pars insignis de occipite. *Huc etiam spectant fortassis Thebæorum MM. particula in uno sacculo, quas in quinto ordine, ibidem recenset.*

137 *Cum tomo VI Septembris de S. Mauritio et Sociis actum est, dictum est pag. 561, missum esse ad nos, cura P. Chardoni nostri, ex Einsidlensi in Helvetia abbacia, de servatis illic Sanctorum reliquiis instrumentum, amplissimi D. P. Meinradi Brenzer protonotarii Apostolici sigillo et subscriptione munitum; prolixius id est, quam ut totum inseri hic commode possit; ea igitur inde tantum depono, quæ ad Martyres nostros spectant: ita de his habet: Litteræ binæ authenticæ Reverendissimi quondam Trevirensis suffraganei D. Petri Bynsfield, sub festo SS. Simeonis et Jacobi Majoris mxcvii expeditæ, demonstrant, duo capita sacra ex numero Thebæorum Martyrum, a D. Decano et Capitulo Paulini prope et extra muros civitatis Trevirensis obtenta, Einsidlensi archimonasterio per manus D. Helix Heymann donata fuisse. Vide Archivum Einsidlense sig. K. M. n. 71 et n. 72. Originales quoque paginae de conquistis Viennæ Austriæ, sive potius Neostadii Viennensis, super præviis illuc datis recommendatiis, imo vero jussu Clementissimi Serenissimi quondam archiducis Austriæ Maximiliani sub 7 Junii mxcvii ad Anterioris Austriæ locum tenentem et cæsareæ majestatis consiliarium intimum, D. baronem de Stozingen, inter alias sacras extuvias sub IX Septembris (sic in instrumento scriptum mihi apparet) mxcviii in eremum transmissis per memoratum mox D. Heliam duobus insignibus tibialibus cruribus et osse brachii SS. Martyrum e Societate S. Mauritii, qui Trevisis sub tyranno Ricciovaro passi sunt. Quas sacras Reliquias Eminentissimus Cardinalis Philippus, episcopus Ratisbonensis, canonicus cathedralis Trevirensis, dum ibidem residentiam periceret, dono accepit. Vide archivum Einsidlense sub signo K. M. n. 4 (nisi fallor) et n. 99.*

AUCTORE
J. B.

et in Helvetiam

* I. MDCXVIII

transpau-
tur.

138 *Insecuto anno Christi mxc testimoiales literæ originales et fide omni dignissimæ sub sigillo et subscriptione conventuum omnium venerabilis abbatiæ Benedictinæ, dictæ Beatissimæ Virginis Mariæ ad Martyres prope Trevirim, extraditæ docent, quod e Thesaurio su spirituali, inclyto monasterio Beatissimæ Virginis Mariæ Einsidlensis per dominum Heliam Heymann duo ossa Reliquiarum de SS. Martyribus, qui cum S. Thyrso, duce Thebæorum, Trevisis sunt passi, pio affectu donata fuerint. Subscripti sunt reverendissimus tunc abbas dominus Gulz cum reliquis professis et sacerdotibus ibidem nominatim recensitis, de dato xxv Martii mxc. Vide Archivum Einsidlense sig. K. M. n. 22. Eodem ipso anno originales literæ D. Dominici Vniensis pastoris ecclesiæ Divi Pauli, junctis synodalium parochialium Joannis Bredunus, Mangrici Dorz, Adami Olms etc. perhibent, quod zelum optimum D. Helix Heymann, utpote constituti in conquirendis Sanctorum exuviis abs principali immediato monasterio Einsidlensi procuratoris, suspicientes et suscipientes, ipsi unum caput ex Sanctis Martyribus Trevirensibus in ecclesiam sanctam et imperialem Einsidlensem deferendum imauarint (in manus tradiderint) Data die IX Aprilis mxc. Vide Archivum Einsidlense sub sign. K. M. n. 30. Hoc idem Reliquiarum cum aliis Sanctorum exuviis per sæpe mentionatum D. Heliam in sacram eremum reportatum in vigilia Pentecostes anno mxc solemniter exceptum, et una cum reliquis affectuosissime in sacrum Einsidlensem thesaurum reconditum, et huc*

AUCTORE
J. B.

huc usque (confectum instrumentum est anno 1746) pio hominum confluxui publicæ venerationi expositum fuit. Authenticum prostrat in archivo Einsidlensi sub signatura K. M. n. 10.

Alias Ferdinandus,

139 Eorundem Martyrum reliquias aliquot anno 1606 Ferdinandus episcopatum Coloniensis et Leodiensis adjutor, comes Palatinatus Rheni, et utriusque Bavarix dux a San-Pauliniano collegio dono accepit, ut authentico, ea de re confecto, instrumento canonici testatum esse voluerunt; hujus apographum Græcii in Styria vidit, nobisque descripsit R. P. Franciscus le Jeune, anno 1750: id autem sic habet: In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen. Nos Wilhelmus Bretz Berncastellanus, et collegiata ecclesiæ S. Paulini extra muros prope Trevirim decanus, ac Petrus Vasatoris cantor, et Salentinus (Valentinus legendum reor) Jesura (infra legitur Lesura) ejusdem ecclesiæ canonici, omnibus præsentibus litteris visuris, vel legi audituris salutem in Domino. Notum facimus, quod anno Incarnationis Domini millesimo sexcentesimo sexto, Indictione quarta, mensis Junii die vigesima prima, Pontificatus vero Patris et D. domini nostri Pauli, divina providentia Papæ quinti, ad instantiam serenissimi ac reverendissimi principis Ferdinandi, utriusque Bavarix ducis, et archiepiscopus Coloniensis ac ecclesiæ Leodiensis coadjutoris etc. requisiti fuerimus, quatenus ex sacrosanctæ ecclesiæ nostræ thesauro, nonnullas sacras reliquias ad majorem Dei gloriam et Sanctorum venerationem ac fidelium spiritualem consolationem donare et concedere vellemus.

Bavaria dux

140 Nos igitur rationabili ac justæ serenissimi ac reverendissimi principis prædicti petitioni faventes, habita imprimis reverendissimi et illustrissimi D. domini nostri Lotharii, archiepiscopi Trevirensis, speciali facultate, ac capituli nostri consensu, ex sacro nostro S. Michaelis sacello, in quo SS. MM. Trevirensium reliquias asservantur, aliquot capita et ossa prædictorum Martyrum, reverenter extraximus, prædictoque serenissimo ac reverendissimo principi instanti tradidimus, et consignavimus, contestantes, prædictas reliquias ab immemorabili tempore ab omnibus Christi fidelibus pro veris et indubitatis SS. reliquiis habitas et veneratas fuisse, ac modo pro talibus haberi et venerari, prout etiam ab omnibus, ad quos pervenerint, digne ac merito honorandas et venerandas censemus. Rogantes Deum Opt. et Max., ut omnes Christi fideles, qui prædictas sanctas reliquias venerati fuerint in terris, eorum consortio in æternum conjungantur in cælis. In quorum fidem et testimonium nos supra nominati propriæ manus subscriptione, ac sigilli decanalis consueti impressione præsentibus hasce communivimus. Sub anno, Indictione, mense, die et Pontificatus, (lege, Pontificatu) quibus supra, Wilhelmus Berncastel, S. Paulini decanus, Petrus Thon, canonicus S. Paulini, Solentinus Lodovicus Lesura, can. S. Paulini.

Græciensi Societatis Jesu collegio

141 Ferdinandi vero liberalitate eadem reliquias, nempe præter caput unum et ossa longa duo ex reliquiis Trevirensium Martyrum, in ecclesia S. Paulini Treviris quiescentium, aliud item os magnum et longum ex reliquiis S. Legionis Martyrum Thebæorum, ab abbate S. Maximini Treviris acceptum, collegio nostro Græciensi in Styria concessæ fuerunt anno proximo; quod quidem etiam authentico testimonio Ferdinandus testatum voluit. En illud, prout ab eodem R. P. Francisco le Jeune ex illius apographo, Græcii in collegio nostro servato, depromptum, ad nosque transmissum est. Nos Ferdinandus Dei gratia coadjutor Coloniensis, Leodiensis etc., comes Palatinus Rheni, utriusque Bavarix dux etc. testatur, quod collegio Societatis Jesu Græcii dono dederimus has SS. reliquias, videlicet, caput unum et ossa longa duo ex illis sanctis reliquiis Martyrum Trevirensium, quas nostro nomine R. P. Petrus Cremerius, rector novitiatus Societatis Jesu Treviris, ex ecclesia S. Parelini (Paulini) ibidem acceptas, ad nos misit, prout ejus ecclesiæ decanus et

canonici speciali documento (cujus authenticum D exemplar hic adjunximus) fusius explicant et attestantur. Item os aliud magnum ac longum ex reliquiis S. Legionis Martyrum Thebæorum, nobis inter alia datum a reverendo domino abbate S. Maximini Treviris, juxta ejus attestationem hic etiam adjunctam: in cuius rei fidem has litteras, etiam nostra subscriptas et sigillo nostro communitas, dedimus Monachii Kalend. Decembris anno Incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo septimo. Denique meritum Sancti nobis incogniti.

Ferdinandus.

Daniel Schilling MP.

142 Ita apographum Græciense, ut dixi, ex quo hæc R. P. præfatus exscripsit: incidit porro etiam in ipsum authenticum Ferdinandi instrumentum; hocque cum illo contulit, et aliqua in illo corrigenda notavit. A. Parelini apographum, Paulini, et recte, authenticum habet. Apographum sic clauditur: Denique meritum etc., pro quo rursus recte in authentico legitur mentum: in utroque tamen loco non suo. At authentico duplex insertus est asteriscus; alter quidem post 70 adjunctam: alter vero post 70 denique; unde liquet, postrema instrumenti verba ubi reponenda sint. Porro, teste eodem Patre, authentico Ferdinandi duale sigillum affixum est, circumscribiturque, ut sequitur: Ferdinand. Com. Pal. Rheni.

utr. Bavarix. dux. Jun. Documentum primum, a San-Paulinianis canonicis acceptum, quod huic instrumento adjunxisset, Ferdinandus ait, num. 139 et seq. retulimus: aliud vero, etiam ab abbate S. Maximini profectum, pariter exhibent templi nostri Græciensis, S. Egidio sacri, monumenta, inter quæ exemplare, legitime collatum, idem R. P. le Jeune vidit hujusmodi tenoris: Nos Reinerus Dei gratia abbas imperialis monasterii, Sedi Apostolicæ immediate subjecti, S. Maximini prope Trevirim, Ordinis D. Benedicti etc.: Notum facimus per præsentibus litteras, nos anno Domini millesimo sexcentesimo sexto, die decima tertia mensis Martii ad petitionem reverendissimi ac serenissimi principis ac domini domini Ferdinandi, electi et confirmati coadjutoris et administratoris ecclesiarum Coloniensis, Leodiensis, Stabulensis et Berchtersgadensis, comitis Palatini Rheni, Superioris et Inferioris Bavarix ducis etc.: domini nostri gratiosissimi, ob suæ reverendissimæ et serenissimæ celsitudinis circa reliquias Sanctorum singularem reverentiam et devotionem dono dedisse et contulisse ex insigni thesauro sanctorum reliquiarum monasterii nostri, vel ecclesiæ antiquissimæ, a S. Helena imperatrice et ejus filio Constantino imperatore, ante annos amplius mille trecentos fundatæ, de speciali licentia sanctissimi Domini nostri etc.: duo capita et quinque ossa integra ex legione SS. Thebæorum Martyrum, quorum dux fuit S. Bonifacius, qui tempore Ricciovari martyrii affecti sunt. Contestamur insuper, easdem reliquias in ante dicto nostro monasterio pro veris, certis, ab antiquo et ab hominum memoria reverenter habitas et reputatas fuisse, et de præsentibus haberi et reputari, prout nobis ex Majorum nostrorum traditione, et ex monasterii nostri archivis ac perventis instrumentis indubitata veritate constat. In cuius rei fidem has præsentibus, manu propria subscriptas, nostro abbati sigillo fecimus communitari. Datæ monasterio nostro præfato anno et die, ut supra. Reinerus abbas monasterii S. Maximini.

145 Idem præterea S. Maximini abbas Reinerus Mariæ, Archiduci Austriæ, Martyrum Thebæorum, cum S. Bonifacio Treviris occisorum, reliquias aliquot concessisset, ex iisdem Græciensi collegii nostri monumentis erulit; in quibus ea de re Reineri litteræ exaratae sunt, quas, quia avitæ Austriacæ domus in Deum Sanctosque pietatis monumentum complectuntur, integras non pigebit adscribere. Sic autem habent: Nos Reinerus, Dei gratia abbas imperialis monasterii, Sedi Apostolicæ immediate subjecti, S. Maximini prope Trevirim etc.: universis et singulis præsentibus litteris visuris, legive audituris notum facimus: nos anno Domini millesimo sexcentesimo

præter quas, et aliae nonnullæ

A sexcentesimo tertio, die duodecima mensis Septembris, serenissima dominae dominæ archiducissæ Austriæ, Gracæ. etc. : dominæ nostræ gratiosissimæ, ob suam serenissimam celsitudinis circa reliquias Sanctorum singularem reverentiam et devotionem dono dedisse et contulisse ex insigni thesauro sanctorum reliquiarum monasterii nostri, vel ecclesiæ antiquissimæ, a S. Helena imperatrice et ejus filio Constantino imperatore, ante annos amplius mille trecentos fundatæ, tria magna integra ossa ex legione SS. Mauriti et Sociorum ejus, quorum dux fuit S. Bonifacius, qui tempore Ricciovari martyrio affecti sunt. Contestamur insuper, easdem reliquias in ante dicto nostro monasterio pro veris, certis, ab antiquo et ab hominum memoria reverenter habitas et reputatas fuisse, et de præsentibus haberi et reputari, prout nobis ex Majorum nostrorum traditione, et ex monasterii nostri archivis ac per vetustis instrumentis indubitata veritate constat, in cuius rei (supple fidei) sigillum abbatia nostræ appendi fecimus, actum anno et die, ut supra. *Estant præterea in eodem collegii authenticæ ejusdem Reineri abbatis litteræ, ad R. P. Gisbertum Scheviciavium, Græciensis collegii nostri rectorem, datæ, quibus ille testatur, se dono dedisse duas partes capitum, et quatuor magna ossa ex legione SS. Mauriti et Sociorum ejus etc., quas, quia tisdem fere vocibus, quibus præcedentes, quantum quidem res ferebat, conceptæ sunt, integras describere, necesse non judicavi. In Catalogo Ms. Reliquiarum collegii Societatis nostræ Monasterii in Westphalia ad diem 6 Octobris notatos reperio sanctos Martyres Trevirenses, quorum insigniores reliquias, ut ibidem legitur, continentur ad tempus in tribus vitris oblongis, partim in armario sinistro aræ summæ, partim in dextero aræ S. Crucis dispositis.*

varius Germanie locis

164 Gelenium de Magnitudine ecclesiæ Coloniensis varias Martyrum Trevirensium reliquias, Coloniæ asservatas, recenset. Lib. III, Syntagmate 45, § 5 de ecclesia Patrum Carmelitarum Coloniensium ita habet: Tertia classis (servatarum illie reliquiarum) sint reliquias recentiores SS. Martyrum Trevirensium: hoc est, ex societate S. Palmatii et Sociorum, quorum memoria est in Romano Martyrologio die v et vi Octobris sub titulo innumerabilium pene Martyrum. *Tum vero singulas singulatim exponens, ita proseguitur: Ex his sanctis Martyribus obtinet hæc eadem ecclesia ab anno Christi MDCXXII infrascriptas reliquias: mandibulam unam cum sex dentibus eidem inhaerentibus. Duo ossa oblonga æqualis magnitudinis. Duo ossa oblonga inæqualis magnitudinis. Cranium unum. Et tres costas. Hæc subdit testimonium Guilielmi Brexii Berncastellani, S. Paulini decani, quo is, se dicto anno, die vero 16 Martii reliquias memoratas dedisse profletur R. P. Henrico Mulhemio SS. Theologiæ Baccalaureo formato. Porro testimonii tenor idem fere est, mutatis mutandis, qui supra num. 139 legitur in litteris de reliquiis Ferdinando, comiti Palatino, Coloniensis et Leodiensis ecclesiæ coadjutori concessis: quapropter hic illud describere omitto.*

dispersæ recensentur.

163 Rursus de templo Societatis nostræ Coloniensis agens Gelenium lib. III, Syntagmate 46, § 5 hæc habet: De Martyribus Trevirensibus plures et insignes extant in hac ecclesia reliquias, quarum festum agitur v Octobris, utpote Sociorum S. Palmatii, consulis Trevirensium, qui in persecutione Diocletiani passi sunt, et corpora anno MXXI reperta fuerunt, ut docent Sigebertus in Chronico et P. Christophorus Brouwerus in Trevirensibus Annalibus. *At, inquit, quid hæc ad Martyres Thebasos, die 4 Octobris Trevis passos, de quibus hic? Respondeo, hæc hic recenseri, tum quod Romanum Martyrologium ad diem 5 et 6 Octobris, nomine innumerabilium etiam Thebasos fortasse comprehendat, quibus diebus tantum fuerit aliquando una omnes culti; tum quod Gelenium ipse suspicandi ansam præbeat, Martyres Trevirenses, tum ceteros seu Thebasos, tum indigenas a sese fuisse confusos; cum Syn- Octobris Tomus II.*

tagmate 48, § 5 agens de reliquiis ecclesiæ PP. Capucinatorum Coloniensium ita scribit: Ecclesia PP. Capucinatorum custodit multa sacra ossa, ac quedam sacra capita, tum ex SS. undecim millium Virginitatis Martyrum, tum ex legione Thebasorum sive innumerabilium SS. Martyrum Trevirensium. *Sicut ergo hæc fortasse immixtæ sunt aliquot Thebasorum reliquias, ita fortasse et illis. Hæc de Martyrum nostrorum reliquiis per Germaniam dispersis dicta sufficiant: nec enim dubito, quin pluribus aliis præterea Germaniæ locis reperiantur; sed quoniam earum ad nos cognitio non pervenit, in Belgium properemus.*

AUCTORE
J. B.

§ XII. Sanctorum Reliquiæ, præcipue per Belgium, dispersæ.

Varias per Belgium sparsas Martyrum Trevirensium reliquias Roysius recenset in Heterogazophylacio, at non ita enucleate semper, ut pateat, veniantne Martyrum Trevirensium nomine, Thebæi ceteri tantum, an indigenæ, an utriusque: dubium pariter subinde, num, cum Martyres Thebasos nominat, Agauni, an Trevis passos, intelligat. *Ut res sese habeat, pag. 575 Munsteriensis Ordinis S. Benedicti cœnobio Luxemburgensi adscribit duo capita et plurima ossa Martyrum Trevirensium. Rutilensi Carthusiæ ad ripam Mosellæ pag. 452: caput unum et ossa tria magna Martyrum Trevirensium. Patribus Societatis nostræ Audomaropolitanis pag. 478: multa et magna ossa Martyrum Thebasorum et Trevirensium. Duacensis pag. 479 multas ossium partes Martyrum Trevirensium, sub Rictio Varo passorum, easque in templo nostro Majore conspicuas: præterea sodalitatibus Partheniæ philosophis pag. 481, duas tibias integras sanctorum Martyrum Thebasorum vel Trevirensium; præterea tibiam unam et vertebralem eorumdem, a R. P. Petro Adenhoven, collegii Trevirensis rectore, acceptas. Denique aliud os dono R. P. Jacobi le Roy; quibus insignis honor est habitus anno 1628 die 20 Maji, cum e templo Majore ad oratorium laudati sodalitati fuere translata. Rem ita describit.*

SS. Martyrum reliquias Luxemburgi et Duaci,

E

167 Sequentium Sanctorum reliquias, duobus ad hoc apparatus feretris, e ligno inaurato, pellucidissimisque transparentes in vitris, miro artificio collucentes, die xx Maii hujus anni MDCXXVIII ex ipso templo, in quo fuerant isto die solenni pompa expositæ, processionaliter variis luminariis, varisque instrumentorum musicorum consensu, atque alio et alio studiosorum applausu translatae fuerunt, ubi tota sequenti Dominica die, media in aula, in altari illic ad hoc venustissime constructo, et pannis holosericis ac Phrygio auro et argenteo variegatis, rubei coloris, uti reliqua aula pars convestito, in vesperam expositæ fuerunt, atque ab omnibus, qua par fuit, veneratione honoratæ, ad quarum honorem et Sanctorum majorem gloriam factum est summum sacrum ab R. P. ac magistro nostro Philippo du Trieu, communicatis interea, sacroque Eucharistiæ Sacramento relectis, maximo numero, ejusdem congregationis sodalibus, post litanias vero, præparatis ad hoc in locis fuerunt collocatæ. *Ne autem levi de causa tantum hæc reliquias honorem habitum fuisse, quis forte existimet, diploma, quo eas R. D. Paulus Boudot, Atribatensis episcopus, approbavit, adjeicit, quod est hujusmodi.*

ubi insigni honore exceptæ,

F

168 Paulus Boudot, Dei et Apostolicæ Sedis gratia, episcopus Atribatensis, universis presentes inspecturis salutem in Domino. Cum juxta SS. canones et concilii Tridentini decreta reliquias Sanctorum, quorum corpora viva habitaculum fuere Spiritus sancti, et quorum intercessione multa bona hominibus præstantur, debito honore sunt venerandæ, ac nullæ et novæ reliquias, nisi recognoscente et approbante episcopo, recipiendæ. Hinc est, quod, probatis testimoniis fide dignis, reliquias nobis exhibitas per R. P. Jacobum Lobbetium, sodalitatibus Partheniæ philosophorum Duacensium

et approbante

AUCTORE
J. B.

censium directorem, videlicet duas tibias integras SS. Martyrum Thebaeorum vel Trevirensium, acceptas a R. admodum domino D. Antonio Wehro, canonico et scholastico ecclesiae collegiatae divi Paulini Treviris; item unam tibiam et unam vertebam SS. Martyrum Thebaeorum sive Trevirensium, acceptam a R. P. Adenhoven, collegii Societatis Jesu rectore, Treviris. Aliud item os tibiae eorumdem Martyrum Thebaeorum, datum a R. P. Jacobo le Roy, collegii Societatis rectore Valencenis. Quae sequuntur in diplomate ad aliorum Sanctorum reliquias pertinent; ac propterea hic ea omitto.

Atrebatensi
episcopo

169 Diploma autem Atrebatensis praesul hoc modo concludit: Nos ad humilem supplicationem praedicti R. P. sodalitatibus directoris, visis prius attestationibus praedictorum dominorum, et juramento praestito ab eodem R. P. Jacobo Lobbetio, quo testabatur, eas esse ipsas reliquias, quarum testimonia acceperat, nobisque exhibuerat: easdem reliquias pro veris praedictorum reliquiis recognoscetes et approbantes, ab omnibus et singulis Christi fidelibus venerandas et honorandas exponi publice posse, decrevimus, et decernimus harum testimonio litterarum, sigilli nostri subimpressione munitarum. Atque ut erga easdem reliquias cultus et veneratio incitetur, omnibus, qui eas devote coluerint, quadraginta dierum indulgentiam impertimur. Datum in palatio nostro episcopali Atrebat. die IV Maii, anno MDCXXXVIII.

B

De Mandato Reverendissimi D. sigillum appensum erat in rubra cera.

Joannes Monnier, secret.

publicae venerandi exponi fuerunt:

170 Aliud praeterea in eadem urbe Patres nostri sodalium, beatissimae Virginis pariter sacrum, instituerant, quod Duaceni cives constituebant. Hi philosophorum Partheniorum pietatem aemulati, eorumdem Sanctorum praesidium, comparatis eorum reliquiis, sibi consciscere voluerunt; acceptisque Treviris duabus craniorum portionibus, voti sui compotes effecti, sacro eas pariter honore sunt prosecuti. Testis rursum Rayssius, pag. 484 ita scribens: Anno proxime elapso (prodiit Opus ejus anno 1628) missae sunt a Trevirensibus parthenicis beatae Virginis sodalibus ad civium Duacensium parthenicum beatae Virginis sodalium, sub cura eorumdem PP. Societatis Jesu institutum, duae maxime craniorum partes SS. Martyrum Trevirensium, una cum amplissimis, iisque pulcherrimis attestacionibus; quae sane reliquiae, licet collocandae in praedictorum sodalium oratorio credebantur, incluse tamen imaginibus praedictorum SS. Martyrum, pectore tenuis effigiem naturalis unius hominis magnitudine referentibus, super gradus summi altaris, ipsis diebus Dominicis, atque aliis solemnioribus diebus collocantur.

C

item Insulis, variisque Belgii locis,

171 Duaco Insulas progreditur Rayssius: illic quoque in templo nostro Martyrum Thebaeorum et Trevirensium reliquias reperiri, ait pag. 492, citatque Buzelinum in Annalibus Gallo-Flandricis lib. II, cap. 8: sed nec hic, quoniam ex sint, uberius explicat; addit tamen, et PP. Franciscanis Insulensibus multa Thebaeorum et Trevirensium Martyrum ossa obtigisse. Templo nostro Mechliniensi pag. 495 tribuit Rayssius, unum integrum fere caput: quatuor craneorum partes; mandibulam unam, os unum oblongum, aliaque duo media. Quae omnia P. Jacobo Tirino acceptas refert collegium nostrum; hic autem munificentiae illustrissimi domini archiepiscopi Trevirensis: quibus dein addit duo ossa eorumdem Nicolai, abbatis S. Maximini, et ossa varia e collegio nostro Luxemburgensi accepta. Denique in templo nostro Luxemburgensi vidisse se, ait pag. 492 et seq., capsulas duas, hinc inde ad summum altare, cortinis ejusdem altaris juxta columnas superpositas, refertas reliquiis Martyrum Trevirensium. Willotius in Hagiologio Belgico, Gallico sermone conscripto, ad diem 6 Octobris ita universim scribit: In pluribus urbibus, monasteriis, locisque Belgii servantur ac honorantur corpora, partesque insignes Martyrum Trevirensium;

speciatim in Munsteriensi monasterio Luxemburgi, D uti et apud Jesuitas ejusdem loci, Namurci, Valencenis, Insulis, Duaci, Audomaropoli etc. Addi his possunt templum nostrum Liranum et Iprense, quae pariter eorumdem Martyrum cimeliis gaudent. Praeterea virginis S. Clarae Insulis, S. Petri ecclesiam et collegium Sutorum Duaci, Latiensem in Hannonia abbatiam, caenobium S. Winoci, Ordinis Benedictini Bergis in Flandria, ubi quoque variae Martyrum Thebaeorum, vel certe Trevirensium reliquiae, teste Rayssio, reperiuntur.

172 Plures quoque sanctorum Martyrum Trevirensium reliquias domus nostra Professa Antverpiensis servat, Trevirensium liberalitate acceptas. Ex his anno 1394, die 28 Maji Guilielmus Bretzius, S. Paulini decanus, Oliverio Manaræ, Societatis nostrae per provinciam Belgicam Provinciali, capta duo una cum tibia aliquote et partibus aliis dono dedit; authenticæ vero donationis litteræ ita habent: Nos Guilielmus Bretzius Berncastellanus, collegiatae ecclesiae B. Paulini apud muros Trevirensis urbis decanus, fatemur tenore praesentium ad instantiam reverendi patris Oliverii Manaræ, Societatis Jesu per Belgium praepositi Provincialis, et reverendi patris Joannis Melandri, collegii Societatis Jesu procuratoris, impetratas et datas hinc a nobis quasdam Trevirensium Martyrum reliquias, E nimirum capita duo una cum tibia aliquote et partibus aliis. Quae omnia ex autentico veroque sacrorum Martyrum, tum hujus urbis incolarum, tum cohortis Thebae legionis reliquiario depromsimus. In cujus rei testimonium praesentes sigillo nostro, ac manus propriae subscriptione firmare placuit. Datum Treviris MDCXIV, xxviii Maii.

Wilhelmus Berncastellanus, S. Paulini decanus.

175 Eodem quoque anno pridie Kalendas Junii iisdem patribus Manaræ et Melandro Joannes de Valle, S. Martini in suburbio Trevirensis abbas, reliquias aliquote, ex authentico veroque sanctorum Martyrum Trevirensium, tum incolarum, tum cohortis Thebae legionis reliquiario depromptas, largitus est, ut litteræ docent authenticæ ea de re ab eodem abbate datae, manuumque ejus propria subscriptione, et sigillo munitæ, quas hodieque servat domus nostra Professa Antverpiensis. Conceptæ sunt iisdem fere verbis, quibus proxime praecedentes Guilielmi Bretzii: sufficere itaque Martyrum Trevirensium reliquias, in his memoratas, verbatim describere. Reliquiae haec: Septem tibiae integrae, duae partes mandibulae cum dentibus aliquote, duo ossa latera, una pars posterior cranei integra, iterum alterius parva pars, ossa item minora aliquote... de sanguine F concreto Martyrum Trevirensium. His etiam ad junxit (ita perquirit authenticæ litteræ) V. dominus pastor S. Pauli duas anteriores partes craneorum et duas tibias medias.

174 Parem quoque P. Tirino curam fuisse, domus nostrae Professae templum sanctorum Martyrum Trevirensium reliquias ditandi, ex authenticis litteris tum Lotharii, Trevirensis archiepiscopi, tum Nicolai, abbatis S. Maximini, liquet, quas describo. Lotharii quidem litteræ ita habent: Lotharius, Dei gratia archiepiscopus Trevirensis, sacri Romani imperii per Galliam et regnum Arelatense archicancellarius ac princeps elector, administrator Prumiensis perpetuus, notum facimus tenore praesentium, cum ab honorabili et religioso devoto syncero nobis dilecto Jacobo Tirino, praeposito domus professorum Societatis Jesu Antverpiae, pro sacris quibusdam reliquiis requisiti fuerimus, nos pio ipsius desiderio et devotioni gratificari volentes, has subsequentes, ex sacrarum reliquiarum nostrarum thesauro desumptas, reliquias illi gratiose dedimus, videlicet, duo integra fere capita, quatuor craneorum partes, duas mandibulas, sex oblonga ossa, ex S. legione Thebaeorum Martyrum Trevirensium; et quod illarum reliquiarum pro talibus huc usque pie habitæ et retentæ sint, his litteris nostris manus nostrae subscriptione, et sigilli nostri subimpressione munitis attestamur.

nominationem in domo Professae Societatis Jesu Antverpiae.

authenticas, quae dantur,

munitis

A attestatur. Datæ in Augusta nostra Trevirorum vigesima prima die mensis Augusti, anno a partu Virgineo, millesimo sexcentesimo decimo septimo, Lotharius archiepiscopus ✠ locus sigilli. Trevirensis S.

testimonis,

173 *Litteræ vero authenticæ Nicolai, abbatis S. Maximini, ita sonant:* Nicolaus, Dei gratia abbas imperialis monasterii sancti Maximini, Sedi Apostolicæ immediate subjecti etc. Notum facimus per præsentem, nos anno Domini millesimo sexcentesimo decimo septimo, ad majorem Dei gloriam et sanctorum Martyrum honorem, ad sollicitationem reverendi Patris Jacobi Tirini, domus Professæ Societatis Jesu Anuerpiæ Præpositi, sacrosanctæ Theologiæ licentiati, dono dedisse et contulisse ex insigni thesauro sanctorum reliquiarum monasterii nostri, vel ecclesiæ antiquissimæ, a S. Helena imperatrice, et ejus filio Constantino imperatore, tria magna ossa ex legione Thebæorum, quorum dux fuit sanctus Bonifacius, qui tempore Ricciovari martyrio affecti sunt. Contestatur insuper, jaro nominatas reliquias in antedicto nostro monasterio pro reliquiis veris, certis atque sacris ab antiquo, et ab hominum memoria, reverenter habitas, et reputatas fuisse, ac de præsentem haberi et reputari; prout nobis ex monasterii nostri archivis, ac per vetustis instrumentis, indubitata veritate constat. In quorum testimonium præsentem litteras manu propria subscriptas, sigilli nostri impressione jussimus et fecimus communiri. Datæ ex monasterio nostro præfato, vigesima secunda mensis Augusti, anno Domini millesimo sexcentesimo decimo septimo.

Nicolaus abbas S. Maximini.

Ex mandato

Daniel Mayer, imperiali auctoritate notarius, scabinus et secretarius benememorati monasterii.

et a Maldero, episcopo Antverpiensi approbata.

176 *Alias denique anno 1619 Martyrum Trevirensium reliquias e S. Paulini monasterio opera P. Gisberti Curbeck domus nostra Professorum Antverpiensis accepit ab eodem Guilielmo Bretzio seu Brexio, de quo supra num. 172, nimirum tria oblonga ossa et unam partem cranii, ut iterum ex litteris authenticis in prædicta domo nostra servatis, mihi quæ a R. P. Præposito Ignatio vanden Driesch benigne exhibitis, disco; quibus et aliæ jungi possunt, quæ ad manus Antverpiensium Professorum una cum donationum litteris pervenerunt, quasque omnes, uti et ante memoratas, Joannes Malderus, Antverpiensis episcopus, precibus R. P. Joannis de Tollenaer, Præpositi domus professæ Antverpiensis, recognitas, publicæ venerationi exponi concessit die trigesima mensis Octobris anno Domini 1623.*

missæ insuper fuerunt in remotiores orbis partes.

177 *At nec Italiani Martyrum nostrorum reliquias destitutam, lib. II de Martyribus Thebæis pag. 255 Baldesanus est auctor: hoc enim teste, S. Paulini Trevirensis capituli favore et munere Martyrum Thebæorum Trevirensium capita aliquot et ossa Mediolanum allata sunt: quorum unum cum ossibus tibiæ et brachii collegio nostro, S. Mariæ di Brera appellato, donatum est, ibidemque sub altari principe reverenter repositum anno 1582. Eodem quoque teste, Joannes Franciscus Bonhomius, per Germaniam nuntius Apostolicus, Martyrum istorum capita aliquot et ossa insignia, Trevis accepta, Vercellas detulit, quæ, illo defuncto, partim in cathedrali ecclesia S. Eusebio, partim in ecclesia nostræ Societatis SS. Trinitati sacra consensu Sixti V summi Pontificis, sunt collocata anno 1588, ubi multo in honore sunt. Addit Baldesanus, Genæum quoque in collegium Societatis nostræ eorum reliquias migrasse, uti et in Hispaniam; at quænam eæ sint, aut ubi servantur, non edicit. Codici nostro Ms., S. 19 notato, insertum est Calendarium Sanctorum, quorum Officia celebrantur ob insignes ipsorum reliquias in ecclesia S. Francisci Bononiæ assercatas, F. Innocentii Guardiani subscriptione munitum; hoc autem ad diem 6 Octobris ita habet: Innumerabilem Martyrum Trevirensium caput.*

ACTA

AUCTORE ANONYMO.

Auctore anonymo.

Ex editione Honthemii tomo I Prodrumi Historiæ Trevirensis.

PROLOGUS.

Auctor Deum scriptiois suæ principium facit.

Quamquam, Scriptura sacra testante, in principio apud Deum secundum substantiam rerum cuncta simul creata fuerint, sicut scriptum est: Qui vivit in æternum, creavit omnia simul a; non tamen secundum diversitatem formarum omnia simul in speciem venerunt. Nam, sicut beatissimus Regiensis ecclesiæ episcopus Prosper in suo, quod ex libris S. Augustini facit, de florato testatur: Id quod in tempore novum est, non est novum apud eum, qui condidit, et sine tempore habet omnia, quæ suis quibusque temporibus pro eorum varietate distribuit b. Ad innumerabilem itaque divinæ hujus dispensationis rationem spectare videmus, quod, sicut sexta die, creatis diversi generis animalibus, homo quoque, qui eis præesset, creatus est; ita in sexta mundi ætate c Creator omnium rerum Deus, in patriarchis, et prophetis dudum præsignatus, in utero virginali conceptu spirituali incarnatus est, cujus est dominatus super omnes cæli ac terræ ornatus: et cæli quidem ornatus sunt angeli, terræ autem ornatus homines et bestię, varique fetus terræ.

Sere

a

b

E

c

Martyrum incentionis

d

e

F

f

* dilatationis

g

excusatio.

2 Hic ergo plus quam Abraham multarum gentium, plus quam Isaac Patri obediens, plus quam Noe calice Passionis inebriatus est; et in Judaico populo, tamquam Noe in tabernaculo, a filio suo Cham denudatus d; dum ab ipsis generis sui domesticis, a quibus carnis velamentum, quasi ali-quod susceperat tabernaculum, despecte est tractatus: ibi namque mortalitatis ejus infirmitas nudata est atque manifestata: ibi, sicut Propheta de ipso prædixerat, fortitudo ejus est celata e, et, sicut Noe, de somno expergefactus, impietatem filii sui Cham prophetico spiritu edoctus maledictione persecutus est; ita propheta David, qui typum Domini gessit, Judæorum impietatem, dormientis in cruce Domini despicientium infirmitatem, non dissimili maledictione detestatus est, de illis dicens: Exurgat Deus et dissipentur inimici ejus f etc: sicut etiam et alii duo filii Noe, Sem videlicet et Japhet, nuditatem patris nec videre, nec audire volentes, eamque pallio cooperjentes, paternam benedictionem susceperunt; ita omnes mysterium Passionis Dominicæ humiliter venerantes, divinæ Paternitatis benedictione beari ac multiplicari nihilominus meruerunt: quorum etiam futuræ per Deum nominationis, et dilationis * status in eorumdem filiorum Noe nominibus est præsignatus g.

3 Hæc autem idcirco breviter prælibavimus, ut et eum, qui est fons et origo omnium honorum, hoc etiam principium faceremus, ejus scilicet breviloquii, quod de sanctis Trevericæ civitatis Martyribus faciemus, et, ut ejus incommutabilis dispositionis ordinem in eis quoque completum esse, ipso adjuvante, monstrarem, qui eos proinde, ut credimus, de ultimis terrarum finibus evocavit, ut et eorum holocausta medullata perpetua pace remuneraturus in hoc tandem loco susciperet, et ejusdem loci incolas, tam pretiosas Sanctorum suorum foventes reliquias, concessæ fidelibus suis pacis participes per eorum patrocinium efficeret.

ANNOTATA.

a Ecclesiastici cap. 18, v. 4.

b Ita S. Prosper lib. Sententiarum ex Augustino delibatarum

AUCTORE ANONYMO.

delibatarum sent. 4, quæ est de intemporalis scientia Dei. Vide S. Aug. Epist. 158 ad Marcellinum.

c Hermannus Contractus, et Lambertus Schafnaburgensis, quibuscum loquitur hic anonymus, mundi ætates ita partiuntur: fluxit prima a creatione mundi usque ad Noe: inde secunda usque ad Abraham: tertia ab Abraham usque ad David: quarta a David usque ad transmigrationem Babylonis: quinta a transmigratione Babylonis usque ad aduentum Domini: sexta, quæ nunc agitur, ætas: Aliorum vero alia partitio est.

d Cham patrem non denudavit, sed denudatum invenit.

e Num forte alludit ad hæc Isaia verba cap. 65 v 13 Ubi est zelus tuus et fortitudo tua?

f Psalm. 67 v 2.

g Sem idem valet ac Nomen seu Nominatus: Japhet idem ac Dilatio: hinc Noe Gen. cap. 9 v 27: Dilatet Deus Japhet, et habitet in tabernaculis Sem etc.

CAPUT I.

SS. Martyrum passio et sepultura locus.

Maximiano in Christianos effervescente.

B a Socisque

b

c

d

e

f

g SS. Tyrsus et Socii MM.,

h

i divina disponente providentia.

k

l

Cum igitur inevitabilis divinæ dispositionis ordo deposceret, ut et ardor malitiæ, qui fuit in infidelibus, Maximiano et Diocletiano, a diabolo succensus efferveret, et amor justitiæ, qui fuit in sanctis Secundo a, Tyrso Mauritio Sociorumque ipsorum, flagrans ex lampade caritatis divinæ innotesceret juxta illud Psalmistæ: Consumetur nequitia peccatorum et diriges justum b, hoc est, ut peccator peccaret adhuc, et justus justificaretur adhuc c, evocatur a Maximiano, cognomento Herculio, cæsare primum, postea Augusto, Orientalis regionis legio. Quæ juxta legem militiæ Romanæ conscripta armisque militaribus instructa ab imperatore Romano Diocletiano ad vires hostium Romanorum conterendas est transmissa d. Prælati sunt autem huic legioni duces, quorum vocabula ad nostram noticiam duo devenerunt, unus Tyrsus, alter Secundus vocatus. Nomen vero primipilarii legionis ejusdem, sicut a nostris antecessoribus accepimus, erat Mauritius e, erant revera in legione illa alii quoque duces exercitus, ac principes f, pro quorum et nominum et meritorum oblivione antecessorum nostrorum negligentiam incusamus, quorum tamen diligentiam commendamus, pro eis litterularum documentis, quæ de eorumdem Sanctorum meritis aut plumbeis, aut marmoreis tabulis, aut vetustissimis schedulis inscripta reperimus g.

2 Hoc nempe in plumbea tabula, prope corpora eorumdem Martyrum in crypta sancti patris nostri Paulini terræ altius infossa, conscriptum reperimus, quod unus ex præfate legionis ducibus, Tyrsus videlicet cum suis plurimis Sociis et militibus in urbem Trevericam deveniret, cum suis commilitones, signifero legionis Mauritio adhaerentes, idolorum culturæ adquiescere nolentes, juxta Alpium infima ab imperatore Maximiano trucidatos esse, audiret h. Quare vero hunc potissimum locum cætus ille Sociorum passioni suæ prospexerit, prima quidem ratio occurrit prædestinationis divinæ inevitabilis dispositio, quæ sicut absque tempore et loco continet omnia, ita temporibus et locis singulis congruentia distribuit negotia i.

3 Sic nempe inter alia inestimabilia Bethlehem Nativitati, Jerusalem suæ prævidit Deus et Homo Passioni. Deinde non absque ratione possumus et illud ex hac re conjicere, quod beatus Marcellus, Romanæ Sedis eodem tempore episcopus, inter alia militiæ Christianæ, qua, illis consilium ejus in urbe Roma quærentibus k, seseque ab episcopo Hierosolimitano ad fidem Christi per baptismum initiatos l esse confitentibus contulit armamenta; hæc quoque necessitati eorum salubria providerit munimenta, ut, quia contra Galliarum Christianos bellum suscipere cogebantur, ipsi Christianitatis

nomen in hoc venerentur, quo se Galliarum D principibus m conjungentes et cum eis crucem Domini per patientiam mortis suscipentes, adacto hoc modo Sociorum numero, cumulata sibi passionum præmia acquirerent.

4 Possent et aliæ convenientes et aptæ ex hac re fieri conjecturæ, sed præstat interea loci nomen Domini benedicere ac laudare, cujus inestimabile consilium sapientiæ in benedicta Sociorum istorum ad hunc perventione, et benedicenda semper passione, ibidem constat completum esse. Venerunt namque in urbem Trevericam, non nisi per ordinationem divinam: unde ab ejusdem civitatis Christianissimis principibus, Christianitatis et pacis signa in ipsis cognoscentibus, Christianiter et amice, hospitaliter et honeste, summa, quæ in Domino est, ordinante hoc charitate, recepti sunt n.

5 His quippe principibus dum causam suæ ab Oriente profectionis, suæque ad hunc locum perventionis flebiliter retulissent, eorumque consilium simul et auxilium humiliter postulavissent, flagranti adeo Sancti Spiritus ardore corda omnium et civium et hospitum in Dei amore succensa sunt, ut ad mortis magis pro Christi amore susceptionem, quam ad idolorum venerationem, et Christianorum oppugnationem se præbere, invicem exhortarentur. Verumtamen non est dubitabile, quin, si juncti Trevericis Thebani materialibus armis contendere vellent, præfecti illius Romanorum Rictiovari potentia resistere et etiam prævalere satis possent o, præsertim cum ipsum Romanorum imperatorem cæsarem cum omnibus, quas habere potuit, militum copiis a solis civibus Trevericis diu multumque fatigatum fuisse, in Romanis ac Gallicis legamus historiis p. Hæc hæc hactenus.

6 Vix dum igitur sanctæ exhortationis armis se invicem munierant, cum ecce Rictiovarus, Romanæ, ut ita dicam, iniquitatis præfectus a præfate Maximiano transmissus, Trevirorum urbem cum suis iniquissimis satellitibus intravit, qui vocatos ad se imprimis, quorum causa præcipue venerat, Thebææ legionis Christianos, interrogavit, utrum et ipsi Romanorum Deos adorare, eorumque detractores armis vellent subjugare q? Cui dum dux Legionis præfate Tyrsus responderet, se suosque omnes et Socios et Milites pro Christi amore, ejusque et religionis observatione malle mori, quam hujusmodi sacrilegio pollui: quid ipse diceret, nescimus, sed quid faceret, scimus. Nam sicut felicissimæ memoriæ homines, quorum in æternum benedictæ sunt anime, notaverunt r, in plumbea videlicet tabula, quam in crypta sanctissimi Trevirorum episcopi inventam esse s, prædiximus, prima die funesti ingressus ipsis in hanc urbem, quæ erat quarto Nonas Octobris, occidit Tyrsum cum suis Sociis.

7 Sequenti autem die Rictiovarus Palmatium consulens et patricium cum aliis principibus ejusdem civitatis t occidit, quorum nomina pro rerum multitudine satis paucissima ibidem sunt inventa: plurima quippe in hac urbe, sicut in Romana civitate, dignitatum quoque vocabula fuerunt: non enim propter solam ædificiorum æqualitatem, sed etiam propter dignitatum æmulationem u hæc urbs secunda Roma est vocata. Ex his vero omnibus et hominum et dignitatum nominibus (quod absque mœrore non dicimus) non nisi tredecim nomina in plumbo x reperimus: de quibus unum ducis legionis Thebææ fuit vocabulum, qui Tyrsus vocatus, et in sinistro sancti Paulini latere versus Orientem collocatus in ipsa sui positione se ab Orientali plaga venisse quodammodo est testatus; in dextero autem sancti Paulini corpus jacet sancti martyris Palmatii, consulis Trevericæ urbis et patritii: hic, dum parte sui dextera te respicit, o urbs Treverica, dextera ejus juvenina videntur tibi etiam hoc locationis modo esse porrecta y.

8 Ad caput vero memorati sæpius, memorandi frequentius, Paulini septem Senatorum corpora, quasi

m

Treviros veniunt.

n ubi benigni excepti,

E

o

p die 4 Octobris a Rictiovaro occiduntur.

q

r

F s

die vero postero S. Palmatii et Socii MM.,

t

u

x

y

A quasi totidem posita sunt candelabra, plus in domo Domini lucentia, quam septem cœli sidera, quorum situs ordinatio veneranda & non minimo misterio est celebranda: probat namque positio ista, caelestia illos fuisse animalia, dum quasi castrorum acies ordinata fuerunt; et sicut animalia cœli Ezechieli apparuerunt, alas alterius ad alterum contulerunt. Et tunc quidem a felicissimæ memoriæ Trevirorum archipræsule Felice, Sancti Spiritus gratia illi cooperante, ita conjuncta fuerunt; nunc autem *aa* manifesto * per misericordiam Dei prætiostissimo corporum ipsorum thesauro, dum crypta in honore ipsorum construeretur, ornatus ejusdem criptæ poscere videbatur, ut intermisso quindecim pedum spacio, ita ab invicem separarentur, ut dextera pars criptæ illius, quatuor ex ipsis, sinistra autem tria iterum conjuncta, sicut ante, corpora susciperet.

B 9 Sed isti septenarii numeri partes sacri misterii videntur non esse expertes: id ipsum namque beatitudinis aeternæ misterium, quod numeri hujus summa, divinæ et humanæ sapientiæ testantibus auctoribus, nobis pollicetur, partes quoque summae hujus constituitivæ, ternarius scilicet et quaternarius, teste Virgilio *bb*, paganorum poetarum reverta doctissimo, continere videntur; qui cum perfectam et corporis et animæ beatitudinem, per hunc numerum significari vellet ostendere, ait in quodam loco: o terque quaterque beati. Sunt sane et alia numeri hujus, quæ longe est revolvere, misteria; quæ si divina misericordia in nostra miseria per istorum merita Sanctorum compleri perfererit, iste Sanctorum septenarius numerus ab omni nos corporis et animæ inquinamento purgare sufficere solus.

C 10 Habentur tamen in eadem cripta alia quoque quatuor sanctorum martyrum corpora, ad quorum et nomina et merita demonstranda, non alia melius, quam eadem, quæ in plumbo sunt, verba ponemus, hæc sunt autem festivæ memoriæ verba, quæ ibi sunt insculpta: Ad pedes Sancti Paulini altrinsecus positi sunt quatuor Viri genere et virtute clarissimi; qui licet tempore pacis occulte Christum colebant, tempore tamen persecutionis aperte adeo fidem Christianorum defendebant, adeo ipsi Rictiovaro in faciem resistebant, quod eos quasi exemplum aliorum diversis tormentorum generibus multum afflictos, tandem in præsentia sua fecit decollari. Alter ergo duorum, versus Austrum positum, interior scilicet, Hormista, exterior vero Papirius vocatur, alter vero eorum, quorum latera Aquilonem respiciunt, interior item Constans, exterior Jovianus vocatur.

C 11 Pauca itaque, ut diximus, pro rerum multitudine, parva pro rerum magnitudine, sunt hæc verba, quæ divina prospiciens ex alto misericordia nostris temporibus conservavit, nobisque peccatoribus nostris absconsa melioribus occulto aliquo pietatis consilio revelavit *cc*. Ceterum significantia mysteriorum, in his, quamvis paucis, verbis sonantium, adeo est fortis et valida, ut, si quis scribendi ingenio æquali cum sancto Gregorio hoc tempore polleret, vix digne passionum merita et virtutum ipsorum insignia describere valeret, nedum nostri tenuitas ingenii ad eorum, et idoneam descriptionem et dignam gratiarum Deo actionem, pro eorum divinitus nobiscum celebrata revelatione sufficere deberet. Quapropter melius de his silentium esse putamus, quam, cum pro magnitudine rerum parum inde dicamus, res magnas parvis scribendi modis extenuare pergamus: illud vero qualicumque scribendi modulo posteritati transmittere debemus necessario, quali divinæ prædestinationis ordinatione hæc Sanctorum latificati simul manifestatione.

ANNOTATA.

a Secundus e numero Martyrum Trevirensium non fuit. Vide num. 114. S. Bonifacius per interpolationem in Ms. nostrum S. Maximini intrusus vide-

tur: nec enim legitur in Actis ab Honthemio editis, neque, cum scripta sunt Acta, Treviris cognitum fuisse videtur.

b Psalm. 7 v 10.

c Respicit illud Apoc. 22 v 11. Qui nocet, noceat adhuc, et qui in sordibus est, sordescat adhuc: et qui justus est, justificetur adhuc: et sanctus sanctificetur adhuc.

d Hos Romanorum hostes, quidam Bagaudas, quidam Carausium, alii tumultuantes Gallos fuisse, opinantur: res pendet a tempore, quo Martyres Thebæi cæsi fuerunt, quod incertum est: equidem expeditionem aliquam Maximianum molitum esse, cum illos neci dedit, ex Eucherio videtur consequi. Vide num. 100.

c Illius Acta illustrata sunt ad diem 22 Septembris.

f Cum Duces exercitus nominat, centuriones, ordinumve ductores intellige. De S. Bonifacio consule Appendicem.

g Habes monumenta, unde Martyrum suorum notitiam sæculo XI Trevirenses hauserunt. De tabula plumbea et marmorea actum est §§ 2, 3, 6. Schedulas vetustissimas vocat anonymus, quæ invasioni Normannicæ superstites fuisse; at quales fuerint, e jusse ætatis, nusquam clare edicit. Fuerint forte Hymnus S. Paulini, Acta SS. Fusciani et Victorici, quorum meminuit cap. 2.

h Itaque secundum anonymum, in Gallias jam pervenerat Tyrus, cum Maurilius Agauni occubuit; probabile autem est, eo a Maximiano fuisse præmissum, ut num. 5 dixi; atque adeo non est, cur Tyrus a signis profugisse, dicendus sit.

i Si causa quaeritur, cur in Gallias venerint Tyrus et ejus Socii, certum est, id factum non esse absque dispositione divina: sed alia, eaque magis determinata quaeritur. Haud vero improbabilis ea est, quod illuc a Maximiano, partim ad tutandos Romani imperii fines, partim ad persequendos Christianos, missi essent. Nam, ut ait S. Eucherius, Maximianus impietatem suam ad extinguendum Christianitatis nomen armaverat. Si qui tunc Dei veri cultum profiteri audebant, sparsis usqueaque militum turmis, vel ad supplicia, vel ad necem rapiabantur: ac, velut vacatione barbaris gentibus data, prorsus in religionem arma commoverat. Hanc causam num. seq. ex parte tangit anonymus.

k Martyres Thebæos Romanum Pontificem adisse, recentiorum tantum assertio est, nullo antiquitatis testimonio fulta; neque in Eucherio quidquam hujusmodi occurrit: perinde igitur est sive Cajus, sive Marcellus, sive alius quisquam Romanam Sedem occupavit. Alibi legitur Marcellinus.

l Nihil solidior est ista assertio, quam præcedens. Anonymo hic et Scheckmanno non convenit: hic enim Thebæos a Zabda, Hierosolymitano episcopo, Christi militiam didicisse, seu fidei Christianæ rudimenta hausisse, sed a Marcellino, Romano Pontifice, baptismum consecutos scribit. Sedit Hierosolymis Hymenæus ab anno 266 ad 298. Dein Zabdas usque ad annum 502. Non potest igitur huic Thebæorum conversio tribui, si Tyrus, ut Scheckmannus seu Eneus ait, anno 291 occisus fuerit.

m Viros consulares et senatores intelligit.

n Generalis nimium hæc expressio est: innuit enim, non solum Trevirenses optimates plerosque, sed et omnem pene civitatem Christianis sacris ea tempestate fuisse addictam; quod quidem quantopere a temporum illorum Treviris conditione abhorreat, dictum est num. 112.

o Quis non videat, Christianorum Treviris degentium numerum, ac Trevirensium vires hic denuo supra fidem extolli?

p Indutionarius, Trevirensium princeps, sub Julio Cæsare bellum cum Romanis gessit, quo per Labienum victo occisusque, adversus Romanos Treviri bellum renovarunt, ut in illos Cæsar ipse proficisci decreverit; sed Labienus copiis a Cæsare auctus, victisque iterum stratagemate Treviris, paucis post diebus illorum civitatem recepit; quæ fuscus explicat

AUCTORE
ANONYMO.

cat Cæsar ipse Commentariorum suorum de bello Gallico lib. v et vi.

q Duo igitur in mandatis habuerunt, alterum, ut idolis sacrificarent, alterum, ut Christianos persecuerentur; sed exsequi utrumque detrectarunt. Idem prorsus S. Eucherius de Martyribus Agaunensibus tradit. Ad sacrificandum idolis coactos fuisse, ex his Eucherii verbis colligitur: Ubi vero ad Thebæos denuntiatio iterata pervenit, cognitumque ab eis est, injungi sibi rursus executiones profanas, vociferatio passim ac tumultus in castris exoritur, affirmantium, numquam se ulli in hæc tam sacrilega ministeria cessuros. Idolorum profana semper se detestatos, Christianis se imbutos sacris, et divinæ religionis cultu institutos, unum sanctæ Trinitatis Deum colere, extrema experiri satius esse, quam adversum Christianam fidem venire. Ad Christianorum quoque perniciem fuisse compulsos, Eucherius loco non uno affirmat. Primum ita scribit: Itaque cum hi, sicut et ceteri militum, ad pertrahendam Christianorum multitudinem destinarentur, soli crudelitatis ministerium detrectare ausi sunt, atque hujus præceptis se obtemperaturos negant. Tum sic: Redintegratisque mandatis edicit (Maximianus) ut reliqui in persecutionem Christianorum cogantur. Nihil igitur in his anonymi

B verbis occurrit, quod merito reprehendas.

r Probabilis anno 882. Vide § 2.

s Anno 1074 vel potius seq.

t De illis agetur ad diem 3 Octobris, quo occisi sunt et notantur in Martyrologio Romano.

u Non senatus modo Trevis ad imitationem Romanæ curiæ, sed variorum imperatorum et Maximiani sedes fuit. Trevirum Romæ comparat Ausonius in Mosella v 581 et seqq.

Salve, magne parens frugumque virumque, Mossella,

Te clari proceres, te bello exercita pubes,

Æmula te Latiae decorat facundia linguae.

Quin etiam mores et lætum fronte serena

Ingenium natura tuis concessit alumnis

Nec sola antiquos ostentat Roma Catones.

Exstant etiam apud Broverum ipsius senatus Romani ad Trevirensem litteræ, quas apud illum videre est ad annum Christi 276 num. 61.

x Singulorum nomina dantur infra ad calcem cap. 2.

y Merus ingenii lusus est, quæ hic de situ Thirsi affert: revera enim latere suo respicit Aquilonem, sicut Palmatus Austrum: quod et infra (num. 10) ponit author de quatuor Martyribus altrinsecus ad pedes S. Paulini quiescentibus. Honthemius in Annotatis hic.

C z De Martyrum situ in S. Paulini crypta, vide num. 117.

aa Scripsit igitur anonymus circa annum 1072, quo crypta dilatata fuit.

bb Æneid. lib. 1 v, 98.

cc Patet ex contextu hoc, et mox subjunctis, ante annum 1071 et citra revelationem divinam nihil humana traditione de hoc thesauro Trevis notum fuisse. Ita Honthemius cit.: notus tamen fuit ante Normannorum irruptionem anni 882.

CAPUT II.

Sanctorum Martyrum inventio.

Canonici
S. Paulini,
SS. Gentiani
et Fusciani
Actis,

a

b

c

d

Erant nempe in illa sancti Paulini canonicorum congregatione a fratres aliqui sanctæ religionis studio venerabiliter accensi b: hi ergo dum inter alia pietatis opera sacræ scripturæ legendi paginam c operam non minimam præberent, solebant frequentius corporis et mentis aspectibus illa representare, quæ videbantur ad honorem ecclesiæ Trevericæ, matris scilicet suæ, spectare; illius forsitan, quin immo revera non immemores præcepti, quod ait: Honora patrem tuam et matrem d, et aliorum, ad hunc modum justam conversationem suadentium. Inter multimoda itaque loci hujus præconia, Passio

sanctorum martyrum Gentiani et Victorici frequentius eis occurrebat, quæ quotiens auribus eorum corporeis innumerabilem Christianorum stragem in urbe Treverica a Rictiovaro factam insonuit, totiens cor eorum mœrore simul et gaudio contremuit: mœrore quidem propter ignotum tantum tamque preciosum sanctorum corporum thesaurum: gaudio autem propter rerum veritatem, quam per tantam scripturæ sacræ didicerant auctoritatem. Referebat enim istorum Passio Sanctorum, quod, ingresso Trevirum Rictiovaro, tanta ab eo sit facta ibi Sanctorum sanguinis effusio, ut rivi cruoris aquæ, juxta quam occisi sunt, permixti, et in Mussellam deducti, eam in suum colorem converterent, ut, naturali claritate remota, peregrino magis, quam proprio, colore ruberet. Ubi et sequitur. Inhumatis etiam tum Sanctorum corporibus unda præbebat tumulum, quo, redintegrata compage membrorum, futuro ea representaret judicio. In hac ergo positi mentis anxietate, indictis sibi aliquando biduanis, aliquando triduanis, jejuniorum disciplinis, a divina postulabant pietate, ut aliquid tam sancti depositi indicium eis monstrare dignaretur, per quod benedictum nomen ejus a sæculo in sæculum benediceretur, ac laudaretur.

15 Ut ergo promissio Dei immota permaneret, quæ dicit: Ubi duo aut tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum f (tres quippe intentionis hujus fratres fuerunt) auxilium Dei sibi ad hanc intentionem præberi, cito senserunt: prius enim, quam triduanum jejunium tertia vice complevisset, misit eis Deus in adiutorium quandam sanctæ conversationis laicum, nomine Folbertum, privatum eundem visu oculorum, quem unus ex tribus præfatis fratribus, Cuono videlicet, custos monasterii sancti Paulini, studio sanctæ hospitalitatis, in domum suam recipiens, sufficienti ac placita illi officiositate sustentabat: hujus autem cibus vespertinus erat panis perparvus, mediæ palmæ non vincens in latitudine, duas partes farinæ, tertiam partem habens ex cinere, cum aliquo genere herbarum, aut crudarum, aut non bene coctarum, et insalsarum, cum haustu etiam aquæ minimæ mensuræ, certe neque modulum suum excessuræ.

14 Tali vero adjutorii divini consolatione non modicum lætificati, et ad speranda potiora Dei munera nimirum animati, huic fratri consilium, quod de hac re conceperant, manifestabant, ejusque devotionis impensius studium sibi ad hanc rem suppeditari postulabant. Ad ille, ut erat paratus ad omnia virium suarum supplementa omnibus præbenda, juxta illud videlicet Doctoris gentium exemplum, quando dixit, se omnibus omnia factum fuisse g, solitum jejunandi modum hac de causa adeo intendebat, quod per continuum tunc triduum nullum penitus corporis alimentum suscipiebat; sed interdum omnibus urbis hujus monasteriis, nudis, ut solitus erat incedere, pedibus perlustrans, noctes eorundem dierum in monasterio sæpe dicti patris Paulini pervigil in oratione ducebat. Unde factum est, ut in tertia nocte post primum, sicut ipse nobis referebat h, galli cantum, dum, facie lacrymis ubertim perfusa, intente, et quasi cum aliqua, ut ait, precum importunitate Dominum interpellaret, in mentis extasi subito correptus, se in aliquo quasi subterraneo monasterio, spatioso multum i, et pulchro, stare putaret.

15 Ubi, dum multitudinem, quam dinumerare non poterat k, occisorum, diversas membrorum truncationes ostendentium, deambulanti oculis mentis videret, collectis per aliquod tempus animi, quas amiserat, viribus, quibusdam eorum, velut ad hoc tantum, ut ab eo interrogarentur, se illi offerentibus, dixit: Qui estis vos, domini, aut a quo fuistis trucidati? Cui unus, qui senior inter eos apparuit, respondit: Nos fugimus huc paganorum persecutiones, et ab ipsis ad penas requisiti, istas, quas vides, suscepimus passiones l: nec pluribus ab eo verbis auditis, in priorem statum rediit sobriæ mentis:

et Folberti
cujusdam

f

E

visio, e,

g

F

h

i

ad Martyrum
perquisitionem
animarum,

k

l

A mentis: totis denique animi viribus ad agendas Deo gratiarum actiones succinctus, ab ipso postulabat attentius, ut, si ab ipso esset hæc visio, monstrare eam sibi dignaretur tertio, quod etiam obtinuit: nam, duabus ante diem vicibus obdormiens in oratione, eadem lætificatus est visione *m*. Mane itaque facto, vocatis ad se tribus fratribus, visionem suam per ordinem eis narravit, eisque cum magna exhortatione hoc persuadere laboravit, ne ab cepto orationis studio prius desisterent, quam divinæ solatiū misericordiæ sibi adesse, cognoscerent, promittens eis ex ejus parte, qui amat longanimis in spe, infra unius anni spacium divinum eis adfuturum esse in hac inquisitione solatiū.

et quodam
veteri S. Pauli
Hymno

16 Hac facta exhortatione, gratias Deo pro fraterno, quem apud eos invenerat, hospitalitatis receptu referens, eos humiliter rogavit, ne quas diutius in hoc loco manendi occasiones tunc ei innecterent, quia destinatum diu iter ad sanctum Jacobum perficere lubenter vellet. Et ita quidem ipse ab eis discessit; illi vero pro sanctæ inquisitionis studio majori indies astuant desiderio, quapropter et a monachis, et a canonicis, et a sanctis monialibus, feminis religiosis, auxilio petito, jejuniis et orationibus, et elemosynarum quoque largitionibus insistebat plus, quam in principio:

B unde contigit, ut alicui religiosæ hujus communionis sorori, nomine Frideburge, in monasterio sanctæ Mariæ Matris Domini *n*, tempore meridiano in subsellio suo quiescenti, vox clara supervenerit, quæ diceret: Vade, quære in vetustissimis scedulis aureis litteris in testimonium illis: cujus vocis altisonæ strepitus expergefacta, dum, capite de subsellio levato, circumspiciens neminem videret, caput iterum in eundem quiescendi modum vix reposuit, cum denuo vox eadem apertius, quam prius, auribus ejus insonuit; iterum ergo erecta, et signo sanctæ Crucis munita, dum nullum vocis hujus auctorem in prospectu haberet, non dormitura, sed tertium vocis hujus adventum præstolatura, caput iterum reclinavit: tunc vero, sicut ipsa retulit nobis *o*, vox eadem, quasi cum quadam imperiositatis austeritate ad illam venit, eamque, non jam dormientem, sed vigilantem, non modicum perterrefecit, surgensque igitur, terrore magis, quam angustia repleta, sororem, quæ custos erat librarii, cum magna festinantia quærens, et inveniens, facto ei anxietatis suæ signo, eam ad armarium, cumulum discussarum scedularum, perduxit, nec multa prius librorum volumina revolverat, quam liber unius Ymnorum vetustissimus *p*, Scotice scriptus, eis in manus veniebat, quo tandem exposito, occurrebant eis frequentius quidam Ymnus de sancto Paulino satis magnus, in quo gesta sanctitatis ipsius præclara, etsi compositionis quandam rusticitatem habebant, rerum tamen non minima urbanitate florebat: referebat enim, quale pro fide Catholica bellum contra Arianos Sanctus ille pertulerit, qualiter in exilium ab ipsis fidei Catholicæ inimicis missus fuerit, qualiter etiam ipsos, apud quos exulabat, Frigies ad fidem Christi, factis coram regibus terræ illius signis et miraculis, converterit, idem Ymnus continuit; item post decursum viriliter vitæ hujus stadium, cum retributionis æternæ ibidem a Domino suscepit bravium, preciosum corporis ipsius thesaurum, nutu divino et miraculorum adminiculo, a Treviris esse receptum, ibidem fuit intextum.

* au Gothice

C De cuius veneranda sepulturæ positione, quæ in ejus gloriosa celebrata est receptione, hæc inibi verba sunt posita: Posuerunt eum juxta prolem clarissimam Trevirensis, et inclitam, ubi dormiunt corpora Peregrinorum plurima, resurgentes ad præmia die mundi novissima, occurrent in æthera Domino cum lætitia *q*. Hæc itaque inaudita prius scripturæ sacræ testimonia, cum gratiarum Deo actione, ac sancta mentis exultatione, lectitabant, utrum vero monita visionis in eis resonarent, aut utrum aliquid per se quærendum esse, hæc verba significarent, necdum intelligebant. Quapropter, vocato ad se uno de tribus, quos prædiximus, fratribus, ei et admonitionem vocis, procul dubio angelicæ, quam præfata soror acceperat, narraverunt, et librum Ymnorum, quem instinctu vocis ejusdem inter vetustissima, ut ita dixerimus, veterum volumina repererant, monstraverunt, qui simul ac communem eorum orationis intentionem, auditamque et visam divinæ visionis consolationem in mente retractavit, voluntatem miserationis Dei in hoc esse æstimavit; ut hunc ideo libellum, memoriam facientem Peregrinorum eis accommodaret, quo nobis amplius eorundem quærendi desiderium hoc modo inspiraret, quod et factum est: nam mox ut liber iste Ymnorum in conventum fratrum delatus et Ymnus ille ibidem est recitatus, ita corda omnium præsentium fratrum ad inquirenda plura sunt accensa, ut una omnium prudentiorum apud ipsos esset sententia de frangenda propter hanc inquisitionem sancti Paulini cripta, qua de re, communicato cum principibus civitatis consilio, licentiam hujus rei a domno archiepiscopo Udone postulabant, et vix nimirum impetrabant.

Sepulorum
Martyrum
locumdiscunt,

q

18 Ita namque ex industria eadem cripta fuit munita *r*, ut, nisi moto principali ejusdem monasterii altari, nullus locus daretur eam confringendi; unde non indebito gravitati suæ consilio non facilis erat domnus archiepiscopus *s*, tanti sanctuarii frangendi licentiam differendo. Fracta igitur cripta, inventa sunt circa sarcophagum sancti Paulini sex sarcophaga, quorum duo lateribus ejus apposita fuerunt, quatuor vero pedibus ejus ita altrinsecus adhæserunt, quod utrimque duo ex eis steterint: item ad caput ejusdem sancti patris nostri septem sarcophaga sanctorum Martyrum, totidem corporibus aromatizantia, fuerunt locata; hæc vero omnia sic colligaverat locantium industria, ut factis fornicibus singulis super sarcophagis binis, nullus, ut dictum est, locus daretur eis movendis, nisi moto prius altari præcipuo monasterii: fecerat præterea, non hujus criptæ conditor operosus, sed hujus loci, et eorum, quæ ibi sunt, sanctorum corporum aliquis studiosus, altare quoddam non magnum ad pedes sancti patris nostri, sarcophago ejus compactum *t*; hujus denique remotio, et aliqua terræ sub ipso effossio, plena fuit nostræ expectationis consolatio. Inventa est siquidem ibi tabula marmorea *u*, qua sublata, apparuit ejusdem latitudinis tabula plumbea *x*, hæc item levata, multaque aquæ infusione, multaque setæ porcine confractione tandem purgata, retulit nobis et istorum Martyrum vocabula, et Martyrum tempora, persecutorum quoque nomina, aliaque per plura summa festivitatis præconia hujus plumbi cecinit nobis sculptura: hujus ergo textum sculpturæ hic volumus pleniter inserere.

AUCTORE
ANONYMO.

et corpora
inveniunt.

r

E

s

t

u

x

y

z

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

aaa

bbb

ccc

ddd

eee

fff

ggg

hhh

iii

jjj

kkk

lll

mmm

nnn

ooo

ppp

qqq

rrr

sss

ttt

uuu

vvv

www

xxx

yyy

zzz

aaa

bbb

ccc

ddd

eee

fff

ggg

hhh

iii

jjj

kkk

lll

mmm

nnn

ooo

ppp

qqq

rrr

sss

ttt

uuu

vvv

www

xxx

yyy

zzz

aaa

bbb

ccc

ddd

eee

fff

ggg

hhh

iii

jjj

kkk

lll

mmm

nnn

ooo

ppp

qqq

rrr

sss

ttt

uuu

vvv

www

xxx

yyy

zzz

aaa

bbb

ccc

ddd

eee

fff

ggg

hhh

iii

jjj

kkk

lll

mmm

nnn

ooo

ppp

qqq

rrr

sss

ttt

uuu

vvv

www

xxx

yyy

zzz

aaa

bbb

ccc

ddd

eee

fff

ggg

hhh

iii

jjj

kkk

lll

mmm

nnn

ooo

ppp

qqq

rrr

sss

ttt

uuu

vvv

www

xxx

yyy

zzz

aaa

bbb

ccc

ddd

eee

fff

ggg

hhh

iii

jjj

kkk

lll

mmm

nnn

ooo

ppp

qqq

rrr

sss

ttt

uuu

vvv

www

xxx

yyy

zzz

aaa

bbb

ccc

ddd

eee

fff

ggg

hhh

iii

jjj

kkk

lll

mmm

nnn

ooo

ppp

qqq

rrr

sss

ttt

uuu

vvv

www

xxx

yyy

zzz

aaa

bbb

ccc

ddd

eee

fff

ggg

hhh

iii

jjj

kkk

lll

mmm

nnn

ooo

ppp

qqq

rrr

sss

ttt

uuu

vvv

www

xxx

yyy

zzz

aaa

bbb

ccc

ddd

AUCTORE
ANONYMO.

ee

ff

gg

hh

B

ii

runt, quando Nortmannos hanc urbem, sicut cæteras undique urbes ee, depopulatos esse, præciverunt. Is ergo, qui in dextero sancti Paulini latere est repositus, Palmacius ff vocabatur, qui consul et patricius toti huic civitati principabatur: in sinistro autem latere ipsius qui jacet, Tyrsus vocatur, cujus nomen solius de tanta multitudine est notatum, quia ejusdem Legionis gerebat ducatum gg. Ad caput autem hujus sancti Paulini septem jacent hujus urbis senatores nobilissimi, martyrio cum ipsi Thebæis coronati; quorum medius vocatur Maxentius, juxta quem dextrorsum qui jacet proximus, nomen habet Constantius, post quem est Crescentius, postea Justinus: in latere autem sinistro Maxentii qui jacent, tres erant fratres germani, quorum major natu proxime Maxentium hh Leander, juxta quem Alexander, postea Sother: ad pedes vero sancti Paulini altrinsecus positi sunt quatuor viri genere et virtute clarissimi, qui, licet tempore pacis occulte Christum colebant, tempore tamen persecutionis aperte, et constanter fidem Christianorum defendebant; adeo ipsi Rictiovaro in faciem resistebant, quod eos quasi ad exemplum aliorum diversis tormentorum generibus multum afflicto, tandem in præsentia sua fecit decollari: alter ergo duorum versus Austrum positus, interior scilicet, Hormista, exterior autem Papius vocatur: alter autem eorum, quorum latera Aquilonem respiciunt, interior item Constans, exterior Jovianus vocatur. Ingressus est autem Trevirum Rictiovarus quarto Nonas Octobris, et eadem die occidit Tyrsum cum Sociis, sequenti autem die Palmatium cum aliis principibus civitatis: tertia vero die cedem exercuit in plebem sexus utriusque ii.

ANNOTATA.

a S. Paulini monasterium ad lævam civitatis Trevirensis extra portam S. Simeonis situm, S. Felix, Trevirensis episcopus, teste tabula plumbea, in honorem S. Mariæ et Martyrum Thebæorum, Treviris passorum, consecravit. Primo monasterium S. Mariæ Virginis dictum fuisse, verosimile est, cui nempe a S. Felice potissimum dedicatum fuit. Postmodum S. Paulini, ut Egberti, Trevirensis episcopi, Charta anni 981 docet, appellatum fuit, hodieque appellatur. Subinde etiam S. Mariæ ad Martyres, sed non nisi post inventa anno 1071 vel seq. sanctorum Martyrum corpora. Vide Honthemium Historiæ Martyrum Trev. § 5.

b Tres præcipue numero fuisse, num. 15 ait, et Cuononem, monasterii S. Paulini custodem, nominatim anonymus exprimit.

c Ad est, Sanctorum Vitæ et Passionis.

d Exodi 20, § 21.

e De his Actis egi num. 6 et seq.

f Matt. 18, § 20: Ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

g Ad Cor. cap. 9 § 22.

h Hic iterum anonymus innuit, se Martyrum inventioni æqualem, imo et ex ipsis S. Paulini canonicis verosimiliter aliquem.

i Talis certe non erat crypta, in qua Martyrum corpora jacebant.

k Quidquid sit de hac visione Folberti, auxesi hic utitur anonymus, dum innumerabilem Martyrum numerum Folberto apparuisse, ait: haud enim tanto numero fuere, qui Trevis tum temporis Christianis legibus viverent, nedum Thebæi, qui cum S. Tyrso ibidem pro fide occisi sint. Haussit verosimiliter anonymus innumeram illam Martyrum Thebæorum multitudinem ex tabulæ plumbeæ textu, et Folberti visioni adjunxit seu amplificationis, seu ornatus gratia.

l Itaque Martyres, quos Folberto apparuisse, narrat, Thebæi seu peregrini fuere, non Trevirenses indigenæ. Ceterum vereor, ne et hæc Folberti interrogatio, et senioris Martyris responsio, Folbertinæ visioni ab anonymo adjecta sit eadem de causa, qua innumerabilis Martyrum Thebæorum multitudo, de qua lit. proxime præcedenti.

m Recte hoc loco notat Honthemius: Visionibus

parum fudit Ecclesia: nam can. 26, Dist. 4 de Consecrat ex Concil. Afric. sic statuitur: Ut omnino nulla memoria martyrum probabiliter acceptetur, nisi, ubi corpus, et reliquæ certæ sunt, aut origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur: nam quæ per somnia et inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicumque constituuntur altaria, omnino reprobantur. Verum non propter apparitionem, Folberto factam, sed propter antiqui cultus indicia, quæ sibi non dubia visa sunt, eos, quorum corpora in S. Paulini crypta invenerant, Trevirenses atque ipse etiam archiepiscopus Udo pro Sanctis habuerunt.

n Ad Horrea, vulgo Oeren dictum, seu ad S. Irminam, quod etiam nobile monialibus floret, inquit hic Honthemius: Browerus ad annum 645 num. 49 de illius origine ita scribit: Etenim Modaldus (Trev. Ep.) amplissimis ab eo (Dagoberto) muneribus affectus, ut erat magno suæ ecclesiæ propagandæ atque ornandæ studio, Christo Divisive templa sistere, monasteria inchoare, cætos cogere virginum. Primam igitur Dei Genitricis nomini basilicam ponit; apud quam domicilio constituto, filia Dagoberti Irmina, aggregata a S. Modaldo in vitæ communionem virginibus, velum ornatumque monasticum sumpsit, appellatusque locus est ab horreis regalibus, quæ in eam rem Dagobertus contulerat, HORREA. Moniales olim S. Benedicti instituto usas, sed his deficientibus, suffectas esse, quæ S. Augustini institutum sequerentur, Masenius scribit Nota 15 ad tom. I Annalium Trev. Broverianum.

o Trevis igitur morabatur anonymus, cum Martyrum corpora inventa sunt.

p De Hymno illo egi num. 10 et seqq.

q Qui hæc verba cum textu tabulæ conciliari queant, vide num. 15.

r Cryptam probabilis non diu ab invasione Normannica oclusam fuisse, dixi num. 24.

s Udo nempe, qui, ut Broverus scribit, ab anno 1066 electus Trevirensis episcopus, et anno 1068 ordinatus, Trevis sedit usque ad annum 1077. Huic nonnulli Martyrologium, ab Adone Viennensi compositum, perperam adscribere.

t Incertum, quo tempore: verosimiliter tamen paulo post acceptam a Normannis cladem. Vide num. 55.

u Ad hunc locum ita notat Honthemius: Nihil videtur in hac characteris fuisse. Cur autem superius laudantur tabula marmorea pro documentis? Stulte sane tabulam marmoream, velut antiquum documentum laudasset anonymus, si nihil in ea characteris unquam fuisset exaratum. Atqui vel hinc conjici probabiliter potest, Martyrum nomina huic ante Normannorum irruptionem litteris aureis fuisse inscripta; præsertim cum tabula plumbea affirmet, Martyrum nomina litteris aureis expressa, in eundem locum fuisse translata, quo tabula recondita fuit. Vix enim est, inquit Honthemius ipse Hist. Martyrum Trev. § 14, ut memoriales illæ litteræ, utpote ex destinatione ponentium quam diutissime permansuræ, immediate commissæ fuerint parieti subterraneo, cum ipsa humiditas, sal petrae et mucor, eas paucos intra annos absumpturas fuisset. Quod si pluribus, aliisque a memorata tabulis Martyrum nomina inscripta fuisse, contendas, debuisse utique illæ una cum tabula postmodum inventi; earumque anonymus, tanquam totidem monumentorum, quod non facit, meminisse. Porro si Martyrum nomina tabula illa marmorea litteris aureis expressa continerit, his etiam plura continuisse potest, et tabulæ plumbeæ curatori pro fundamento fuisse. Vide dicta num. 78 et seqq.

x Probabilis anno 1072 inventio hæc contigit, ut num. 22 dictum est; maxime, cum Sigeberto annum inchoat a Paschate, atque adeo a Lamberto Schafnaburgensi dissentire non videatur.

y Illius Acta illustrata habes tom. VI Augusti ad diem ultimum ejusdem mensis.

z Non inusitatum fuisse olim, ut Sanctorum corpora suspenderentur, ostensum num. 24. Ceterum ex his tabulæ verbis cum antecedentibus et consequentibus

A bus collatis, verosimilius apparet, tabulam, instante invasione Normannica, suspensio adhuc S. Paulini corpore, fuisse confectam. Vide num. 26 et seq.

aa Totius regni viribus S. Paulini corpus e Phrygia Trevirim fuisse deductum, fabulosum videtur, sed forte significatum anonymus tantum voluit, id non sine summa difficultate S. Felicem præstitisse. Acta S. Felicis habes tom. III Martii ad diem 26 ejusdem mensis.

bb Ita habebat sæculo IX Trevirensium traditio: quam non evertit conditio temporis, quo Trevirensibus præfuit Felix. Vide num. 57 et seq.

cc Innumerabiles numero Socii S. Tyrso non fuerunt: veri itaque limites hic excedit anonymus.

dd Ex his verbis consequens non est, tabulam post invasionem Normannicam conditam fuisse. Vide num. 28 et seq.

ee Inter vastata a Normannis, priusquam hi Trevirim venerunt, loca, Regino hæc recenset: Leodium, Trajectum, Tungros, Coloniam Agrippinam, Bonnam, Tulpiacum, Vilpiacum, Nuis, Aquisgranum, Malmundarias, Stabulias.

ff Agitur de eo ad diem 5 Octobris, quo Martyrologio ejus nomen inscriptum est.

gg Seu, quod esset unus e legionis ducibus.

hh Hæc verba per oscitantiam amanuensis omisit

B Browerus: inveniuntur autem in omnibus Mss. exemplaribus, quorum plura vidimus. Honthemius hic.

ii Probabile apparet, quædam ex hic narratis e tabula marmorea, cryptæ S. Paulini parieti ante Normannicam invasionem affixa, deprompta fuisse; quædam vero addidisse de suo, qui tabulam confecerunt, conficiendam curarunt. Utraque distinctæ num. 80 et seqq.

CAPUT III.

Miraculum ossis sanguinem fundentis.

Lecta est igitur hæc epistola, et in plurimas mox cartas magno omnium Dei fidelium, hanc audientium, tripudio, transcripta a: nec tamen defuit in ipso fidelium Dei collegio b ecclesiæ malignantis dissensio, quæ hæc divinæ miserationis beneficia, non, quanta debebat, reverentia suscipiebat. Sed, spiritu instigata maligno, dentibus ea lividis laniare præsumebat c. Cæterum dentes eorum, utpote peccatorum, Dominus contereere curavit d, dum signa, quæ juxta Pauli verba non fidelibus, sed infidelibus, data sunt e, in conspectu eorum per merita Martyrum pretiosorum, quorum inventioni non congaudebant, multiplicavit.

22 Ex his igitur aliqua, ut dictis Apostolicis in hoc consentiamus (non tantum propter fideles Christi instruendos, quantum propter eosdem infidelitatis ministros ad fidem rectam, et reverentiam Sanctis debitam commendandos) breviter notamus. Quorum primum adeo notabile, adeo memorabile, adeo etiam fuit mirabile, ut non solum, si quæ fuerunt mentes infidelium, inde nimirum contabuisser, sed et ipsa fidelium Christi corda non minimum inde contremisissent. Nam cum, sicut prædiximus, facta per misericordiam Dei hæc Sanctorum revelatione, domno nostro archiepiscopo Udoni, hujusque principibus, placuisset, ut cripta sanctorum corporum collocati competenter amplificaretur, necesse fuit, ut plurimum terræ ex eodem loco purgando portaretur f. Erat autem ante id ipsum sæpe dicti patris Paulini monasterium ex parte Occidentali palus quædam, ita vianibus nocua, ut monasterium illud petentibus, aut inde per hanc viam repedare volentibus, vix angustissima relicta fuisset per illam semita. Qua de re plerisque loci illius fratribus complacuit, ut eadem terra, quæ ob prædictam parandæ criptæ necessitatem de monasterio portaretur, ad exsiccationem paludis ejusdem locaretur.

23 Quod cum fieret, et terra per sex jam dies ibi deposita fuisset, accidit, ut in die septimo unus aliquis ex loci illius canonicis, ante cujus portam

Octobris Tomus II.

palus eadem maximam inundationem faciebat, studio complandæ terræ, ibidem posite, de domo sua egrederetur, cumque terram discutiendo frusta quædam ossium inibi jacere videret, unum ex illis suscipiens, in manu sua in domum illud portavit: accepta etiam aqua, diligenter illud purgavit, et purgatum cuidam mulieri ad conservandum, donec in monasterium referendi locum haberet, commendavit: quod illa despective suscipiens, et cur illud reverentia dignum esse judicaret, inquirens, posuit tamen illud in scrinio suo inter panniculos, aliosque muliebris suppellectis usus diversos: pigmentorum quoque species aliquæ g in eodem fuerunt scrinio repositæ.

24 Cum autem vespertinali officio (sicut Quadragesimalis temporis ratio poscebat) frater ille cum suis in eadem domo reficere vellet h, cæpit illa, cui os commissum fuerat, puella nimio cordis dolore cruciari, cæpit Corporis et Sanguinis Domini communionem, aut ut exitus vicini præparationem, quibus poterat verborum signis, quia ipsi nequivit verbis, humiliter, ac devote precari. Cui frater ille: Fac tibi, ait, scrinium tuum deferri, et si qua sit tibi species pigmentaria, dolori cordis profutura, require. Hoc dixit, et scrinium hæc de causa recludendum illi accommodare non distulit. Hoc itaque vixdum recluso, et cooperulo tenuiter levato, mira res! tota sanguinis exundantia ab osse illo, valde parvo, est effusa, ut facies mulieris ejusdem tota, atque pellicea ejus manica dextra mirabiliter sit inde perfusa. Ipsa quoque in eadem hora cordis dolore est absoluta: quæ de nimio percussu terrore, lacrymosis precibus a divina misericordia postulabant continuo, quatenus tam immenso divinitatis suæ præconio, nullo eos corporis aut animæ damnaret iudicio. Quo facto, frater idem currens curriculo ad aliquem fratrem, quem sibi expertus erat esse fidelioem, ad hujus rei eum perduxit demonstrationem; qui veniens, dum scrinii ejusdem operculum introspecturus levaret, nullus (sicut ipse ait) qui hoc non videret, credere non valeret, qualiter adhuc sanguis ex eodem osse ipsum scrinii operculum, totumque, quod ipso scrinio erat, muliebris disciplinæ instrumentum, respurgando bulliret.

25 Unde et ipse non minimo repletus stupore, cum omnibus, quæ in ipso erant, ront jam deinceps muliebribus ornamentis, sed potius aliquibus tam pretiosi sanguinis aspersione factis sacramentis, in monasterium festinanter portavit, illudque convocatis illico Prioribus loci illius omnibus demonstravit: ipsi vero, missis mox per omnia totius civitatis monasteria hujus rei nuntiis, omnes abbates, et præpositos cor-episcopos, et decanos, ceterosque boni testimonii fratres non paucos i, ad se in eadem hora faciunt venire, dominus autem archiepiscopus non erat tunc in illa civitate; alii autem omnes loci hujus Priores, in claustrum S. Paulini celeriter congregati, magnifico miraculi hujus ostento non modicum sunt lætificati. Delato namque in præsentia eorum scrinio, cum osse sanguinem sine cessatione fundente, accepit aliquis ex ipsis fratribus os sanguinolentum k in manus, cumque illud, sanguine in scrinium transfuso, sæpius evacuasset, dicto semper citius majori sanguinis inundatione replebatur. Facta igitur inter prudentiores quæstione, ex qua videlicet occasione tanti miraculi, qui ibi convenerant, hujus miraculi speculo a divino fuissent percussu consilio, hæc una omnibus ex hac re surrexit sententia, de adhibenda scilicet majori propter hoc signum reverentia, et ipsis Sociorum ossibus, et eorum cineribus, ad cujus augmentum reverentiæ dicebant pertinere, ut terra, quæ, circa sarcophaga eorum posita, in locum, ut dictum est, cenosum antea projiciebatur, deinceps in aliquem mundum locum venerabiliter collocaretur; cujus acervus l, dum Galaath, hoc est, Acervus testimonii, non immerito vocaretur, factum in osse, quod huic suppositum fuerat terræ, miraculum omni posteritati loqueretur.

42

26 Hoc

AUCTORE ANONYMO.

g

sanguinem

h

E

* supple in

copiose fundit,

F

i

k

os quoddam, ibi repertum,

ACTORE
ANONYMO.
inspectante
multitudine

26 Hoc itaque consilio dato, et collaudato, illud etiam eidem fratrum collegio complacuit, ut, scrinio in monasterium relato, et super altare locato, communi cordis et oris, nec non campanarum consonantia, divina ab eis laudaretur prudentia, quæ nihil facit, nisi in magna, ut par est, sapientia. Ad hanc ergo laudem Dei ex tota civitate cujuslibet ordinis et ætatis viri, ac feminae, juvenes, et virgines, senes cum junioribus hilariter convenientes, finita laude, in sua redierunt, Dominum de tam inauditi miraculi stupore benedicentes *m*. Contigit autem istud miraculum quinta Nonas Martii, et Sabbathum erat *n*. Hora vero nona cruor ille ex osse cœpit manare, qui non ante tertiam secundæ feriæ horam visus est cessare. Fama ergo hujus miraculi, longe lateque volando, plurimorum salutis facta est occasio, dum innumeri diversis languorum fatigationibus oppressi, ad hujus famam miraculi undecumque exciti, venirent ad hunc locum humiles et devoti. Cumque coram hoc positi sacramento propter peccata, quibus aliquatenus multati erant, planxissent, aquamque, ossis hujus intinctione sacratam, sibi datam aliquatenus gustassent, non est nisi Christi fidelibus credibile, quam citissime a quacumque peste gravabantur, liberati fuissent. Si quis autem numerum et ordinem istorum a nobis curiose quesierit, per hæc verba Porphyrii sibi credat satisfieri: In numero sunt, sed non infinito.

ANNOTATA.

a Quæ solæ exstant, plumbo originali deperdito. *Honthemius*.

b An in ipso S. Paulini monasterio?

c Fuerunt fortasse nonnulli, qui non modo Martyrum Trevirensium historiam, prout ea legebatur in tabula, sed ipsi etiam Martyrum sanctitati obstrepent; quorum propterea dentes, editis nempe frequentibus prodigiis, a Deo contritos fuisse, affirmat anonymus. Ut ut sit, id certe efficere non potuerunt, quin San-Pauliniani Martyres sanctis exhiberi solitam venerationem brevi sint consecuti; et quidem merito: cum non esset, cur de eorum saltem sanctitate ambigeretur, eorumque cultum Udo archiepiscopus sui ipsius exemplo, ut num. 22 et cap. 4 num. 1 videre est, approbaret. Quod autem mox Calendariis aut Litanis inserti non fuerint, mirum videri non debet; cum id etiam aliis evenit, quorum tamen sanctitatem et cultum Trevirenses præsules exploratum habebant. Vide dicta num. 65 et 64.

d Alludit ad illud Psalm. 5 v 8 Dentes peccatorum contrivisti.

e 1 ad Cor. 14 v 22 Itaque lingue in signum sunt non fidelibus sed infidelibus.

f Sic admodum verosimile fit, os illud sanguinem stillans, de quo mox, fuisse ex ipsa crypta, aut terra ei proxima; facile enim potuit post iteratas basilicæ, quin et ipsius cryptæ restauraciones, ex uno sarcophagorum dilabi. Idem alias ibidem contigisse vidimus in Commentario prævio §§ 4 et 5, utrobique sub finem. *Honthemius* hic: ad calcem autem § 5 citati narrat, anno 1758, dum crypta instaurabatur, constractum fuisse sarcophagum; ipsoque reparato, extractas inde reliquias. Simile quid, sed ad annum 1752, contigisse, etiam memorant Gesta Trevirorum apud *Honthemium* tom. II Prod. Hist. Trev. pag. 948; nimirum, cum ruinis suis purgaretur S. Paulini ecclesia, Martyrum illic Trevirensium ossa aliquot inventa fuisse, ac inter cetera caput ali-quod, quibusdam crinibus conspicuum et sanguine respersum.

g Pigmenta hic non significant fucos muliebres pro coloranda facie: sed sunt illa, a quibus dicitur pigmentarius in L. 5 § 5 ff ad Legem Cornel. de sicariis, id est, qui vendit liquores medicinales: nam iste canonicus S. Paulini subito correptæ famulæ suæ suasit, ut de scrinio promeret speciem pigmentariam dolori cordis profuturam. *Honthemius*.

h Incidenter nota tempus refectionis in Quadra-

gesima post vespas apud nos (*Trevirenses*) perdurasse. *Idem*.

i Huic miraculo satis multi adhibebantur testes: et cœvo scriptori publice laudanti testes tamen illustres, omnino credetur: ne impudentissime scripsisse arguatur rem falsam in facie totius cleri et populi, provocando ad tanta testimonia, et se exponendo publicæ convictioni. *Idem*.

k Quorsum pervenerit hoc, ignoratur, neque scrinium, neque theca specierum, quæ sanguinem ossis exceperat, amplius habetur. *Idem*.

l Vide num. 128.

m Paulo aliter Ms. nostrum S. Maximini: Placuit etiam unanimi ipsorum, ut scrinio in monasterio relato, communi cordis et oris, nec non campanarum consonantia divina ab eis laudaretur clementia. Ad hanc ergo laudem Dei ex civitate convenientes, laudesque Domino acclamantes, domum læti pro tanti miraculi novitate Christum benedicentes redierunt.

n Hinc colligitur, miraculum istud contigisse anno 1072. Vide dicta num. 22 et litteram x in Annotatis ad cap. 2.

CAPUT IV.

Alia Miracula ad Martyrum tumbas facta.

F acta sunt præterea miracula non pauca in illa scilicet scripta, ubi sanctorum Martyrum reposita corpora. E quibus aliqua, nostræ nunc memoriæ succurrentia, breviter sunt designanda *a*. Ex his erat hoc primum, quod licet ad plurimas Sanctorum contingat memorias, nolumus tamen in his quoque miraculis locum ei negare, quem divinæ pietatis ordinatio ei dignata est accommodare. Nam cum Dominus archiepiscopus, post auditam de ossis miraculi * famam, primum in illud sancti Paulini monasterium orationis causa venisset, venit cum eo quidam de partibus Aquitanie *b* pœnitens, cujus brachium dextrum ferro fuit ligatum *c*: hic itaque cum domno antistite fossam illam, ne dicam criptam, quæ nondum ibi fuerat *d*, intravit, ac, facta oratione, ibi surgens de loco, ubi humo tenus jacens oravit, sarcofaga singula, in quibus corpora Sanctorum quiescebant, singillatim ea salutando *e*, lustravit. Quo facto, cum, discessurus a monasterio, fossam egressus fuisset, et quasi licentiam Sanctorum petiturus, in summo ejusdem fossæ margine, versus ad Sanctorum corpora, constitisset, idipsum ferramentum, quod brachium ejus dextrum diuturna sui positione jam debilitaverat, et non solum carnem, sed etiam nervos et ossa ejusdem brachii denudaverat, in illo, quo firmius erat, loco descendit, saltuque mirabili in altum factis, velut omnibus, qui in monasterio erant, divinæ pietatis magnificentiam, et Sanctorum, quorum hoc meritis accidit, apud divinam potentiam hoc monstrando, super unum sarcofagum satis longe remotum cum clangore cecidit non minimo: ille vero miser non minore impetu ad terram supinus cecidit, quam ferre saliens aeris altitudinem petiit: ubi tandem exanimis jacuit, donec tandem, gustu aquæ ori ejus ab accurrentibus episcopi hominibus infusus * recreatus surrexit, et ab hoc peccati vinculo liberatus, Deum in Sanctis suis magnificum benedicendo recessit *f*.

Ad Martyrum tumbas penitenti vinculum sponte soluitur.

a

* miraculo

b

c

d

e

f

* infusus

f

surda et mula.

g

h

i

lus

A lus illuc convenissent, et consuetudinarias ibi laudes Domino dixissent, adducta est in medium mulier ista, testis beneficiorum ibi divinitus sibi collatorum, pro quibus beneficiis Dei turba multa, quæ ad diem festum, ut dictum est, convenerat, speciales Deo laudes et gratiarum actiones communiter reddebat.

item puer
mutus et bra-
chio male
affectus,
k

29 Postea quinto Kalendas Maii k, qua die juxta indictum Ekberti Archiepiscopi plurimæ circa manentium villarum turbæ cum crucibus Treviros solent venire, et monasteria illius civitatis omnia circuire, delatus est a parentibus puer quidam parvus in monasterium sæpe prædicti patris Paulini, quod amodo Sanctorum quoque Martyrum non immerito potest vocari: perdiderat autem puer idem et usum loquendi, et brachii dextri aliquatenus movendi. Cum ergo, in criptam sanctorum Martyrum deductus, sarcofaga ipsorum deosculatus fuisset, cepit parentes desuetis diu propter linguæ vinculum verbis compellare; et quia usum brachii quoque movendi receperit, levata ex aliquo sarcofago candela, non distulit monstrare. Erat vero eadem hora Domnus Archiepiscopus cum omnibus loci illius Canonicorum congregationibus in eodem monasterio orationis deditus officio. In cujus præsentiam puer ille delatus, sanitatem recepisse ad ipsius episcopi interrogationem est probatus l.

B 50 Deinde, non multo temporis interjecto spatio apportatur illic quædam puella, quæ, dum in aliquo tempore operi vacaret textrino, ita subito percussa est morbo paralitico, ut nec brachia, nec crura, in statu continere posset proprio: hanc itaque mirabili motu membrorum palpitantem juxta

paralytica,
l

Sanctorum sarcofagum vidimus locari m: ubi dum, matre caput illius in gremio suo retinente, patre vero brachia et crura illius vix comprimente, parumper obdormisset, factum est per Dei miserationem, et Sanctorum, ad quorum memoriam jacuit, intercessionem, ut post paululum evigilans de somno, toto corpore surgeret sano, et basibus pedum, nervisque brachiorum statu reparatis nativo, recederet inde, pro restitutione salutis suæ Deum laudando.

m

cæcus,

51 Huic miraculo illud successit in ordine proximo, quod quidam rusticus de villa, quæ dicitur sanctæ Aldegundis n, oriundus, cui visus oculorum omnino defecerat, cum suo presbytero o, civiumque suorum numero non modico, eodem deductus est. Presbyter vero idem, assumptis secum duobus in loco illo fratribus, deduxit cæcum illum in locum, Sanctorum corporibus consecratum, ubique eum fecit unum denarium, censu annuali Sanctis illis persolvendum, super unum vadiare p sarcofagum: deposito itaque ad præsentem ibi uno denario, dum aliis recedentibus, ipse in lacrymis et orationibus aliquamdiu inibi moraretur, sequæ, si illuminatus foret, deinceps correctiorem vitam ducturum, alicui ex illo loco Priori, sibi de salute animæ colloquenti, profiteretur; cepit inter colloquendum dicere: videor quasi per pannum videre, deinde paulatim in visu melioratus, recessit inde sequenti die pleniter illuminatus.

n

o

C

p

et æger sa-
nantur.
q

52 Deinde alius quidam villanus de villa, quæ vulgo Inda g vocatur, cum ex diuturna infirmitate totum corpus ita inflatum haberet, ut nec ipse, nec aliquis eum ita moribundum conspiciens aliquamdiu eum supervicturum putaret, audita miraculorum fama, quæ de istorum memoria Sanctorum longe lateque processerat, se eodem deduci exoptabat: quo perveniens; cum, facta ibi peccatorum penititudine, et de vitæ rectitudine voto, ad propria se recepisset, utcumque factum est, ut in paucissimorum spacio dierum subsidente totius cutis tumore, ab omni etiam liberatus sit corporis languore r.

r

ANNOTATA.

a *Miracula nonnulla, quæ silentio hic præterit anonymus, dedi § 10 a num. 142.*

b *Galliæ provincia, olim Aquitaine, nunc, corrupto nomine, Guienne Gallis dicta.*

AUCTORE
ANONYMO.

c *Similia Acta Sanctorum legentibus passim occurrunt.*

d *Quid sibi volunt verba hæc: Fossam illam, ne dicam criptam, quæ nondum ibi fuerat? non inveniuntur in Ms. nostro: itaque pro inepte intrusis habeo.*

e *Addit Ms. nostrum; seu osculando.*

f *Non est præsumendum, quod scriptor rursus efronti calamo scripsisset falsum miraculum, tamquam factum in conspectu ipsiusmet archiepiscopi Udonis. Honthemius.*

g *Incidit anno 1072 Pascha in diem octavam Aprilis; atque adeo dies Palmarum in Calendas Aprilis.*

h *Hoc tertium quoque miraculum, in conspectu multitudinis contingens fidem meretur suam. Honthemius.*

i *Desiit ista pridem: solebant olim ecclesiæ Gallicanæ in die Palmarum occurrere cum clero et populo in aliqua basilica suburbicaria, et inde procedere ad cathedralem, ad significandum Bethphage, de quo Jesus solemniter intravit Solyman, de quo Grancolas Comment. Hist. in Brev. Romanum lib. II. cap. 55. Hodie totus clerus, etiam canonici S. Paulini, congregatur in metropolitana, E absque ista processione suburbicaria. Idem.*

k *Legendum putat Honthemius VII Kal. Maii. Vide tamen dicta num. 140.*

l *Iterata patratio miraculi, præsentem archiepiscopo, confirmat veritatem, inquit Honthemius, addens, omnia hæc miracula in ipsa S. Paulini cripta contigisse.*

m *Hinc iterum scriptoris ætatem colligere est.*

n *Si hodieque existat, nec nomen mutavit, mihi equidem ignota est.*

o *Id est, parochia.*

p *Ad censum annuum obligare.*

q *Nihilo mihi notior villa istæc, quam S. Aldegundis, nisi sit Inda, cujus Annales Fuldenses ad annum 881 (lege 882) meminerunt, et una cum Prumiensi, Stabulensi et Malmundariensi monasteriis a Normannis vastatam scribitur.*

r *Sequitur in Ms. nostro hæc clausula: Benedictus sit igitur Deus, qui in Sanctis suis semper est gloriosus et mirabilis, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.*

APPENDIX

DE S. BONIFACIO ET SOCIIS MM. FORTE THEBÆIS

APUD TREVIROS.

J. B.

SYLLOGE.

Sanctorum Martyrum memoria sacra, cultus, et reliquiarum translationes.

Sanctum Bonifacium, alterum forte Thebææ legionis ducem, cum Sociis, quanquam Treviris eodem, quo S. Tyrus, die martyrium subierit, huc ea de causa rejecti, tum quod Martyrum Trevirensium Passio de illo non agat, tum quod ipsi sere propria sint, quæ de illo porro dicentur. Vix quidem notus ille fuisset, nisi Mediani ejus reliquæ, ut infra dicitur, fuissent aliquando repertæ, ejusque memoriam auctor libelli de Successoribus S. Hildulphi, qui sub initium sæculi XI floruit, posteritati conservasset. Paucis adeo martyrologis cognitum fuisse, mirum videri nemini debet: meminit tamen illius ad diem 4 Octobris Lubeco-Coloniensis Usuardi editio his verbis: Apud Trevirim natale sanctorum martyrum Tyrus, ducis sacratissimæ legionis trecentorum Thebæorum, et sancti Bonifacii. Meminit et Martyrologium Medianense antiquum, a Ruyrio visum: IX Calend. Octobris; Medii monasterii, Repositio corporis

SUB
DIOCLETIANO
ET
MAXIMIANO.
S. Martyris in
sacris Fastis
memoria

AUCTORE
J. B.

corporis beati martyris Bonifacii in Thebæa legione apud Trevirim cum Sociis suis martyrisati, sub Maximiano cæsare. Et Luxoviense: In Mediano monasterio: sancti Bonifacii martyris. Hinc Sancti in Mediano monasterio cultum deduces, de quo Belhommeus, Medianensis abbas, in Annotatis ad cap. 1 citati libelli scribit: Illiusque memoria magna cum veneratione semper retenta et conservata est in Mediano monasterio, in quo festum illius solemniter celebratur singulo quoque anno, die xxii Septembris. Eundem cultum arguunt peractæ ibidem sacri corporis translationes, de quibus infra. Adde Grevenum num. 5 Commentarii ad Acta SS. Tyrsi et Sociorum adductum.

et Passio

2 Quod vero ad Passionem ejus attinet, omnia fere habet cum S. Tyrso communia, locum, annum et diem Passionis, à nempe Octobris; eundem denique persecutorem, Rictium Varum: hoc tamen a S. Tyrso discrepat, quod hic juxta locum, ubi modo San-Pauliniana basilica visitur, Bonifacius vero prope pontem Mosellæ occisus sepultusque perhibetur. Audi Broverum ad annum 286 num. 73: Quid multa? hic (Rictius Varus, Maximiani præfectus) simul ac Trevirim venit, mox occupato urbis locum frequentissimo, quem hodie relictum in suburbana, veteres libri Campum Martium celebrant, idolomania gentium sedem, istuc advocata concione, peregrinum Militem accersiri jubet: is haud cunctanter obsecutus, cum prodiisset: solemnibus quæstio; equid ad sacrificandum Diis Romanis animi habeat, et num ad Christianum nomen insectandum, et ipsi sint parati? Cui cum Tyrso dux, istoc tam nefando sacrilegio et tanta in Deum, optimum parentem, contumelia respondisset, mortem sibi suisque jucundior fore, Varus, ut Christiano nomini jam dudum infensus, sternere confestim jubet non repugnantes, ac ferro sævire in Thebæorum viscera præferocem satellitem.

desumpta ex libro de Successoribus S. Hildulphi;

3 Nec mora: discurritur ad imperium tyranni, gaudetque cædibus innoxiorum satellites. Imbutis autem jam sanguine plurimo dextris, ad extremum interfectorum abjecta cadavera. Et Tyrsi quidem sacri cespites, longe posterius a Felice, Trevirorum episcopo, eum in locum exaggerati, quo loco ante mœnia hodie visitur, religione, quam opere magis verenda, Pauliniana basilica. At Bonifacius cum Martyribus cohortis suæ trecentis, propter pontem, qui coloniam olim, interfluente Mosella jungebat, obscura, præ metu, sede locatus. Prætulit autem Brovero auctor libelli de S. Hildulphi Successoribus in Vosago cap. 1, ubi hic eadem de S. Bonifacio narrat. Porro quo hic fonte hauserit, quæ ex illo de S. Bonifacio Broverus mox citatus deprompsit, difficile dictu est. Num ex monasterii Medianensis traditione? Verum id ipse libelli auctor convellere videtur; scribit enim paulo post, Bonifacium, cum ejus corpus, adulto jam sæculo x, Mediani inventum est, mortalium memoriae funditus fuisse subtractum; nisi id de loco dumtaxat, quo illius corpus jacebat, intelligendum sit. Num ex antiquissima et fustiore S. Hildulphi Vita, primum deperdita, et dein sub annum 964 reperta et in compendium redacta, ut in Commentario ad Acta S. Hildulphi § 1 Belhommeus scribit? Vidisse quidem illam potuit, spectata ætate; sed num reipsa viderit, scrupulum injiciunt, quæ de ea apud Belhommeum Historiæ Mediani monasterii parte 5, pag. 251 Bajonus scribit: Post temporum autem multos cursus de cursos, rursus reperitur (prolixus S. Hildulphi Vitæ codex) sed quia pro suæ quantitatis magnitudine legentibus tedium afferebat, adhibitis scholasticis, brevitur. Sed ob fratrum negligentiam rursus a Medio cænobio factione quorundam elabatur. Num denique Trevirensis consuluit? at illi, Martyres suos Thebæos, ineunte sæculo xi, omnino sorte ignorabant.

qui S. Martyris reliquias in ecclesiam S. Maximini Treviris

4 Porro libelli auctor, posteaquam S. Bonifacii Sociorumque martyrum recensuit, ita progreditur: Qui vilibus mandati bustis a Christianorum populis (rectius dixisset a Christianis) rabiem pertime-

scentibus gentilitatis, post plurimorum curricula D annorum honeste reconditi, jacent in quadam basilicæ sancti Maximini cryptella. Et hoc peractum beati patroni nostri Hildulphi vigilantia. Contigit id verosimiliter eodem tempore, quo S. Maximini reliquias S. Hildulphus transtulit: unde utrorumque translationem Broverus conjunxit ad annum 738 num. 160 ita scribens: Convocatis igitur e propinquo episcopis, Clemente atque Cudberto, remature cum iis deliberata, statuit tandem, ex oratorio veteri in alium transferre locum sacra D. Maximini ossa, marmor ac cupressinæ tumbæ inclusa. Interea pone D. Hilarii cellam, aedem, S. Joannis Euangelistæ nomini sacram, pontifex a fundamentis novam maximis impensis exsuscitat; huc, simul maturum fuit, celebri pompa cum D. Maximini, tum trecentorum Martyrum Thebææ legionis, quæ Bonifacius olim dux militiæ fuerat, venerandas reliquias inferit, atque eas sepultura cum Agri- tio, Nicetioque communi afficit.

5 Sub annum igitur 738 hæc contigisse, Broverus existimavit: at alii, jam præfecto sæculo vii S. Maximini, atque adeo Bonifacii etiam ejusque Sociorum translationem a S. Hildulpho institutam fuisse, merito contendunt. Orta est hæc opinio discrepantia ex eo, quod aliis S. Hildulphus Miloni, aliis autem Numeriano, Trevirensibus episcopis, successisse sit visus. Cum his facit tum auctor seu interpolator Vitæ S. Hildulphi tom. III Jul. pag. 228 editæ, tum auctor libelli de Sancti successoribus in Vosago, sive unus idemque, sive diversus. Ille enim S. Hildulphum anno 707 ad Superos abiisse; hic vero, ab anno 705 narrationem suam exorsus, mox cap. 2 Regimbertum in Medianensis cænobii regimine proxime S. Hildulphi successisse, affirmat: licet citatus Vitæ S. Hildulphi interpolator, in Trevirensium antistitem Chronologia parum versatus, S. Hildulphum Milonis, Trevirensis episcopi, successorem etiam faciat. At vero Hildulphum, non Miloni, sed Numeriano successisse, jam pridem advertit Henschenius lib. iv de tribus Dagobertis cap. 3, quem plures deinde recentiores secuti sunt. Ceterum, posito, S. Hildulphum ex hac vita migrasse anno 707, facile est ex ejusdem interpolatoris mente annum translaturum a S. Hildulpho in S. Joannis Euangelistæ ecclesiam S. Bonifacii et Sociorum ejus reliquiarum definire: cum enim simul affirmet, obiisse S. Hildulphum anno quadragesimo a gloriosa domini pontificis Maximini translatione, anno 667 id ex ejus mente contigisse, manifestum eadit: Calmetus vero tom. I Historiæ Lotharingicæ pag. 445 ad annum 670 referri ait. Denique in Vita S. Agritii hæc translatio facta dicitur 4 Kal. Junii, ut legitur tom. I Januarii pag. 775, quo die notatur etiam in tribus postremis Trevirensibus Calendaris ab Honthemo editis.

6 Quæret hic fortassis nonnemo, fuerint hæc S. Bonifacii Sociorumque prima omnium translatio? Ita quidem e verbis auctoris libelli de Successoribus S. Hildulphi in Vosago, num. 4 adductis, consequi videtur. His enim innui videtur, S. Bonifacium et Socios e vilibus, quibus mox a martyrio suo mandati a Christianis fuerant, bustis erutos, in S. Maximini fuisse a S. Hildulpho translatos: at cum idem fortassis auctor in Vita S. Hildulphi cap. 3 his tantummodo verbis: In quo (constructo ab Hildulpho oratorio) pariter imposita sunt trecentorum Martyrum Thebææ legionis corpora, eandem translationem describat, nec loci, unde proxime Sanctorum corpora levata fuerant, mentionem faciat, ita fortassis verba, num. 4 adducta, intelligenda sunt, ut locum quidem, in quo primum fuere recondito, at non illum, unde tunc recens eruta fuere, designare voluerit. Accedit, teste Honthemo tom. I Hist. Trev. pag. 222, in Trevirensi S. Maximini monasterio S. Hildulphi Vitam Ms. servari, in qua S. Hildulphus ex sacello ignobili ad pontem Trevirensensem S. Bonifacii et Sociorum corpora ad S. Maximini cænobium transtulisse, perhibetur; quod, si verum est, præter memoratam, translationem insuper aliam aliquando institutam fuisse, necesse est: quamquam dubitari

præfecto sæculo vii trans- tulit.

E

F

forte ex sacello quodam, quo jam ante translate fuerant,

A dubitari merito queat, sitne id recentius additamentum, quod S. Hildulphi Vitæ aliquis dicti cenobii abunius adjecerit; tum quod sacelli illius in Medianensi codice, cum Epternacensi et Paderbornensi collato, nulla mentio fiat; tum quod ad calcem capituli 5 in ipso Epternacensi et Paderbornensi quædam adjecta legantur, quæ desiderantur in Medianensi, et ad Trevirense S. Maximini monasterium potissimum spectant: ut adeo, primus S. Hildulphus S. Bonifacii et Sociorum corpora transtulerit, necne, versetur in dubio.

sub initium
vero sæculi
vix Mediano
monasterio
intulit,

7 Utut sese res habeat, non diu S. Bonifacii sacræ exuvie Treviris in crypta Maximiniana quiescere; anno enim 705 Treviris Medianum monasterium (in Vosago situm, ab Oriente habens Senoniense monasterium, a Meridie Juncturas, ab Occidente Styvgium, a Septentrione Bodonis monasterium, et inde Medianum a conditore suo S. Hildulpho nuncupatum) fuere translata. Penultimo, inquit libelli de S. Hildulphi Successoribus auctor, domni abbatis Leuthaldi anno, ab Incarnatione vero Domini nostri Jesu Christi septingentesimo tertio venerabile corpus S. Bonifacii martyris, ablatum Trevirorum populo, Divinitatis ope illatum est Mediano monasterio: die nimirum 22 Septembris, ut ex dictis num. 4, habetur. Quo auctore translatio ista contigit, hoc quidem loco citatus paulo ante scriptor non edicit: at cap. 9 a quibusdam devotis Deo viris id factum scribit. Ilam Broverus ad annum 768 num. 192 S. Hildulpho adscribi ait. In hac item, inquit ille, operum molitione, congruit, Thebææ cohortis ducem Bonifacium existimare, translatum esse Treviris in montana Vosegi, quandoquidem ejus translationis celebratur auctor Hildulfus, qui Medianis eum sedibus intulit. Quod sane verosimilimum est; cum, relicta Trevirensi cathedra, Medianum condiderit S. Hildulphus, eoque in vivis adhuc superstite, S. Bonifacii reliquiæ ad Medianum monasterium allatae fuerint.

non tamen
furto ablatas:

B At quam verosimile est, id S. Hildulphi potissimum opera actum esse, tam parum mihi probabile est, S. Bonifacii reliquiis Trevirensibus furim fuisse ablatas, quod cap. 1 et 9 memorati sæpius libelli auctor scribit. Fuere equidem olim simplicioris ingenii homines, qui hujusmodi reliquiarum sacrarum furta et pia et licita crederent: quod quidem de S. Hildulpho suspicari non ausim. Adeone exigua apud monachos S. Maximini, S. Hildulphus, Trevirensis præsul, auctoritate et gratia valuit, ut vel partem corporis S. Bonifacii (neque enim totum illius corpus Mediani unquam fuit) ab illis impetrare nequiverit? Atqui S. Hildulphus novis monasterium suam substructionibus excoluisse, et insigniter sibi benevolam fuisse, ipsi S. Maximini cenobitæ salentur apud Zyllesium in Defensione ejusdem abbatis pag. 78. Quidni igitur is, seu Treviris abiens, seu Mediani jam commorans, ornandis, quæ considerat, locis sacris, S. Bonifacii reliquiis a S. Maximini ascetis impetravit, ut furto auferri debuerint? Rectius igitur, si forte rei gestæ tempus excipias, legitur in Chronico S. Maximini apud Honthemium Hist. Trev. pag. 1002: Sub hoc abbate (S. Weonado, Trevirensi dein archiepiscopo) videtur, seu potius sub prædecessore, S. Hildulphus transtulisse corpus S. Maximini in ecclesiam nuper reparatam una cum trecentis Martyribus Thebææ legionis, sed corpus S. Bonifacii in Medianum cenobium in Vosago sub Tullensi parochia transtulit, relicta hic capite et aliquibus reliquiis; ubi et ipse S. Hildulphus sub regulari disciplina vixit, relicto episcopatu, uti in Passione Thebæorum et Trevirorum Martyrum patet.

cum vero obli-
tioni ibidem
datæ essent,

C 9 Eadem deinceps forte in Mediano monasterio S. Bonifacius, qua Treviris Tyrus usus est: illatis enim in S. Martini ædificulam, templo beatissimæ Virginis coherentem, ejus reliquiis, temporum perturbationibus, variisque ipsius monasterii vicissitudinibus, hominum memoriæ ita subtractus fuit, ut Adelberti abbatis tempore post medium sæculum decimum ignotæ prorsus fuerint Medianensibus ejus

reliquiæ; ut libelli de Successoribus S. Hildulphi in Vosago auctor scribit: cum tandem, divina optulante gratia, sub eodem abbate detectæ fuerunt. Qui vero id contigerit, ipsemet auctor ita explicat cap. 9: Hic ordo gestorum exposcit, ut, memor promissi, retexam inventionem sancti Bonifacii martyris. Diruto equidem templo beatæ Dei Genitricis ac perpetuæ Virginis Mariæ, simulque ædificulam beati Martini, eidem cohærente, in qua jam dictum est (cap. 4) Martyrem tumulatum fuisse: necessario loca dudum orationis occupaverant parietinæ (parietum ruinæ) hominibus ac bestiis perviæ. Quam suarum reliquiarum negligentiam non ferens spiritus Martyris, qui mirabiliter honorabatur in calis: quadam nocte per visum in habitu militari, sicut est vultus dignitate venerabilis, cuidam juvenulo monacho, Tietfrido nuncupato, adstitit, ex indigenarum quidem mediocri sanguine procreato, sed, ut putabatur, bonæ actionis futuro, eumque suo taliter dignatus est alloquio.

AUCTORE
J. B.

10 Admodum ægre fero, quod parietinis premor, pedibus et sordibus hominum pecorumque atteror, conculcor ac inficior; quam ob rem quanto magis surgens maturato dicere abbati, ut, si propriæ vult consulere salutem, provideat quietem corpori meo. Quem frater ille hoc modo percunctatus est: Domine mi, quem te dicam et ubi habere vis sepulturam? Martyr ad hæc sic intulit: Scias, me Bonifacium nominari, gloriose legioni Thebeorum Martyrum numero et merito sociari; siquidem, divina concedente gratia, non impar gloriæ collegæ mei Mauriti, in calis servatur et mihi gloria, quos per omnia fecit pares labor et militia, exhortatio Socii titubantibus impensa, et in fide usque ad mortem perseverantia. Post nonnullos vero annos a corporibus commilitonum meorum furtim disgregatus, a quibusdam devotis Deo viris ad hunc locum sum delatus, atque in oratorin * beati Martini terræ commendatus; ubi usque in præsens latuerunt omnes artus mei, excepto capite, quod inter Collegarum meorum corpora prior retinuit locus. En tibi cunctarum reliquiarum mearum causam exposui. Tu nunc absque recastinatione pergens explica hoc ipsum abbati.

apparente
cuidam monacho

* oratorio

11 Nec mora; cum verbis subducitur monacho species Martyris; qui ubi expergefactus est, quia maluit revelationem istam fantasmati adscribere, quam ei aliquatenus fidem accommodare et super hoc Divinitatis misericordiam implorare, distulit sibi imperata perficere: sive pertimescens hypocrisis atque mendaciorum notari, seu invidiam contrahere suæ parvitati. Quapropter interato adventantis acerrima increpatione percussit Martyris. Cur, inquit, commotionis meæ acrimoniam minime perhorrescis? quid denuo ad te venire compellis? scias, te igitur luituram pœnas contemptus et inobedientiæ, priusquam corruptibili careas luce. Hujusmodi vero minis postquam fratrem illum perterruit, omnem superioris visionis ordinem retexit et abbati intimare jussit: sed eo, ceu primitus, dissimulante, tertio gloriosus Martyr eum dignatus est adire, ejusque vecordiam nimia verborum acerbitate increpare, ac, recapitulato primæ ac secundæ revelationis oraculo, adjecit continuo: Animadverto duritiam tuæ infidelitatis non posse ad obedientiam flecti, nisi molliatur fomentis aliquis signi. Quocirca, surrecturus ad nocturnales hymnos, adi tum altare, situm ad caput S. Hildulphi, supra quod mox inventurus cruciculam cum cambuca ipsius pontificis beati, totius ambiguitatis callum remove a latebris animi. Attamen quoniam tolerabilis tibi erit temporali supplicio subiacere, quam irrevocabili perpetuæ mancipare gehennæ, hujus neglectus ultionem noveris te subiturum in hac luce; satis enim superque penarum restat tuæ nimium carnali vitæ, quanto plus, si adjiciatur facinus tantum inobedientiæ?

santo Martyre,

F

12 Hac perterrefactus juvenis comminatione, expurgescitur et fidem jussionis exploraturus, facto signo nocturnarum vigiliarum, ecclesiam ingreditur,

rursus inventas, narrat,

AUCTORE
J. B.

tur, ubi cum prædicti signi evidentiam corporeo hausisset oculo, omni dubietate postposita, abbatem et fratres illuc advocavit adhuc in crepusculo matutino: quibus postquam ostendit præsens signum, cæteræ quoque revelationis patefecit textum. Inde una cum illis ad locum tumbæ Martyris properavit, et sicut per revelationem acceperat, eis designavit. Ubi fodientes, Mausoleum invenerunt decens, quod dum aperuere, fragrantiam suavissimi odoris nares præsentium persensere. In quo tandem juxta visionis fidem reperientes Martyris exuvias, in syndone munda involverunt eas, sicut recondentes in scrinio, Begonis cellæ invexere festinato; quia recondendi aptus locus non suppetebat eis in diruto monasterio. [Sed incuria successorum faciente, præfata cella sanctos artus permessa est retinere usque ad domnum abbatem Lambertum, qui anno ab Incarnatione Domini millesimo quadragesimo tertio, in sexta feria, quæ 2 Nonas Novembris habebatur, rexit.] Frater vero, qui toties visionis, tam claræ visioni assensum dare distulit, post aliquot annos præ domo infirmorum stans, repente accessu paralis adeo extabuit, ut, se invito, iter retrogradum ageret, donec per ipsius domus ostium intro corrueret, atque fractis cervicibus, expiraret.

auctor libelli
de Successoribus
S. Hildulphi:

B

15 Quamquam hæc apparitionis seu visionis, Tietfrido factæ, narratio sit ab auctore profecta a rei gestæ tempore, ut num. 15 Commentarii prævii ad Passionem S. Tyrsi et Sociorum dixi, haud multum remoto, et res domesticas, quantum apparet, describente; ipsaque, si substantiam spectes, probabilis videatur; sunt tamen quædam ejus adjuncta, quæ culibet non æque probabilia videbuntur. Ac primo quidem S. Bonifacii corpus non videtur Trevirensibus clam fuisse subreptum ob dicta num. 8. Dein Beatorum modestiam minus sapere videntur verba illa, quibus dixisse Bonifacius fertur: Siquidem, divina concedente gratia, non impar gloriæ collegæ mei Mauriti, in cælis servatur et mihi gloria, quos per omnia fecit pares labor et militia, exhortatio Socii titubantibus impensa et in fide usque ad mortem perseverantia. Quo uterque sit in gloriæ gradu disputare, temeritatis esset; at malim credere, aliquid hic potius in S. Bonifacium scriptoris affectui tribuendum, quam talia Sanctum de se ipso prædicasse.

nimirum sub
Adelberto
abbate,

C

14 Adelbertum Mediano monasterio præfuisse, cum S. Bonifacii reliquiæ inventæ fuerunt, ex eodem auctore aperte colligitur: at quo id anno contigerit, non ita liquet. Mediani abbas constitutus est Adelbertus a Friderico, Lothariensi duce, ut idem auctor scribit cap. 7. Fridericus vero Lothariensem ducatum obtinuit anno 939, ante illum vero Bruno, Coloniensis antistes, anno 935, teste Flodoardo in Chronico: hujus vero nepos Fridericus fuit. Itaque neque ducem, neque ducis vices gerere Fridericus potuit ante annum 935 vel seq., neque de Mediano monasterio disponere, neque ejus bona a canonicis transferre ad monachos, ut Belhommeus ait in Notis ad citatum cap. 7 libelli de Successoribus S. Hildulphi in Vosago. Mabillonius tamen tom. III Annalium Benedictinorum lib. xxiv num. 48, Adelbertum ad Medianum monasterium a Friderico anno 942 evocatum, ait, et anno regiminis sui 14 SS. Hildulphi, Joannis et Benigni corpora transtulisse, quod lib. sequenti illigat anno 934. Ex Richerio colligitur facta (prædictorum Sanctorum translatio) anno 936, sed maturius, inquit Belhommeus, quam par sit credere, nimirum ob jam dicta de Friderico. Joannes Herculanius, inquit idem auctor, in libro de Antiquitatibus vallis Galilæe disertè asserit, eandem translationem peractam fuisse anno Domini 975: sed longius et tardius illam hic auctor videtur distrahère. Denique e Joanne Bajono consequi ait, illam anno 964 contigisse.

seu sæculo x
jam provento:

15 Mabillonius antiqui Lectionarii ecclesiæ Medianensis, sæculo xiv verosimiliter conscripti, fidem se-

cutus est. Richerius annum 14 Adelberti ab anno 942 D numerasse videtur. Joannes vero Herculanius ab anno 939, quo Lothariensem ducatum Fridericus accepit; atque adeo hi in annum 14 Adelberti conspirare videntur. Quænam vero ex his sententiis verum attingat, non facile dixerò: illud tamen mihi probabilis videri fateor, Adelbertum non ante annum 939, quo Fridericus primum Lothariensis dux constitutus est, Medianum monasterium instaurare ac moderari cœpisse, eo quod ea, quæ præstitisse tunc Fridericus dicitur, Lothariensem potius ducem, quam privatum comitem arguere videantur. Ita sub annum 896 Zuendeboldus, Lothariensis provinciæ ab Arnulfo imperatore præfectus, expulsis monachis canonicos substituerat, et comiti Hildulphi Medianum monasterium tradiderat, ut cap. 6 narratur. Nec igitur ante dictum annum SS. Hildulphi, Joannis et Benigni translatio, ab Adelberto facta, probabilis contigit. Ceterum, cum S. Bonifacii corporis inventionem proximè SS. Hildulphi, Joannis et Benigni translationi subjungat libelli sæpius citati auctor, sic exigente, ut ait, rerum gestarum ordine, consequens est, ut nec ante dictum annum 939 probabilis illa contigerit.

16 Augustius Virgini Matri templum Adelbertus meditabatur, quando S. Bonifacii corpus, eo, quo narravimus, modo inventum est: itaque S. Bonifacii exuvias in cella Begonis, dum templum perfereretur, reponi voluit: quæ vero hic memoratur Begonis cella, a Begone vironobili, nomen invenit, quam is in Vosago sitam, uti et Folcholdi rupem S. Hildulphi, fratribusque sub eo Deo famulantibus dedit: nunc vero S. Blasii appellatur. De Folcholdi vero rupe hæc Belhommeus annotavit: Pars autem illa Vosagi, quæ hic Folcholdi rupes appellatur, præter montem S. Blasio proximum et montem Belrouart seu Beaugard dictum, (in cuius summitate positum deinde fuit castrum, cuius sola nunc supersunt rudera) complectitur etiam interjectum his montibus spatium, in quo loca, VISIVALLUM et RUA dicta, jam tum exstabant, et postmodum oppidum Ravonense conditum fuit, in dicto videlicet loco, RUA. Quamquam autem Adelbertus S. Bonifacii exuvias in Begonis cella non deposuerit, nisi, ut, condito augustiori templo, in Medianum monasterium reportarentur, id tamen neque ab Adelberto, nec ab ejus successoribus aliquot cæsecutioni datum est ante annum 1045, ut docent verba num. 12, uncinis inclusa, verosimiliter interpolata, et Joannes a Bajona cap. 30. Hujus refectionis memoria in antiquo Mediani cænobii Martyrologio sic notatur: 2 Nonas Novemb. Revecio corporis gloriosi martyris Bonifacii de Begonis cella ad Medianum monasterium.

anno vero
1045 e Begonis
cella in Me-
dianum mo-
nasterium
reverta sunt.
E

19 Reliquum est, ut pauca de S. Bonifacii Sociorumque reliquiis adjiciam. Ac ut primo quidem de S. Bonifacio agam, ex num. 10, caput ejus Treviris in S. Maximini monasterio remansisse, habemus. Existetne etiamnum hic S. Bonifacii caput, incompertum mihi est: forte ex eorum cimeliorum numero fuit, quorum cognitionem barbarorum irruptiones, locique clades ex hominum memoria sustulit; quæque deinceps nunquam comparuere. Quod vero ad ejus Socios spectat, Scheckmannus fol. 34 verso, Sanctos enumerans, quorum in S. Maximini basilica reliquiæ requiescunt, de S. Bonifacio aliisque Thebæis Martyribus, una cum illo prope pontem Mosellæ occisis, ita universim scribit: In cripta inferiori requiescunt trecenti Martyres ex Thebæa legione, quorum princeps et dux dicitur Bonifacius, quos huc transtulit S. Hildulphus, archiepiscopus prædictus, et gloriosus tradidit Mausoleis. Anno 1107 e monasterio S. Maximini Martyrum Thebæorum, illic quiescentium, reliquias, ad cænobium Helmershusanum, inde ad Abdinghovanum, ac denique Paderbornam migrasse, diximus in Commentario prævio ad Passionem S. Tyrsi num. 135 et binis seqq. Item alias anno 1115 Brunsvicum num. 153. Consule etiam num. 162, 165 et 174 ejusdem Commentarii.

F
Sociorum
S. Bonifacii
reliquiæ va-
riis locis di-
spersæ sunt.